

BETÆNKNING

om

UDENLANDSKE ARBEJDERES
FORHOLD I DANMARK

Afgivet af det af
arbejdsministeriet den 17. juni 1969
nedsatte udvalg

ex. 2

BETÆNKNING NR. 589
København 1971

Indholdsfortegnelse

Kapitel I. <i>Indledning</i>	5
A. Udvalgets kommissorium	5
B. Udvalgets sammensætning	5
C. Udvalgets arbejde	6
Kapitel II. <i>Udlændinges stilling i andre lande</i>	8
Sverige	9
Udlændingslovgivningen af 1954 m.v.	10
Statens Invandrarverk	10
Indvandringspolitik	10
Norge	11
Luxembourg	11
Schweiz	11
Forbundsrepublikken Tyskland	12
Holland	12
Belgien	13
Storbritannien	13
Frankrig	13
De forenede Stater	14
Kapitel III. <i>Internationale bestemmelser, der har betydning for Danmark</i>	15
Det fælles nordiske arbejdsmarked	15
De europæiske Fællesskaber	15
OECD	16
Europarådet	17
De forenede Nationer	17
Kapitel IV. <i>Tilgangen af udenlandsk arbejdskraft til Danmark</i>	18
Kapitel V. <i>Udlændinges stilling i Danmark</i>	21
Indrejse, ophold og beskæftigelse	21
Stillingen på arbejdsmarkedet	21
Uddannelse	21
Sociale forhold	21
Boligforhold	22
Skatteforhold	22
Information af fremmedarbejdere	23
Kapitel VI. <i>Udvalgets indstillinger og resultaterne heraf</i>	24
1. Meddelelse af arbejdstilladelser m.v.	24
Udlændingsloven	24
Udlændingsbekendtgørelsen	24
Hvervning af udenlandsk arbejdskraft	27
Anvisning af udenlandsk arbejdskraft, der er her i landet	28
2. Fremmedarbejdernes boligforhold	28
a. Familieboliger	28
b. Beboelser for enlige	29
Enkeltværelser	29
Arbejderkollegier	29
Pavillonbyggeri	30

3.	Sociale og sundhedsmæssige forhold	31
A.	Børnetilskud	31
B.	Helbredsundersøgelser af fremmedarbejdere	31
C.	Sikkerhedsbestemmelser på arbejdspladsen	32
D.	Fremmedarbejderes kostproblemer	33
4.	Undervisning i dansk, anden uddannelse og fritidsforanstaltninger	33
A.	Undervisning af fremmedarbejdere i dansk	33
B.	Undervisning af fremmedarbejderes børn	33
C.	Fremmedarbejderes adgang til deltagelse i kurser under uddannelses- loven for ikke-faglærte arbejdere og i kurser efter efteruddannelses- ordningen for faglærte	34
D.	Fremmedarbejdernes fritidsproblemer	34
5.	Rådgivning og oplysning	35
Kapitel VII Økonomiske fordele og ulemper ved beskæftigelse af udenlandsk arbejdskraft		
	Baggrund for problemstillingen	37
	Økonomisk vækst	39
	Den enkelte virksomhed	40
	Samfundets økonomiske vækst	40
	Betalingsbalancen	42
	Virkninger på arbejdsmarkedet	43
	Befolkningmæssige-kulturelle virkninger	44
	Arbejdsgruppens stillingtagen	44

BILAG

Bilag 1.	Udvalgets indstilling af 18. november 1969 om ændring af reglerne for meddelelse af arbejdstilladelser	45
Bilag 2.	Udvalgets indstilling af 9. marts 1970 om rådgivning	52
Bilag 3.	Udvalgets indstilling af 9. marts 1970 om boligforhold	54
Bilag 4.	Udvalgets indstilling af 8. maj 1970 om fritidsforanstaltninger	62
Bilag 5.	Udvalgets indstilling af 2. juni 1970 om undervisning i dansk	65
Bilag 6.	Udvalgets indstilling af 2. juni 1970 om helbredsundersøgelser	68
Bilag 7.	Udvalgets indstilling af 7. juli 1970 om generel information	69
Bilag 8.	Udvalgets indstilling af 7. juli 1970 om undervisning af børn, faglig uddannelse, sikkerhed på arbejdspladsen og kostproblemer	72
Bilag 9.	Udvalgets indstilling af 20. oktober 1970 om ændrede regler om ar- bejdstilladelse	75
Bilag 10.	Arbejdskraftaftale mellem Sverige og Tyrkiet	80
Bilag 11.	Oversigt over antal udlændinge pr. 1. januar 1970, fordelt efter hjem- land og erhvervsmæssig placering	83
Bilag 12.	Udvalg af litteratur vedrørende beskæftigelse af udenlandsk arbejds- kraft	84

KAPITEL I

Indledning

A. Udvalgets kommissorium

Arbejdsministeriet skrev den 17. juni 1969 således til amtmænd Niels Elkær-Hansen:

»I den seneste tid er antallet af udenlandske arbejdere i Danmark blevet stærkt forøget. De fleste udlændinge arbejder på arbejdspladser, som ikke har kunnet besættes med dansk arbejdskraft, og deres indsats må således betragtes som hensigtsmæssig.

De udenlandske ikke-nordiske arbejderes indrejse til og ophold i Danmark har på den anden side medført en række problemer. Mange har efter det foreliggende taget arbejde her i landet uden at iagttage de herom gældende regler; udenlandske arbejdere er i mange tilfælde blevet udnyttet på arbejdsmarkedet og på boligmarkedet. Ukendskab til dansk sprog og danske forhold og de deraf følgende kontaktvanskeligheder kan medføre, at udlændingene føler sig sat uden for det danske samfund.

Regeringen har derfor besluttet at nedsætte et udvalg til at behandle spørgsmålet om de udenlandske arbejderes forhold i Danmark. Udvalget får til opgave at udarbejde forslag til ændrede bestemmelser om ikke-nordiske udlændinges adgang til at opnå arbejdstilladelse her i landet. I denne forbindelse skal udvalget vurdere, om det med henblik på at muliggøre en styring af tilgangen af udenlandsk arbejdskraft vil være hensigtsmæssigt at indføre regler i lighed med dem, der praktiseres i Sverige.

Udvalget skal endvidere belyse problemerne omkring udlændinges sociale og trivselsmæssige vilkår her i landet og udarbejde forslag til foranstaltninger, der tager sigte på at afhjælpe eksisterende mangler. Udvalget skal i denne forbindelse også behandle spørgsmål vedrørende udenlandske arbejderes behov for orientering, bistand til indkvartering og boliganskaffelse m.v. og muligheden for arbejdsgiveres og faglige organisationers medvirken hertil.

Udvalget kan afgive delindstillinger og bør særligt fremskynde arbejdet med forslag til nye regler vedrørende udstedelse af arbejdstilladelser. Udvalget vil kunne nedsætte underudvalg og optage kontakt med personer og institutioner, der er særligt sagkyndige og interesserede i de opgaver, kommissoriet omfatter.

Arbejdsministeriet, socialministeriet, justitsministeriet, boligministeriet, udenrigsministeriet, LO og Dansk Arbejdsgiverforening anmodes om at udpege repræsentanter til at indtræde i udvalget.

Ved at meddele foranstående skal man under henvisning til stedfundne drøftelser anmode Dem om at ville indtræde i udvalget og som formand lede dets forhandlinger.«

B. Udvalgets sammensætning

Udvalget fik følgende sammensætning:

Amtmand Niels Elkær-Hansen, udvalgets formand.

Udpeget af Landsorganisationen i Danmark:

Forbundsformand Thomas Nielsen

Sekretær Inga Olsen

Sekretær Haubert Nielsen er den 12. december 1969 udpeget til medlem af udvalget i stedet for forbundsformand Thomas Nielsen.

Udpeget af Dansk Arbejdsgiverforening:

Direktør Arne Lund

Kontorchef Bent Jensen

Udpeget af arbejdsministeriet:

Kontorchef Per Kirstein

Kontorchef Erik Wingsøe, arbejdsdirektoratet

Udpeget af boligministeriet:

Kontorchef Johannes Brigsted

Udpeget af justitsministeriet:

Kontorchef Jørgen Nielsen

Politiinspektør Ole Stevns, rigspolitichefen

Kontorchef Niels Larsen er den 2. juni 1970 udpeget til medlem af udvalget i stedet for kontorchef Jørgen Nielsen.

Udpeget af socialministeriet:

Ekspeditionssekretær Fanny Hartmann

Udpeget af udenrigsministeriet:

Viceudenrigsråd Erik Krog-Meyer

Ekspeditionssekretær Birgit Christophersen, arbejdsministeriet, ekspeditionssekretær Ketty Pedersen, socialministeriet, og ekspeditionssekretær H. Torkild-Hansen, arbejdsdirektoratet, har fungeret som sekretærer for udvalget.

C. Udvalgets arbejde

Udvalget har modtaget henvendelser fra en række private personer, herunder udenlandske, der er beskæftigede og bosat i Danmark, fra firmaer, som har anmodet om at komme i betragtning ved opførelse af boliger til fremmedarbejdere, fra filantropiske organisationer, oplysningsforbund, folkeuniversitetet i København, forskningsinstitutter og enkeltpersoner, der ønskede at foretage undersøgelser over fremmedarbejdernes forhold her i landet, udgive ordbøger eller etablere rådgivnings- og undervisningsvirksomhed. Disse henvendelser er sendt til arbejdsministeriet, der med udvalgets udtalelser har videresendt henvendelserne til de myndigheder, hvorunder opgaver af denne art hører.

Tilbud om opførelse af boliger er efter undersøgelse i boligministeriet sendt til bestyrelsen for den selvejende institution kollegiebyen Avedøre Holme, jfr. kap. VI, 2.

Udvalgets medlemmer har deltaget i et møde den 3. november 1969 med repræsentanter for bl.a. kommunalbestyrelserne i hovedstads- og omegnskommunerne og oplysningsforbundene m.v., hvor der under arbejdsministerens ledelse drøftedes en række af de spørgsmål, der på lokalt og regionalt plan melder sig med henblik på at gøre en indsats for at løse fremmedarbejders problemer.

Efter dette møde sendte udvalget en forespørgsel til borgmestre i hovedstadsområdet om antallet af fremmedarbejdere og disses indkvartering.

Udvalget har endvidere rettet forespørgsel til oplysningsforbundene og amtsskolekonsulenterne for fritidsundervisning for at få oplyst, i hvilket omfang der allerede er igangsat undervisning for fremmedarbejderne, jfr. bilag 5.

Udvalget har i et møde med repræsentanter for Industrisammenslutningerne i Storkøbenhavn, Fællesorganisationen af almennyttige danske boligselskaber, Dansk Arbejde, Dansk Arbejdsgiverforening og Arbejdernes Fællesorganisation i København drøftet fremmedarbejdernes boligproblemer. Fremmedarbejdernes særlige helbredsproblemer har været drøftet med repræsentanter for Sundhedsstyrelsen.

Endelig har udvalget drøftet aktuelle fremmedarbejderproblemer med repræsentanter for herværende jugoslaviske, tyrkiske og nordafrikanske fremmedarbejdere.

Udvalget har under hensyn til de særlige problemer, der har rejst sig på grund af den stadig øgede tilgang af udenlandske ikke-nordiske arbejdere, afgivet delbetænkninger, efterhånden som behandlingen i udvalget har muliggjort det, nemlig:

- 18. nov. 1969: Om ændring af reglerne for meddelelse af arbejdstilladelser.
- 9. marts 1970: Om rådgivning.
- 9. marts 1970: Om boligforhold.
- 8. maj 1970: Om fritidsforanstaltninger.
- 2. juni 1970: Om danskundervisning.
- 2. juni 1970: Om helbredsundersøgelser.
- 7. juli 1970: Om generel information.
- 7. juli 1970: Om undervisning af børn, adgang til faglig uddannelse, sikkerhed på arbejdspladsen og kostproblemer.

På et møde den 26. juni 1970 mellem arbejdsministeren, repræsentanter for Landsorganisationen i Danmark og Dansk Arbejdsgiverforening samt udvalgets formand anmodedes udvalget om at tage reglerne om meddelelse af arbejdstilladelse op til fornyet overvejelse med henblik på at undgå de uønskede virkninger af de gældende bestemmelser, der specielt var opstået som følge af, at ekspeditionsfristen for meddelelse af arbejdstilladelser kan medføre uønskede ventetider for udenlandske arbejdere i vore nabolande. Udvalget har den 20. oktober 1970 afgivet indstilling herom, jfr. kap. VI, 1. og bilag 9.

I sin indstilling af 18. november 1969 om

ændrede regler for udenlandske, ikke-nordiske arbejderes adgang til at opnå arbejdstilladelse her i landet foreslog udvalget bl.a., at der ved meddelelser af arbejdstilladelse følges retningslinier fastsat af arbejdsministeren efter indstilling fra arbejdsmarkedsrådets formandsskab eller andet dertil oprettet organ, hvori arbejdsmarkedets hovedorganisationer og arbejdsmarkedsmyndighederne er repræsenteret.

Arbejdsministeren anmodede herefter i skrivelse af 8. maj 1970 udvalget om som led i udvalgets videre arbejde og som grundlag for videre overvejelser i det nu nedsatte arbejdsmarkedspolitiske udvalg at fremkomme med en vurdering af behovet for udenlandsk arbejds-

kraft på det danske arbejdsmarked samt at afveje fordele og ulemper ved beskæftigelse af udenlandske arbejdere, herunder de med anvendelsen af fremmedarbejdere forbundne omkostninger for samfundet og den værdiforøgelse, fremmedarbejderne tilfører det danske samfund.

En arbejdsgruppe bestående af amtmænd N. Elkær-Hansen (formand), økonom Holger Jensen, Landsorganisationen i Danmark, kontorchef Aage Tarp, Dansk Arbejdsgiverforening, kontorchef Per Kirstein og ekspeditionssekretær Ketty Pedersen har overvejet, hvilke undersøgelser, der kunne foretages til belysning af disse spørgsmål, jfr. kap. VII.

KAPITEL II

Udlændinges stilling i andre lande

Indtil første verdenskrig var der stort set fri adgang til at indrejse og tage arbejde i de fleste lande i Europa og Amerika. Til beskyttelse af nationale interesser indførtes imidlertid under krigen og i årene derefter en restriktiv fremmedlovgivning, som stærkt begrænsede arbejdskraftens frie vandring mellem landene.

Tilbagevenden til de frie vandringer for arbejdskraften, som rådede før krigen, skete ikke. Den samfundsøkonomiske udvikling i 1920'erne og 1930'erne med de udtalte arbejdsløshedsperioder bidrog til at bibeholde sådanne restriktioner.

Heller ikke efter den anden verdenskrig er der gennemført frie vandringer for arbejdskraften i samme forstand som ved århundredets begyndelse, omend der i denne periode er sket vandringer af et ganske andet omfang end i mellemkrigstiden.

Inden for de nordiske lande og De europæiske Fællesskaber er der fastsat regler om arbejdskraftens frie bevægelighed. Statsborgere i et nordisk land skal således ikke have tilladelse til at indrejse, opholde sig eller arbejde i et af de øvrige nordiske lande. De kan dog — som andre udlændinge — udvises, når de som følge af kriminalitet eller andre i udlændingsloven specificerede grunde må anses for uønskede. I De europæiske Fællesskaber er der bestemmelser om arbejdskraftens frie bevægelighed, men denne er begrænset af hensyn til den offentlige orden, sikkerhed og sundhed.

Omend detalreglerne og den tekniske udformning af udlændingslovgivningen i de forskellige lande afviger stærkt fra hinanden, er sigtet med denne lovgivning overalt det samme, nemlig at muliggøre en regulering af indvandringen af udlændinge under hensyn til landets almindelige interesser, herunder ikke mindst arbejdsmarkedssituationen, og forhindre, at udlændinge, som på grund af deres personlige forhold er uønskede, indrejser eller opholder sig i landet.

I hvilket omfang udlændinge skal have tilladelse til at indvandre, bestemmes i almindelighed under hensyn til landets behov for at beskæftige fremmed arbejdskraft. I visse lande er indvandringens omfang fastsat i en årlig kvote, f.eks. i De forenede Stater og i Schweiz.

Kontrollen med udlændinge sker normalt ved lovgivning, der fastsætter regler for visum, opholds- og arbejdstilladelse, afvisning og udvisning.

Udlændingskontrollen udøves i nogle lande som en forhåndskontrol, nemlig ved hjælp af visumtvang, og i andre lande som en kontrol ved grænsen, suppleret med en efterfølgende kontrol inde i landet.

Med hensyn til meddelelse af arbejdstilladelser har tendensen i de seneste år været, at de fleste europæiske indvandringslande stiller krav om, at udlændinge, som vil indrejse for at tage beskæftigelse i landet, skal have meddelt arbejdstilladelse allerede før indreisen.

Til trods for indførelse af et sådant krav har det vist sig, at mange udlændinge indrejser spontant. Dette er først og fremmest begrundet i, at en udlænding selv foretrækker at opnå arbejde efter personlig henvendelse til en arbejdsgiver før ansættelsen — en kontakt, arbejdsgiveren i øvrigt ligeledes er interesseret i frem for at søge hvervning af fremmedarbejdere, der måske viser sig ukvalificeret til arbejdet.

Bestemmelser om, at arbejdstilladelse skal være opnået før indreisen, søges i vidt omfang omgået ved at udlændingene indrejser som »turister« og efter indreisen søger arbejdstilladelse. Indvandringslandene bringes herved i et dilemma: skal bestemmelserne håndhæves strikte, ofte med den virkning, at de arbejdssøgende udlændinge må hjemsendes på det offentlige bekostning, eller skal man — når udlændingene nu engang er indrejst og der er mangel på arbejdskraft — se igennem fingre med omgåelsen af lovens krav og legalisere forholdet?

En række lande har mødt store vanskeligheder med hensyn til at løse problemet, og en del har endnu ikke taget endelig stilling til, om det restriktive krav om arbejdstilladelse inden indrejsen bør følges strikte, specielt når behov for udenlandsk arbejdskraft er udtalt.

OECD's arbejdskraftkomité har iværksat en undersøgelse om organiseret indvandring i forhold til spontan indrejse specielt med henblik på, hvorledes problemet om spontan indrejse i et land for at opnå beskæftigelse, bør søges løst.

I de europæiske indvandringslande er udlændinge på en række væsentlige områder lige-stillet med landets egne statsborgere, specielt med hensyn til adgang til undervisning og uddannelse samt ret til sociale ydelser, ligesom udlændinge stilles på samme måde på arbejdsmarkedet med hensyn til løn, afsked og øvrige ansættelsesvilkår.

Inden for De europæiske Fællesskaber er så-dan ligestilling mellem landets egne statsborgere og statsborgere fra andre lande under disse markedsdannelser udtrykkeligt fastslået. Det må dog her understreges, at alle lande i Fællesskaberne har store problemer med hensyn til at løse spørgsmålet om tilgang af arbejdskraft fra lande uden for medlemslandene, specielt fra middelhavslandene.

Af en af OECD's arbejdskraftkomité foretagen undersøgelse i Belgien, Forbundsrepublikken Tyskland og Schweiz fremgår imidlertid, at der til trods for principiel ligestilling er faktiske forskelle i behandlingen af indenlandsk og udenlandsk arbejdskraft. Der peges i undersøgelsen på, at grunden til de faktiske forskelle i behandlingen må søges i den kendsgerning, at den udenlandske arbejdskraft ikke taler landets sprog, og sådanne forskelle foreligger specielt med hensyn til advancement, skift af arbejde eller fag, ansættelsesbetingelser og afskedigelse.

Den øgede tilgang af udenlandsk arbejdskraft til de vesteuropæiske indvandringslande fører uvægerligt til spørgsmålet om fastlæggelse af en arbejdsmarkedspolitik for fremmedarbejdere.

Et vigtigt redskab i en arbejdsmarkedspolitik er bestemmelserne om arbejdstilladelse, og i de store vesteuropæiske industrilande har man som nævnt i de senere år indført bestemmelser om,

at arbejdssøgende udlændinge skal have opnået denne tilladelse inden indrejsen.

I øvrigt har tilgangen af arbejdskraft fra en række middelhavslande f.eks. Spanien, Tyrkiet og Jugoslavien til de vesteuropæiske lande f.eks. Forbundsrepublikken Tyskland, Holland, Luxembourg og Sverige foruden indgåelse af aftaler om social tryghed ført til indgåelse af arbejdskræftaftaler.

Sverige

Siden begyndelsen af 1930'erne har Sverige været et indvandringsland. I perioden 1931-65 indvandrede omkring 700.000 udlændinge til Sverige og i de første seks år af 1960'erne ca. 200.000.

Indvandringen til Sverige er stort set sket fra de øvrige nordiske lande, først og fremmest fra Finland. Fra de øvrige europæiske lande er indvandringen imidlertid forøget, især i 1960'erne. Nettoindvandringen fra Grækenland, Italien, Jugoslavien og Spanien blev således forøget fra i alt 2.500 udlændinge i den sidste halvdel af 1950'erne til i alt 15.600 i den første halvdel af 1960'erne.

Den 1. juli 1970 var der beskæftiget knapt 220.000 udlændinge i Sverige, svarende til ca. 7 o/o af det samlede antal lønmodtagere. Heraf var godt 140.000 fra de øvrige nordiske lande, heraf 107.400 finske, 18.800 danske og 13.800 **norske statsborgere**.

I de senere år er der iværksat foranstaltninger for at løse tilpasningsproblemer for den udenlandske arbejdskraft.

Regeringen nedsatte i 1966 en arbejdsgruppe, der havde til opgave at tilgodese informationsbehov, ligesom arbejdsgruppen skulle kortlægge de sociale, kulturelle og andre problemer, som møder indvandrene, og overveje, hvilke foranstaltninger der burde iværksættes for at lette tilpasningen til det svenske samfund.

Med henblik på at give den udenlandske arbejdskraft information om svenske samfundsforhold og om udlændingenes rettigheder og pligter i Sverige er der udgivet håndbøger på forskellige sprog, ligesom der udgives et tidskrift, som på forskellige fremmede sprog giver information om svenske forhold, jfr. i øvrigt bilag 7.

Regeringen nedsatte i 1968 et udvalg, der i en redegørelse skal fremsætte forslag om et langsigtet program for indvandreneres tilpasning

og derigennem give grundlag for en politik på dette område. Udvalget skulle bl.a. kortlægge indvandrerne tilpasningsproblemer og afgive indstilling om, hvad der yderligere kan gøres for at give den udenlandske arbejdskraft støtte og hjælp.

Udlændingslovgivningen af 1954 m.v.

Udlændingsloven af 30. april 1954 byggede på princippet om, at ret til ophold og beskæftigelse kun tilkommer svenske statsborgere. Lovens hensigt var dels at give hjemmel for de indskrænkninger i det principielt ønskelige frie internationale samkvem, som nationale interesser nødvendiggør, dels at skabe retlige garantier mod vilkårlig behandling af udlændinge i Sverige.

Den generelle udlændingskontrol tog sigte på at afveje og kontrollere indvandringen af udlændinge ud fra mere almindelige synspunkter, specielt arbejdsmarkeds-, forsørgelses- og boligforhold. Under gode konjunkturer kan krav om tilladelse mildnes, således at antallet af udlændinge øges, medens kravet kan skærpes under konjunkturedgang og på en sådan måde tilgodeses, at antallet af udlændinge mindskes.

Udlændingskundgørelsen af 23. maj 1969 indførte bestemmelser om lempelser med hensyn til meddelelse af opholds- og arbejdstilladelse, idet tilladelser herefter blev meddelt for længere perioder og med færre restriktioner end hidtil.

Udlændinge skal efter de pr. 1. marts 1967 skærpede bestemmelser have arbejdstilladelse før indreisen i landet, og tilladelse kan kun i særlige tilfælde bevilges efter indreisen.

Arbejdstilladelse kræves dog ikke for en udlænding, der har »bosættningstilstand«, hvilken tilladelse kan meddeles en udlænding, som har haft bopæl i Sverige. En sådan meddeles efter praksis udlændinge, som med tilladelse har opholdt sig og arbejdet i Sverige i 2 år, uden at deres forhold har givet anledning til klage. Endvidere skal statsborgere fra de øvrige nordiske lande og tidligere statsborgere i Estland, Letland, Litauen, som har svensk fremmedpas, ikke have arbejdstilladelse.

Arbejdstilladelse meddeles for bestemt tid, og varigheden heraf bør første gang ikke være mindre end 1 år. I almindelighed omfatter tilladelsen et bestemt arbejde, men er ikke knyttet til en bestemt arbejdsgiver. Arbejdstilladelse uden faglig begrænsning kan meddeles en ud-

lænding, som har arbejdet i mindst 1 år i Sverige.

En arbejdsgiver, der ansætter en udlænding, skal i øvrigt give anmeldelse herom til politiet, ligesom ansættelsesforholdets ophør skal anmeldes. Denne anmeldelsespligt gælder også for statsborgere fra Danmark, Finland, Island og Norge.

Det er en betingelse for meddelelse af arbejdstilladelse, at der foreligger erklæring om, at der er bolig til rådighed.

Statens Invandrarverk.

Efter lov af 23. maj 1969 er Statens Invandrarverk central myndighed for udlændinges indvandrings- og statsborgerretsspørgsmål, hvor sådanne spørgsmål ikke er henlagt til andre myndigheder.

Det påhviler Invandrarverket, der beskæftiger ca. 200 personer, dels som central udlændingsmyndighed at føre udlændingskontrol, herunder træffe beslutning om meddelelse af opholds- og arbejdstilladelse samt føre udlændingsregistraturen, dels at afgøre andragender om naturalisation, dels endelig løbende at varetage information af indvandrerne med hensyn til spørgsmål af særlig betydning for dem og være kontaktorgan mellem myndighederne og indvandrerne og deres organisationer. Der henvises i øvrigt til bilag 7, hvor Invandrarverkets virksomhed er omtalt.

Med henblik på at yde støtte til specielle projekter, der udføres af private landsomfattende organisationer m.v., er der stillet et årligt beløb til rådighed for Invandrarverket. Støtte ydes derimod ikke til lokale organisationer, ligesom der ikke ydes bidrag til organisationernes almindelige arbejde.

Indvandringspolitik.

Reguleringen af tilgangen af udenlandsk arbejdskraft er tilpasset arbejdsmarkedspolitikken, der først og fremmest er tilrettelagt med henblik på at opretholde fuld beskæftigelse. Ansvaret for denne politik påhviler foruden regeringen Arbetsmarknadsstyrelsen og dets organer i hele landet, arbejdsnævnene og arbejdsformidlingen, som afgiver udtalelser til udlændingsmyndighederne, der træffer beslutning i sager om opholds- og arbejdstilladelse.

Kollektiv rekruttering af arbejdskraft anses for at give større muligheder for planlægning

af nødvendige foranstaltninger og foretrækkes derfor frem for individuel indvandring af arbejdskraft.

Arbetsmarknadsstyrelsen etablerer efter behov informationskontorer i de lande, hvorfra rekruttering af indvandrere sker, og sådanne kontorer er oprettet i Jugoslavien, Italien og Tyrkiet, som Sverige har indgået arbejdskraftaftaler med. Arbejdskraftaftalen mellem Sverige og Tyrkiet er optaget som bilag 10.

I relation til den totale indvandring er indvandring i henhold til arbejdskraftaftalerne dog af marginal betydning. En meget stor del af indvandringen foregår ved arbejdsgiverens kontakt med udenlandsk arbejdskraft i deres hjemland via landsmænd, der allerede er beskæftiget i Sverige. Hvis en arbejdsgiver således har fået kontakt med en udlænding, kan denne rette henvendelse til den svenske diplomatiske eller konsulære repræsentation i hjemlandet og opnå arbejds- og opholdstilladelse i Sverige. Indgåelsen af arbejdskraftaftaler indebærer imidlertid, at det ikke vil være muligt at avertere efter udenlandsk arbejdskraft uden om udvanderlandenes arbejdsformidlingsmyndigheder.

Norge

I de sidste 50 år har immigration haft ganske underordnet betydning i Norge. Antallet af udlændinge, der har beskæftigelse i Norge, er således kun 15.000, hvoraf 7.500 er fra de øvrige nordiske lande. Antallet af udlændinge, der arbejder i landet, svare til ca. 1 % af det samlede antal lønmodtagere.

Norge har ført en meget liberal politik med hensyn til meddelelse af arbejdstilladelser. Førstegangstilladelse meddeles normalt for et bestemt arbejde hos en bestemt arbejdsgiver og for en vis tid, der ikke er længere end et år. Fornyelse af arbejdstilladelsen gives normalt på bestemt tid og uden begrænsning til beskæftigelse eller arbejdsgiver.

Som grundlæggende princip gives arbejdstilladelse, hvor der foreligger aftale om beskæftigelse hos en bestemt arbejdsgiver. Afslag kan gives, hvor udlændingen ikke anses for passende til arbejdet, hvis arbejdsbetingelserne er mindre gunstige end de sædvanlige løn- og arbejdsvilkår, og hvor meddelelse af arbejdstilladelse indebærer en fare for uro på arbejdspladsen. Fra norsk side søger man specielt at undgå indvandring af lavtlønnet udenlandsk arbejdskraft.

Til trods for, at der i efterkrigsårene har væ-

ret et vist udækket behov for arbejdskraft, har Norge ikke organiseret hvervning af fremmed arbejdskraft, bortset fra at der i yderst beskedent omfang er foretaget hvervning fra Jugoslavien og Tunis. For sådanne grupper er der givet undervisning i norsk efter ankomsten til landet. Under hensyn til den beskedne immigration og dens spontane karakter har myndighederne ikke etableret specielle foranstaltninger, f.eks. i form af sprogkurser.

Luxembourg

Siden afslutningen af anden verdenskrig har der været udtalt mangel på arbejdskraft i Luxembourg, hvilket har medført en omfattende indvandring af udenlandsk arbejdskraft.

I 1969 var der beskæftiget godt 30.000 udlændinge i Luxembourg, svarende til ca. 30 % af det samlede antal lønmodtagere. Beskæftigelsen af udlændinge anses for at have været af vital betydning for landets økonomi.

Skønt rekrutteringsvirksomheden skal ske ved meddelelse om ledige stillinger gennem arbejdsformidlingen, indvander mange udlændinge spontant og opnår arbejdstilladelse efter indrejsen. Der er ikke speciel hvervning af udenlandsk arbejdskraft. Luxembourg har indgået arbejdskraftaftaler med Jugoslavien og Portugal.

Regeringen yder støtte til arbejdsgivere, som stiller passende bolig til rådighed for beskæftigede udlændinge. Støtten udgør 30.000 L.frc. - ca. 4.000 kr. d. kr. - pr. fremmedarbejder, der opnår bolig, dog ikke over 30 % af den faktiske udgift.

Et kontor yder udlændinge og deres familier hjælp med henblik på bosættelse i landet og tilpasningen til landets sociale, økonomiske og kulturelle liv. Information, råd og uddannelse ydes specielt for at holde familien samlet.

Schweiz

Allerede i 1917 blev forbundsregeringen understøttet med beføjelser til kontrol af immigration. I mellemkrigstiden var reguleringen af arbejdskraft yderst restriktiv, medens denne efter anden verdenskrig blev liberal.

I 1960'erne voksede antallet af udlændinge stærkt i Schweiz, og der var ved udgangen af 1969 godt 600.000 udlændinge, der havde beskæftigelse på årsbasis, svarende til knapt 30 % af det samlede antal lønmodtagere, hvortil kom

25.000 sæsonarbejdere og 66.000 grænsegængere.

I perioden 1963-65 gjaldt bestemmelser, hvorefter antallet af udlændinge beskæftiget i en virksomhed, kun måtte udgøre en vis procentdel af det samlede antal ansatte. I 1965 indførtes det såkaldte »dobbeltoft«, hvorefter kravet om et vist procentforhold mellem antallet af udlændinge og det samlede antal beskæftigede i virksomheden blev opretholdt, samtidig med, at hver virksomhed skulle reducere antallet af udlændinge med 5 %. Loftet blev progressivt hævet, indtil det blev afskaffet i 1967, men samtidig blev antallet af fremmedarbejdere reduceret, således at det i 1969 skulle have været reduceret med 17 % i hver virksomhed.

Bestemmelserne havde imidlertid ikke den tilsigtede virkning med hensyn til gradvis at reducere antallet af udenlandske lønmodtagere, bl.a. som følge af en kantonal og dermed decentraliseret administration af bestemmelserne samt det udtalte behov for udenlandsk arbejdskraft.

I marts 1970 indførte forbundsregeringen nye bestemmelser, der tilsigter et effektivt stop i stigningen i antallet af udenlandske lønmodtagere. For landet som helhed blev der fastsat et kontingent på 40.000 årligt - i 1970 meddeles der dog kun arbejdstilladelse til 20.000 udlændinge. Kontingentet tildeles efter en bestemt nøgle de enkelte kantonen alt efter antallet af udenlandske lønmodtagere og hensynet til kantonernes udviklingsbehov. Antallet af sæsonarbejdere må ikke overstige det hidtil i højsæsonen nåede tal - 150.000. Grænsegængere omfattes ikke af bestemmelserne.

Udlændinge skal have meddelt tilladelse til indrejse, ophold og arbejde. Tilladelsen meddeles for en vis tid, og således at førstegangstilladelsen normalt ikke må overstige 1 år. Gyldighedsperioden fastsættes under hensyn til arbejdsart og situationen på arbejdsmarkedet. Tilladelsen til at arbejde meddeles for et bestemt arbejde og fag.

Tilstrømningen af udlændinge til Schweiz har vakt en del modstand i befolkningen. Begrebet »Überfremdung« - den tilstand, der råder, når den udenlandske arbejdskrafts indflydelse på et lands økonomi og kultur har nået et sådant omfang og en sådan styrke, at den nationale egenart trues - har i de sidste år været et meget diskuteret indenrigspolitisk emne.

Kritikken resulterede bl.a. i et af parlaments-

medlem Schwarzenbach i 1969 fremsat forslag om, at antallet af de i hver enkelt kanton boende udlændinge ikke måtte overstige 10 % af de dér boende schweiziske statsborgere. Forslaget blev imidlertid forkastet ved folkeafstemning i juni 1970, hvor 557.000 stemte for og 624.000 stemte imod forslaget.

Forbundsrepublikken Tyskland

Den tyske industris ekspansive udvikling i 1960'erne medførte en voldsom tilgang af udenlandsk arbejdskraft til det tyske arbejdsmarked. I midten af 1969 havde således knapt 1,4 mill. udlændinge beskæftigelse i Tyskland, svarende til godt 7 % af det samlede antal lønmodtagere. Siden er antallet af udlændinge yderligere steget, således at der medio 1970 er over 1,8 mill. udlændinge - svarende til ca. 9 % af samtlige lønmodtagere - der arbejder i landet. Tilgangen af udenlandsk arbejdskraft sker nu først og fremmest fra middelhavslandene.

Arbejdstilladelse skal være meddelt inden indrejse til landet. Førstegangstilladelse meddeles højst for et år til et bestemt arbejde i en bestemt virksomhed. Efter 2 års beskæftigelse i samme fag kan en udlænding få en udvidet arbejdstilladelse for et fag. Har en udlænding haft arbejde i mindst 5 år, meddeles tilladelsen for 3 år for beskæftigelse efter eget valg.

I henhold til arbejdskraftaftaler mellem Tyskland og en række middelhavslande, bl.a. Spanien, Tyrkiet og Portugal, sker hvervning af arbejdskraft. Arbejdsgiverne er i henhold til disse aftaler forpligtet til ansættelse af udlændingen i et år og i denne periode sørge for indkvartering af fremmedarbejderen. I denne 1-års periode er fremmedarbejderen bundet til den i tilladelsen angivne virksomhed og kan ikke få tilladelse til at tage arbejde i en anden virksomhed.

I forbundsrepublikken tager private velfærdsorganisationer sig specielt af fremmedarbejderproblemer, herunder rådgivning, tolkning, fremskaffelse af bolig og etablering af fritidsfaciliteter.

Holland

Siden 1960 har udlændinge i stigende grad haft beskæftigelse i Holland. Antallet af udlændinge, der arbejder i Holland, var i 1966 godt 76.000, svarende til knapt 2 % af det samlede antal lønmodtagere, medens antallet i 1969 var ca. 100.000, svarende til ca. 3 % af det samlede antal lønmodtagere.

Holland var for nogle år siden i den situation, at der pludselig kom en voldsom stigning i antallet af udlændinge, der især indrejste spontant med henblik på at opnå beskæftigelse. Denne øgede tilgang af udenlandsk arbejdskraft medførte en offentlig kritik, specielt da boligsituationen medførte, at den udenlandske arbejdskraft boede under ganske utilfredsstillende forhold.

Som følge heraf fastsatte regeringen i 1968 bestemmelse om, at udlændinge skal være i besiddelse af arbejdstilladelse og arbejdskontrakt inden indrejse i landet. Samtidig blev der truffet foranstaltninger til at opmuntre til offentlig kontrolleret hvervning.

Der føres fra myndighedernes side kontrol med kravet om, at arbejdstilladelse og arbejdskontrakt er opnået før indrejse, og at der er passende bolig til rådighed, samt med, at udlændinge beskæftiges på samme vilkår som hollandske lønmodtagere.

Holland har indgået arbejdskraftaftaler med en række middelhavslande. Der er oprettet rekrutteringskontorer i Spanien, Tyrkiet, Jugoslavien og Marokko, og $\frac{2}{3}$ af udlændingene rekrutteres gennem de officielle kontorer.

Belgien

Ved udgangen af 1961 var der ca. 165.000 udlændinge, der havde arbejde i Belgien, svarende til ca. 6 % af det samlede antal lønmodtagere. I 1969 var der beskæftiget ca. 210.000 udlændinge, svarende til ca. 8 % af det samlede antal lønmodtagere — i øvrigt en nedgang i antallet af udlændinge med ca. 40.000 i forhold til 1967.

Arbejdstilladelse skal være opnået før indrejse i landet. Arbejdsgiveren skal endvidere have tilladelse til ansættelse af udlændingen til arbejde i virksomheden.

De generelle betingelser for udstedelse af arbejdstilladelser fastsættes hvert år, således at antallet af arbejdstilladelser kan tilpasses behovet for arbejdskraft, også under hensyntagen til landets økonomi.

Der er taget foranstaltninger til at opmuntre familien til at tage bopæl sammen med fremmedarbejderen, der arbejder i landet.

Staten yder hjælp til rejseudgifter til en fremmedarbejders familie til dækning af de fulde udgifter for statsborgere i fællesmarkedslandene og 50 % for andre statsborgere.

Storbritannien

Inden en udlænding indrejser til Storbritannien, skal arbejdsgiveren have opnået tilladelse til ansættelse af udlændingen.

For at en arbejdsgiver kan få tilladelse til ansættelse af udenlandsk arbejdskraft, skal det bl.a. godtgøres, at det under hensyn til omstændighederne er rimeligt og nødvendigt at ansætte en udlænding, og at der er gjort alvorlige forsøg på at skaffe passende arbejdskraft blandt britiske statsborgere eller udlændinge, som allerede har fast bopæl i landet.

For Commonwealth-statsborgere gælder særlige regler.

I perioden 1955-62 skete der en betydelig indvandring af Commonwealth-statsborgere, der da havde ret til frit at indrejse og bosætte sig i Storbritannien. Nettoindvandringen, der især skete fra Vestindien, Asien samt Øst- og Vestafrika, androg i denne periode knapt 500.000.

Den øgede indvandring, der blev belastende for landet og især var følelig på boligmarkedet og for skolesystemet, medførte en begrænsning af indvandringen af borgere fra Commonwealthlande.

Commonwealth Immigrants Act af 1962 fastsatte herefter særlige regler for indvandringen, idet sådanne borgere, der ønsker at indrejse i Storbritannien med henblik på at bosætte sig og tage arbejde, skal have en særlig arbejdstilladelse. Ansøgninger om arbejdstilladelse inddeles i 3 kategorier, nemlig ansøgninger fra engelske arbejdsgivere, som tilbyder et bestemt arbejde til navngivne Commonwealth-statsborgere, ansøgninger, der ikke er begrundet i konkret tilbud om arbejde, men hvor ansøgerne har særlige kvalifikationer, og i øvrigt andre ansøgninger. Ansøgninger i de to første kategorier har fortrinsret fremfor de øvrige ansøgninger.

Regeringen fastsætter en årlig kvote for arbejdstilladelse til Commonwealth-statsborgere.

Frankrig

Siden 1947 har der været en stigende tilgang af udenlandsk arbejdskraft i Frankrig. Antallet af udlændinge, der havde arbejde i landet i 1968, androg over 2 mill., svarende til knapt 10 % af det samlede antal lønmodtagere.

Udlændinge, der agter at opholde sig i Frankrig i mere end 3 måneder, skal have opholdstilladelse. Opholdstilladelsen skal i princippet være opnået inden indreisen, og tilladelserne inddeles i 3 kategorier efter opholdets varighed.

Arbejdstilladelser inddeles i 4 kategorier nemlig til sæsonarbejdere m.v., som ikke har til hensigt at bosætte sig i landet, til en udlænding med ret til arbejde inden for de fag og områder, der er nævnt i tilladelsen, til en udlænding, som har boet uafbrudt i landet i nogle år med ret til at tage arbejde hvor som helst i Frankrig inden for fag, der er angivet i tilladelsen, og til en permanent bosat udlænding med ret til at påtage sig et hvilket som helst arbejde hvor som helst i Frankrig.

Indvandringen af udenlandsk arbejdskraft reguleres under hensyn til beskæftigelsessituationen inden for de forskellige faglige områder.

Rekruttering af arbejdskraft skal principielt ske gennem et statsligt organ, Office National d'Immigration (ONI), som har kontorer i Italien, Jugoslavien, Tyrkiet, Marokko, Portugal og Spanien. Rekruttering sker i nært samarbejde med arbejdsformidlingsmyndighederne i rekrutteringslandene. I lande, hvor ONI ikke har oprettet kontor, sker formidlingen af udenlandsk arbejdskraft gennem franske konsulater.

De forenede Stater

Udlændinge, som vil indrejse og opholde sig

i De forenede Stater, skal efter Immigration and Nationality Act af 1952 have visum før indreisen. Efter loven skal der gives afslag på visum, såfremt en udlænding bl.a. lider af visse sygdomme, er narkoman, er polygamist, får sit udkomme ved prostitution, ikke kan læse eller agter at indrejse med henblik på virksomhed, der sætter landets velfærd og sikkerhed i fare.

Udlændinge, der agter at bosætte sig i De forenede Stater - non quota immigranter eller quota immigranter - får meddelt immigrantvisum, der foruden tilladelse til indrejse også giver ret til uden tidsbegrænsning at opholde sig og have arbejde dér.

De forenede Stater havde tidligere et kvotesystem for indvandring, der var baseret på befolkningsforholdene i de forskellige lande, hvilken ordning blev ændret i 1968. I forbindelse hermed afgav præsidenten en udtalelse om, at det afgørende for, om en udlænding skal kunne få tilladelse til indvandring, skulle være dygtighed eller slægtskab med personer, der var bosat i landet, og at udlændinge, som kunne yde det største bidrag til landet, dets tilvækst, styrke og åndelige liv, skulle komme i første række for at få meddelt tilladelse til at bosætte sig dér.

KAPITEL III

Internationale bestemmelser, der har betydning for Danmark

Det fælles nordiske arbejdsmarked

Ved overenskomst af 22. maj 1954 med Finland, Norge og Sverige er Danmark tilsluttet det fælles nordiske arbejdsmarked. I henhold til overenskomsten er der adgang for statsborgere i Norge, Sverige og Finland til frit uden meddelelse af arbejdstilladelse at tage arbejde i Danmark, ligesom der er en tilsvarende ret for danske statsborgere til at tage arbejde i de andre nordiske lande.

Overenskomsten er ikke tiltrådt af Island, men det er i tillægsprotokollen hjemlet, at Island har adgang til at tilslutte sig denne. I henhold til justitsministeriets bekendtgørelse af 1964 om udlændinges adgang til landet er islændinge i øvrigt fritaget for kravet om arbejdstilladelse i Danmark.

Efter overenskomsten skal de centrale arbejdsformidlingsmyndigheder i de kontraherende lande samarbejde, således at arbejdskraften i størst mulig udstrækning formidles gennem den offentlige arbejdsformidling. Hvert af landene skal regelmæssigt sende de øvrige kontraherende lande statistik om beskæftigelse og arbejdsløshed, oversigter over den sandsynlige udvikling på arbejdsmarkedet samt oplysninger om planer og foranstaltninger til at modvirke forhold, som kan bringe opretholdelsen af den fulde beskæftigelse i fare. Om fornødent drøftes foranstaltninger af fælles interesse for at opretholde den fulde beskæftigelse. Endvidere skal der sendes oplysninger om de aktuelle beskæftigelsesmuligheder samt andre forhold, som er af betydning for arbejdssøgende fra de øvrige nordiske lande.

Lønmodtagere i de nordiske lande har i vidt omfang benyttet sig af adgangen til at tage beskæftigelse i et af de øvrige nordiske lande. Antallet i Danmark af lønmodtagere fra de øvrige nordiske lande kendes ikke, idet der ikke foreligger registrering af disse lønmodtagere. I Sverige var der den 1. juli 1970 beskæftiget ca. 140.000 lønmodtagere fra de andre nordiske lande, hvoraf 107.400 var finske, 18.800

danske og 13.800 norske statsborgere. I Norge er der beskæftiget 7.500 lønmodtagere fra de øvrige nordiske lande, heraf 5.200 danske statsborgere.

De europæiske Fællesskaber

Romtraktaten fastsatte, at arbejdskraftens frie bevægelighed inden for fællesskabet skulle gennemføres senest ved overgangsperiodens udløb med udgangen af 1969. Der er i traktaten taget forbehold for de begrænsninger, der er begrundet i hensyn til den offentlige orden, sikkerhed og sundhed.

Fællesskabernes råd bestemte, at arbejdskraftens frie bevægelighed skulle gennemføres i 3 etaper, og de endelige regler er nu fastsat ved en forordning af 15. oktober 1968.

Efter forordningen er diskrimination med hensyn til nationalitet mellem medlemsstaternes statsborgere afskaffet, og lønmodtagerne kan frit søge stillinger i Fællesskabet, frit skifte opholdssted inden for hele dette område og have beskæftigelse dér på samme vilkår som indenlandske lønmodtagere.

Forordningen har afskaffet krav om meddelelse af arbejdstilladelser for statsborgere i et medlemsland.

Arbejdsformidlingskontorerne i medlemsstaterne skal i øvrigt inden en vist frist - 18 dage - forelægge ansøgninger om tilbud om arbejde for arbejdsgiverne i de andre lande med samme fortrinsstilling, som indenlandske lønmodtagere har over for statsborgere fra tredieland. Tilbud om beskæftigelse må inden nævnte frist kun rettes til tredieland, såfremt den medlemsstat, der afgiver disse tilbud, er af den opfattelse, at der ikke blandt medlemsstaternes statsborgere er ledig arbejdskraft til rådighed i tilsvarende fag. Lønmodtagere fra tredieland kan dog under visse vilkår modtage tilbud om beskæftigelse, såfremt arbejdsgivere udtrykkeligt i tilbuddene siger på sådanne lønmodtagere fra tredieland.

Medlemsstaterne skal i øvrigt undersøge alle muligheder for fortrinsstilling med hensyn til besættelse af ledige stillinger med statsborgere fra medlemsstaterne med henblik på at opnå ligevægt mellem tilbud og ansøgninger om beskæftigelse i fællesskabet og i dette øjemed træffe alle de nødvendige foranstaltninger.

Såfremt Danmark optages i De europæiske Fællesskaber, vil disse regler umiddelbart gælde her i landet.

OECD

Den europæiske samarbejdsorganisation OEEC, der oprettedes i 1948 med den umiddelbare opgave at udgøre det organisatoriske apparat for udnyttelsen af den amerikanske hjælp til genopbygning af Europas økonomi, blev i 1961 afløst af OECD, bestående af de 18 vesteuropæiske OEEC-lande samt USA, Canada, Tyrkiet og senere Japan.

Efter konventionen om europæisk økonomisk samarbejde, som blev vedtaget i 1948, skal en medlemsstat i størst mulig udstrækning og på bedste måde udnytte forhåndenværende arbejdskraft og tilstræbe fuld beskæftigelse for landets egne statsborgere. En medlemsstat skal kunne få tilgang af arbejdskraft, som står til rådighed i enhver anden medlemsstat. I sådanne tilfælde skal en medlemsstat foretage nødvendige foranstaltninger for at lette arbejdskraftens flytning og sikre den tilfredsstillende økonomiske og sociale vilkår.

Under henvisning til konventionen vedtog OEEC's råd i 1953 en beslutning om beskæftigelse af arbejdskraft fra medlemsstaterne. Herefter skal medlemsstaterne efter ansøgning meddele arbejdstilladelse til lønmodtagere, som er statsborgere i en anden medlemsstat, så snart det konstateres, at egnet arbejdskraft ikke er til rådighed i landet til det arbejde, der søges. Sådant arbejdskraft anses ikke for at være til rådighed, såfremt den ikke har kunnet skaffes inden 1 måned.

En medlemsstat skal endvidere meddele forlængelse af arbejdstilladelse, såfremt der - på grund af ændringer på arbejdsmarkedet efter at den oprindelige tilladelse er meddelt - ikke er arbejdskraft til rådighed blandt landets egne lønmodtagere eller de udenlandske lønmodtagere, som har opholdt sig i længere tid i landet.

Lønmodtagere, som har været beskæftiget i landet i mindst 5 år, skal normalt have forlængelse af sådan arbejdstilladelse, som anses for nødvendig for at fortsætte med arbejde inden

for samme faglig område, eller såfremt der råder særlig udtalt arbejdsløshed, inden for et andet fagligt område.

Såfremt en medlemsstat skønner, at det af tvingende samfundsøkonomiske forhold ikke er foreneligt med landets interesser, at der sker øget indvandring af udenlandsk arbejdskraft eller bibeholdelse af antallet af lønmodtagere inden for visse industrier, er medlemsstaten ikke pligtig at meddele arbejdstilladelse til beskæftigelse inden for disse områder. Pligt til at forlænge arbejdstilladelsen foreligger ikke, såfremt løn og øvrige arbejdsvilkår er mindre gunstige end dem der gælder for lignende arbejde inden for det pågældende område af landet eller industrien, eller hvis myndighederne efter samråd med arbejdsgiver- og lønmodtagerorganisationer skønner, at meddelelse eller forlængelse af tilladelsen skaber uro på arbejdspladsen.

Rådet vedtog i 1955 en rekommandation, hvorefter statsborgere i andre medlemslande skal have meddelt arbejdstilladelse, der gælder i mindst 1 år. Fra dansk side blev der under henvisning til administrativ praksis taget forbehold med hensyn til denne bestemmelse i rekommandationen.

Som et led i bestræbelserne for at lette arbejdskraftens vandring vedtog rådet i 1960 en rekommandation om international clearing af ledige stillinger og ansøgninger om beskæftigelse. Denne virksomhed fortsatte, da OEEC blev afløst af OECD, inden for den nye organisations rammer. Flertallet af de europæiske medlemsstater deltager i denne virksomhed. Formidlingen af arbejdskraft mellem de nordiske lande berøres ikke af henstillingen, idet bestemmelserne om det fælles nordiske arbejdsmarked her finder anvendelse.

Den internationale clearing af ledige stillinger og ansøgninger om beskæftigelse, som skal ske ved samarbejde mellem arbejdsformidlingskontorerne i de tilsluttede lande, har til formål at udnytte disponibel arbejdskraft mellem landene. Hensigten er at gøre det muligt for lønmodtagere, som individuelt søger beskæftigelse i anden medlemsstat, at få anvist arbejde gennem den offentlige arbejdsformidling og at imødekomme et behov fra arbejdsgivere, der kun ønsker at beskæftige et mindre antal udenlandske lønmodtagere. Rekruttering af et større antal udenlandske lønmodtagere og kollektiv indvandring af udenlandsk arbejdskraft forudsætter direkte kontakt mellem de centrale arbejdsmarkedsmyndigheder.

Rekommandationen forudsætter, at der sker omfattende og regelmæssig udveksling af oplysninger mellem medlemsstaterne og arbejdsmarkedets myndigheder.

Europarådet

Efter Den europæiske Socialpagt af 18. oktober 1961 har statsborgere fra alle de tilsluttede lande ret til at udføre erhvervsmæssigt arbejde på ethvert af de andre landes områder på lige fod med landets egne statsborgere med de begrænsninger, der måtte være begrundet i tvivgende økonomiske eller sociale hensyn.

Vandrende arbejdere, der er statsborgere i et af de tilsluttede lande, og deres familie har ret til beskyttelse og bistand inden for ethvert af de andre tilsluttende landes område.

Danmark har ratificeret den europæiske socialpagt, men ikke dennes artikel om bistand til vandrende arbejdere.

For at sikre en effektiv udøvelse af retten til at udføre erhvervsmæssigt arbejde på en anden kontraherende parts område forpligter de kontraherende parter sig til at lempe bestemmelserne for beskæftigelse af udenlandsk arbejdskraft, enten i det enkelte tilfælde eller generelt.

Med hensyn til ret til beskyttelse og bistand på en anden kontraherende parts område forpligter de kontraherende parter sig endvidere til så vidt muligt at lade en udenlandsk arbejder, som har opnået tilladelse til at bosætte sig på deres område, adgangen til at blive forenet med sin familie.

I 1969 vedtog Europarådets ministerudvalg 3 resolutioner om vandrende arbejdskraft. Disse resolutioner vedrører arbejderes tilbagerejse til deres hjemland, billige boliger for vandrende arbejdere og immigranternes deltagelse i livet i det foretagende, hvori de arbejder.

De forenede Nationer

I den af FN's generalforsamling i 1948 vedtagne verdenserklæring om menneskerettighederne fastslås det bl.a., at enhver har ret til arbejde, til frit valg af beskæftigelse, til retfærdige og gunstige arbejdsvilkår og til beskyttelse mod arbejdsløshed. Den fastslår også retten til hvile og fritid, herunder en rimelig begrænsning af arbejdstiden, og til periodisk ferie med løn. Endvidere erklærer den, at enhver har ret til en sådan levemåde, som er nødvendig til hans og hans families sundhed og velvære, herunder til

føde, klæder, bolig og lægehjælp og de nødvendige sociale goder.

Om retten til undervisning siges det, at teknisk og faglig uddannelse skal gøres almindeligt tilgængelig for alle. Også de kulturelle værdier tilgodeses, idet enhver har ret til at deltage i samfundets kulturelle liv.

Menneskerettighedserklæringen er afløst af to menneskerettighedskonventioner, der har samme indhold som erklæringen. Disse to konventioner ventes forelagt folketetinget til ratifikation i efteråret 1970.

De Forenede Nationers plenarforsamling har i 1965 vedtaget en konvention om afskaffelse af alle former for racediskrimination.

Efter konventionen omfatter racediskrimination enhver forskel, udelukkelse, begrænsning eller fortrinsstilling på grund af race, hudfarve, afstamning eller national eller etnisk oprindelse, hvis formål eller virkning er at ophæve eller svække den ligelige anerkendelse, nydelse eller udøvelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder på det politiske, økonomiske, sociale, kulturelle eller et hvilket som helst andet område af samfundslivet.

Deltagerlandene forpligter sig efter konventionen til bl.a. at sikre ethvert menneskes ret til lighed for loven uanset race, hudfarve eller national eller etnisk oprindelse, især med hensyn til retten til arbejde, til frit valg af beskæftigelse, til rimelige og gunstige arbejdsvilkår, til beskyttelse mod arbejdsløshed, til lige løn for lige arbejde samt til rimelig og gunstig aflønning, retten til at oprette og indmelde sig i fagforeninger, retten til bolig, retten til offentlige sundhedsforanstaltninger, lægebehandling, social tryghed og sociale ydelser, retten til uddannelse og oplæring, retten til ligelig deltagelse i kulturel virksomhed, adgang til alle for offentligheden bestemte steder og indretninger såsom transportmidler, hoteller, restauranter, cafeer, teatre og parker.

Regeringen har med henblik på Danmarks ratifikation af konventionen fremsat lovforslag om de lovændringer, der skal gennemføres i forbindelse hermed.

Med henblik på eventuelle lovændringer i forbindelse med ratifikation har nærværende udvalg i øvrigt udtalt, at udvalget med henblik på fremmedarbejdernes boligforhold har søgt at afbøde virkningerne af eventuel diskrimination, og at der ved fastsættelse af vilkår for meddelelse af arbejdstilladelser er givet regler, der skulle medvirke til at undgå diskrimination.

KAPITEL IV

Tilgangen af udenlandsk arbejdskraft til Danmark

I begyndelsen af dette århundrede kom der hvert år et betydeligt antal polakker her til landet for at arbejde som sæsonarbejdere især ved sukkerroedyrkningen på Lolland og Falster. Antallet af udenlandske arbejdere kulminerede i 1913, hvor der i alt beskæftigedes godt 12.500.

For at hindre udnyttelse og misbrug af de udenlandske arbejdere vedtog rigsdagen i 1908 en lov om anvendelse af udenlandske arbejdere til arbejde i visse virksomheder samt offentligt tilsyn hermed. Loven beskyttede voksne arbejderes stilling i frit indgåede arbejdsforhold - en arbejderbeskyttelseslovgivning, der ikke hidtil var set i dansk lovgivning. Loven stillede krav om indretning af arbejderboliger, de enkelte arbejdsforhold blev stillet under offentlig kontrol, det blev pålagt arbejdsgivere at indberette arbejdernes ankomst og skift af arbejdssted og at yde hjælp i tilfælde af sygdom ved tilkaldelse af læge m.v., der krævedes oprettelse af skriftlig arbejdskontrakt indeholdende bestemmelser om løn, arbejdstid m.v., ligesom der var regler om offentlig mægling i arbejdsstridigheder.

Pligten for udlændinge, der ønsker at tage arbejde, stilling eller beskæftigelse i Danmark, til at være i besiddelse af arbejdstilladelse indførtes ved lov af 31. marts 1926 under indtryk af den af konjunkturedgangen fremkaldte arbejdsløshed som en beskyttelsesforanstaltning for det hjemlige arbejdsmarked.

Indvandringen af den udenlandske arbejdskraft har i tiden indtil anden verdenskrig stort set tilpasset sig behovet for arbejdskraft. Da restriktionerne i det internationale samkvem efter krigen gradvis lettedes, og der opstod muligheder for at tage beskæftigelse i andre lande, begyndte tilgangen af udenlandsk arbejdskraft på

ny, men udvandringen var umiddelbart efter krigens afslutning større end indvandringen.

Mellem de nordiske lande afsluttedes i 1954 overenskomst om fælles nordisk arbejdsmarked, hvilket indebar, at nordiske statsborgere i øget omfang har taget arbejde i et andet nordisk land.

Beskæftigede statsborgere fra de nordiske lande registreres ikke her i landet, og antallet foreligger derfor ikke oplyst. Antallet af beskæftigede fra ikke-nordiske lande pr. 1. januar i årene 1959-70 fremgår af tabel 1.

Tabel 1. Antal udlændinge med arbejdstilladelse i Danmark pr. 1. januar 1959-1970.

(Svenske, norske, finske og islandske statsborgere ikke medregnet.)

Pr. 1.1.	Antal	Stigning
1959	8 737	
1960	9 281	544
1961	9 606	325
1962	10 567	961
1963	11 453	886
1964	11 875	422
1965	13 436	1 561
1966	14 869	1 433
1967	16 891	2 022
1968	18 857	1 966
1969	19 387	530
1970	24 244	4 857

Som det fremgår af tabellen, var der indtil 1969 en relativ jævn tilgang af udenlandsk arbejdskraft. I 1969 øgedes tilgangen væsentligt.

*Tabel 2. Antal udlændinge med arbejdstilladelse pr. 1. januar 1969 og 1970
fordelt efter nationalitet.*

A. Lande i Europa	1969		1970		Stigning	
	Antal	I pct. af samtlige	Antal	I pct. af samtlige	Antal	I pct. af samtlige
Benelux	909	5	918	4	9	0
Frankrig	468	2	504	2	36	1
Italien	624	3	657	3	33	1
Jugoslavien	984	5	2 185	9	1 201	25
Polen	462	2	592	3	130	3
Schweiz	675	4	696	3	21	0
Spanien	489	2	602	3	113	2
Tyrkiet	542	3	1 755	7	1 213	25
Ungarn	421	2	361	1	÷ 60	÷ 1
Storbritannien	2 396	12	2 612	11	216	5
USSR	28	0	35	0	7	0
Vesttyskland	5 379	28	5 396	22	17	0
Østrig	521	3	540	2	19	0
Europa i øvrigt	706	4	1 040	4	334	7
Ialt.	14 604	75	17 893	74	3 289	68
B. Lande uden for Europa						
Afrika	619	3	938	4	319	7
Nordamerika	1 474	8	1 591	7	117	2
I øvrigt	2 126	11	2 726	11	600	12
Ialt.	4 219	22	5 255	22	1 036	21
C. Statsløse	564	3	1 096	4	532	11
A.-C. Ialt.	19 387	100	24 244	100	4 857	100

I tabel 2 er vist en fordeling af antallet af udlændinge med arbejdstilladelse pr. 1. januar 1969 og 1970 fordelt efter nationalitet.

Som det fremgår af tabellen er tyske statsborgere langt den største enkeltgruppe blandt udlændinge med arbejdstilladelse. Gruppen androg pr. 1. januar 1970 ca. 5.400 svarende til 22 pct. af det totale antal. Statsborgere fra Storbritannien udgjorde ca. 2.600 eller 11 pct. af samtlige den næststørste gruppe. De øvrige udlændinge med arbejdstilladelse fordeler sig over en lang række lande hver med forholdsvis små andele.

Det fremgår endvidere af tabellen, at tilgangen igennem 1969 afviger fra den hidtidige fordeling med hensyn til udlændingenes hjemland. Halvdelen af tilgangen er således kommet fra Jugoslavien og Tyrkiet, således at statsborgere fra disse to lande ved begyndelsen af 1970 udgjorde 16 pct. af den udenlandske arbejds-

kraft mod kun 8 pct. ved begyndelsen af 1969.

I tabel 3 er udlændingene pr. 1. januar 1970 fordelt efter erhvervsmæssig placering.

Langt den største gruppe, hvis erhvervsmæssige placering foreligger oplyst, er gruppen ikke-faglærte i industri og håndværk. Af disse var f.eks. omkring 30 pct. jugoslaver og ligeledes omkring 30 pct. tyrkere. Statsborgere fra Afrika udgør omkring 10 pct. af gruppen. I gruppen huslig medhjælp samt arbejde inden for hotel- og restaurationsfag kom f.eks. omkring 10 pct. fra Afrika og nogenlunde samme andel fra England, Jugoslavien og Tyskland, medens knapt 20 pct. kom fra Japan. I bilag 11 er givet en specificeret fordeling efter erhvervsmæssig placering og hjemland.

Gruppen generelle arbejdstilladelser omfatter først og fremmest udlændinge, der - efter at have haft lovligt ophold og arbejde her i landet

i mindst 2½ år - har opnået ret til arbejdstilladelse uden anden begrænsning end krav om forlængelse af tilladelsen med nogle års mellemrum. Endvidere indgår heri nogle mindre særgrupper som f.eks. danskfødte eller dansk gifte udlændinge samt udlændinge, der har status som politiske flygtninge. I gruppen med generel arbejdstilladelse vil der være stor spredning i fordelingen på erhverv.

I 1970 er tilgangen af udenlandsk arbejdskraft fra Middelhavslandene fortsat. Fra april-august 1970 viser en skønsmæssig opgørelse, at der er sket en forøgelse i antallet af udlændinge fra Jugoslavien, Tyrkiet, Pakistan og Marokko med knapt 4.500. Det skønnes, at antallet af meddelte arbejdstilladelser i sommermånederne 1970 ligger på ca. 1.500 pr. måned. Antallet af ikke-nordiske udlændinge, der har beskæftigelse i Danmark i oktober 1970, må herefter påregnes at udgøre henved 35.000, hvilket svarer til knapt 2 pct. af det samlede antal lønmodtagere her i landet.

Tabel 3. Antal udlændinge med arbejdstilladelse pr. 1. januar 1970 fordelt efter erhvervsmæssig placering.

Handels- og kontorfunktionærer	300
Tekniske funktionærer	176
Land- og skovbrug, gartneri og mejeri	295
Industri og håndværk (faglærte)	516
(ikke-faglærte)	4.956
Huslig medhjælp samt arbejde inden for	
hotel- og restaurationsfag	1.207
Sundhedsvæsen	239
Selvstændig næring	16
Andre erhverv	1.378
Artister og musikere	93
Generelle tilladelser	15.068
Med arbejdstilladelse i alt	24.244

KAPITEL V

Udlændinges stilling i Danmark

Udlændinges retsstilling i Danmark adskiller sig på visse områder fra den, som tilkommer en dansk statsborger. Den afgørende forskel ligger i, at en udlænding i modsætning til en dansk statsborger ikke uden videre har ret til at opholde sig og tage beskæftigelse her. Udlændinge skal således i princippet have tilladelse til indrejse, ophold og beskæftigelse. Vil en udlænding indrejse i landet uden at have tilladelse, kan han forhindres deri, og såfremt han opholder sig ulovligt her, kan han udvises. Endvidere kan en udlænding, selv om han har tilladelse til at opholde sig i landet, udvises, såfremt hans forbliven i landet af de i udlændingsloven nærmere angivne grunde ikke er ønskelig.

Udlændinge har i Danmark samme rettigheder som danske, medmindre andet er bestemt ved lov eller med hjemmel i lov.

Det er en betingelse for valgret og valgbarhed, at en person har dansk indfødsret. En udlænding har ikke værnepligt.

Indrejse, ophold og beskæftigelse

Efter loven om udlændinges adgang til landet træffer justitsministeren bestemmelse om, i hvilken udstrækning udlændinge kan indrejse under benyttelse af anden rejselegitimation end pas eller uden forinden at have fået deres pas viseret.

Statsborgere i de andre nordiske lande er fritaget for pligten til at være i besiddelse af pas, visum og opholdstilladelse under ophold i Danmark, ligesom de uden særlig tilladelse kan tage arbejde. For andre udlændinge gælder som hovedregel pastvang, medens visumtvangen i meget vid udstrækning er afskaffet for udlændinge, der vil foretage besøgsrejser af indtil 3 måneders varighed. For ophold ud over 3 måneder kræves opholdstilladelse.

Efter loven kræves arbejdstilladelse til beskæftigelse her i landet, hvad enten det sker

mod eller uden vederlag, ligesom en udlænding ikke uden arbejdstilladelse kan drive selvstændig erhvervsvirksomhed her i landet.

Ifølge udlændingsloven bør politiet afvise en udlænding, der vil indrejse til landet, når det må antages, at han agter at tage arbejde, fast ophold eller ophold af længere ubestemt varighed her i landet uden i forvejen at have indhentet den hertil fornødne tilladelse. En udlænding kan udvises, såfremt han overtræder forskrifterne om opholdstilladelse, arbejdstilladelse eller visering eller ikke overholder dertil knyttede betingelser eller har opnået sådanne tilladelser ved bevidst urigtige anbringender eller svigagtige fortielser.

Stillingen på arbejdsmarkedet

En udlænding, som har beskæftigelse på det danske arbejdsmarked, er ligestillet med en dansk lønmodtager med hensyn til løn, afsked og øvrige ansættelsesvilkår samt med hensyn til at være medlem af faglige organisationer m.v.

Arbejdsformidlingsmyndighederne yder samme hjælp til udlændinge som til danske statsborgere, der søger arbejde. Udlændinge er omfattet af ATP og ferieloven.

Uddannelse

En udlænding har normalt samme adgang som en dansk statsborger til deltagelse i undervisning, herunder såvel til almindelig skoleundervisning som til faglige uddannelser, ligesom de har samme adgang til højere læreanstalter og universiteter.

Sociale forhold

De danske sociale myndigheder er forpligtet til at komme enhver til hjælp, der ikke er i stand til at skaffe sig og sine det fornødne til

underhold; dette gælder også for udenlandske statsborgere. En udlænding, der modtager hjælp af mere end midlertidig karakter, kan dog blive hjemsendt.

Udlændinge er berettiget til at blive optaget i den danske sygeforsikring med deraf følgende ret til fri lægehjælp og frit sygehusophold, tilskud til læge-ordineret medicin, begravelseshjælp, barselshjælp og dagpenge som erstatning for løntab i tilfælde af sygdom og fødsel. En udlænding har ret til arbejdsløshedsunderstøttelse efter de gældende regler.

Udlændinge er endvidere på samme måde som danske statsborgere omfattet af en arbejdsgivers lovpligtige ulykkesforsikring, således at de ved arbejdsulykker er berettiget til dagpenge, invaliditetserstatninger, erstatning til efterladte og begravelseshjælp.

Udlændinge, der er bosat her i landet, har ret til revalideringshjælp og bistand fra mødrehjælpsinstitutionerne.

Der findes imidlertid visse sociale ydelser, som ikke umiddelbart står til rådighed for en udlænding.

Dansk indfødsret er således en forudsætning for at opnå folke-, invalide- eller enkepension, børnetilskud og moderskabsydelse.

Imidlertid har Danmark indgået overenskomster om social tryghed med en række lande, herunder de nordiske lande, Forbundsrepublikken Tyskland, Frankrig, England og Schweiz.

Disse overenskomster omfatter i almindelighed lovgivning vedrørende alders-, invalide- og enkepension, syge-, ulykkes- og arbejdsløshedsforsikring samt børnetilskud. De har til formål så vidt muligt at sidestille landenes statsborgere med hensyn til rettigheder og forpligtelser efter sociallovgivningen, d.v.s. at en statsborger fra et af overenskomstlandene under ophold i et af de andre lande på nærmere betingelser ligestilles med opholdslandets egne statsborgere i henseende til ydelser efter den sociale lovgivning. Et andet hovedformål har været at gøre det muligt for personer med skiftende opholdssted i landene at kunne få overført forsikringsperioder fra det ene land til det andet, således at forsikringsperioder gennemgås i et af landene tages i betragtning ved opnåelse af forsikring i et andet land.

Bortset fra de nordiske overenskomster er der ikke i de øvrige overenskomster, Danmark hidtil har indgået, indført bestemmelser om, at danske socialforsikringsydelser - det være sig pensionsydelser, børnetilskud, arbejdsløsheds-

understøttelse eller sygehjælp - ydes til personer, der bor uden for Danmark.

Danmark har endvidere ratificeret Europarådets to midlertidige overenskomster omfattende henholdsvis lovgivningen om sociale pensioner (alders-, invalide- og enkepension) og om andre tryghedsordninger (ydelser i tilfælde af sygdom, ulykkestilfælde og arbejdsløshed samt familiebidrag). Det ledende princip i overenskomsterne er, at en statsborger fra et af Europarådets medlemslande, der bor i et andet medlemsland, efter en vis tids ophold skal opnå ligestilling med det sidstnævnte lands egne statsborgere med hensyn til rettigheder efter landets lovgivning om de nævnte sociale ydelser.

Boligforhold

Personer, der ikke har bopæl i Danmark, kan kun med justitsministeriets tilladelse erhverve adkomst på fast ejendom, herunder ejerlejligheder, her i landet.

Lovgivningen om lejeforhold giver samme rettigheder for udlændinge som for danske statsborgere. Lovgivningen omfatter især leje-loven, der regulerer forholdet mellem ejere og lejere, lov om midlertidig regulering af boligforholdene, der især vedrører huslejekontrol og boliganvisning, boligsikringsloven, der giver mulighed for tilskud til lejere af selvstændige lejligheder og lov om boligbyggeri, der bl.a. fastsætter regler for adgang til at opnå bolig i almenbygget byggeri og offentlig støtte til betaling af indskud i sådant byggeri.

Uanset at der er legal ligestilling for lejere, har udlændinge, der søger boliger, ofte vanskeligere ved at skaffe sig boliger end lokale bolig-søgende.

Dette hænger bl.a. sammen med, at der i Danmark ikke er nogen central boliganvisning i de enkelte kommuner eller byområder.

Skatteforhold

Udlændinge og danske statsborgere er stillet på samme måde med hensyn til betaling af skat til stat og kommune.

I den til bilag 3 knyttede oversigt er der bl.a. givet eksempler på skattebetaling fra udenlandske arbejdere.,

I efteråret 1970 har finansministeren fremsat forslag til lov om ændring af kildeskatteloven. I henhold til forslaget indrømmes der en udlænding, der har lønindtægt i Danmark (gæste-

arbejdere og grænsegængere), og som er gift ved udløbet af indkomståret, et yderligere personfradrag ved skatteberegningen, såfremt der ikke tilkommer hans ægtefælle personfradrag ved beskatning her i landet.

Information af fremmedarbejdere

I den senere tid er der her i landet udarbejdet forskelligt oplysningsmateriale for fremmedarbejdere.

Arbejds- og socialministeriernes informationsudvalg har således udarbejdet en brochure »Fremmedarbejder i Danmark«, der foruden på dansk foreligger på en række sprog. Brochuren er beregnet som en første vejledning for fremmedarbejdere og indeholder i kortfattet form væsentlige oplysninger om udlændinges forhold her i landet. Den er til rådighed for danske myndigheder, fagforeninger m.v. her i landet samt for danske repræsentationer i udlandet.

Til oplysning for fremmedarbejderne om danske forhold har en række myndigheder, organisationer og private virksomheder udarbejdet pjecer og andet materiale, der er oversat til flere sprog.

Som eksempler kan nævnes, at De samvirkende centralforeninger af sygekasser i Danmark har udgivet en pjece om sygeforsikring, Dansk Arbejdsmands- og Specialarbejder Forbund en velkomstpjece, Dansk Arbejdsgiverforening en introduktionspjece - affattet som paralleltekst på dansk, spansk, serbo-kroatisk og tyrkisk - til brug for fremmedarbejdere ved deres ankomst her til landet, pengeinstitutterne vejledning for fremmedarbejderne og finansministeriets konsulent i skatteretlig publikationsvirksomhed en pjece »Beskatningen i Danmark«.

Oplysningsforbund, fagforeninger og filantropiske organisationer har udfoldet virksomhed for at gøre fremmedarbejderen bekendt med danske forhold.

KAPITEL VI

Udvalgets indstillinger og resultaterne heraf

Som anført i kapitel I har udvalget i tiden 18. november 1969 til 20. oktober 1970 afgivet 9 delindstillinger samt enkelte udtalelser til arbejdsministeren om ikke-nordiske udlændinges adgang til at opnå arbejdstilladelse her i landet samt om deres sociale og trivselsmæssige vilkår, herunder deres behov for orientering om danske forhold, undervisning, bolig m.v. Disse delindstillinger er aftrykt som bilag 1—9, hvortil der henvises.

I de følgende afsnit gives en kortfattet oversigt over indholdet af disse delindstillinger.

Arbejdsministeren har videresendt udvalgets indstillinger til de styrelser, under hvis område forslagene hører. Der gives i nedenstående gennemgang derfor tillige punkt for punkt oplysninger om, i hvilket omfang udvalgets indstillinger er fulgt op af de respektive myndigheder.

Herudover foreslår udvalget i afsnit 1 ændrede regler om anvisning af udenlandske arbejdere, der er blevet arbejdsløse under deres ophold her i landet, og i afsnit 3 ændrede regler om udlændinges adgang til at opnå børnetilskud.

1. Meddelelse af arbejdstilladelser m.v.

Udlændingsloven

De gældende regler om meddelelse af arbejdstilladelse til udlændinge i Danmark findes i udlændingsloven, jfr. justitsministeriets bekendtgørelse af 7. februar 1961 af lov om udlændinges adgang til landet m.v.

Efter lovens § 9 må en udlænding ikke uden særlig tilladelse tage arbejde, stilling eller beskæftigelse her i landet, hvad enten det sker mod eller uden vederlag. Ej heller må han uden særlig tilladelse drive selvstændig virksomhed her i landet eller herfra virke som repræsentant (handelsrejsende) i udlandet.

Lovens § 2, stk. 1, nr. 3, fastsætter, at politiet bør afvise en udlænding, der vil indrejse til

landet, når det antages, at han agter at tage arbejde, fast ophold eller ophold af længere ubestemt varighed her i landet uden i forvejen at have indhentet den hertil fornødne tilladelse.

Udlændingsbekendtgørelsen

Den praktiske fremgangsmåde med hensyn til ansøgninger om arbejdstilladelse er reguleret i udlændingsbekendtgørelsen.

I tilslutning til udlændingslovens § 9 fastsattes det i § 22 i udlændingsbekendtgørelsen af 23. juni 1964 om udlændinges adgang til og ophold i landet, at udlændinge, der ønsker at tage arbejde, stilling eller beskæftigelse, og som ikke forud for indreisen havde opnået arbejdstilladelse, skulle søge om arbejdstilladelse. Det måtte endvidere godtgøres, at der var sikret dem arbejde, og arbejdet måtte ikke påbegyndes, inden tilladelsen forelå. Var der meddelt tilladelse til arbejde, stilling eller beskæftigelse hos en bestemt arbejdsgiver eller til bestemt arbejde, måtte arbejde andetsteds eller af anden art ikke påbegyndes uden ny arbejdstilladelse.

Bestemmelsen i udlændingslovens § 2, stk. 1, nr. 3, var indtil maj 1969 ikke anset som hindring for, at udlændinge efter indrejse til Danmark indgav ansøgning om arbejdstilladelse. Arbejdssøgende udlændinge blev i almindelighed kun afvist af paskontrollen, når de savnede midler til deres underhold og hjemrejse og således burde afvises som subsistensløse.

Efter at politimyndighederne i begyndelsen af 1969 havde konstateret en stærk stigning i antallet af arbejdssøgende udlændinge, indførtes i maj måned 1969 en ordning, hvorefter udlændinge, der klart måtte antages at være arbejdssøgende, blev afvist, selv om de var forsynet med returbilletter og penge til underhold. Erklærede sådanne udlændinge, at de rejste i besøgssøjemed uden hensigt til at søge arbejde, anførte paskontrollen i forbindelse med indrej-

sestemplet »Turist«. Ansøgning fra disse udlændinge om arbejdstilladelse blev afslået uden hensyn til beskæftigelsessituationen.

Denne ordning var ikke ganske uden virkning, idet antallet af ansøgninger om arbejdstilladelse indgivet gennem danske repræsentationer i udlandet i de følgende måneder steg betydeligt. Imidlertid måtte det erkendes, at ordningen led af øjensynlige svagheder og i ikke få tilfælde virkede på en måde, som af udlændingene kunne opfattes som uretfærdig. Paskontrollen i Danmark kontrollerer årligt ca. 20 mill. indrejser, og der udfoldes fra mange sider - nationalt og internationalt, offentligt og privat - energiske bestræbelser for at lette rejselivet og lempe grænseformaliteterne. Under disse omstændigheder måtte paskontrollen - uden at den derfor bliver værdiløs - i nogen grad blive overfladisk. Det kunne derfor let forekomme, at to udlændinge, hvis forhold var nøjagtig de samme, blev behandlet forskelligt ved indreisen, idet den ene fik sit pas påtegnet »Turist«, medens den anden uantastet fik lov at indrejse. Søgte de to udlændinge samtidig tilladelse til at tage arbejde, specielt i samme virksomhed, var det ikke let at forklare dem, hvorfor den ene fik afslag, medens den anden fik tilladelse.

I udvalgets kommissorium blev udvalget anmodet om særlig at fremskynde arbejdet med forslag til nye regler om udstedelse af arbejdstilladelser.

I sin indstilling af 18. november 1969, der er optaget som bilag 1, foreslog udvalget følgende regler om meddelelse af arbejdstilladelse til ikke-nordiske statsborgere:

1. Arbejdstilladelse gives - som nu - af justitsministeriet eller af rigspolitichefen på samme vilkår som hidtil, herunder om overenskomstnæssige løn- og arbejdsvilkår. Ved meddelelse af arbejdstilladelse følges retningslinier fastsat af arbejdsministeren, jfr. pkt. 5.

Ved ansøgning skal vedlægges arbejdstilbud fra arbejdsgiver. Der må fremlægges erklæring om, at der forud er forsøgt fremskaffet kvalificeret dansk arbejdskraft gennem den lokale arbejdsformidling, uden at dette har været muligt.

Endvidere kan som vilkår stilles, at den pågældende fremmedarbejder indmelder sig i dansk sygeforsikring og i en arbejdsløshedskasse, der omfatter hans fag.

Samtidig med, at arbejdstilladelsen gives, indføres fremmedarbejderne i et register. Arbejdsministeren træffer foranstaltning til, at der snarest etableres et sådant register.

2. Det pålægges arbejdsgivere, som beskæftiger fremmedarbejdere, at meddele den lokale arbejdsformidling til- og afgang af beskæftigede fremmedarbejdere. Indberetningen må indeholde oplysninger om pågældendes fulde navn, fødselstid, bopæl, statsborgerforhold samt hvilken anden virksomhed, fremmedarbejderen kommer fra, og — hvis dette er arbejdsgiveren bekendt - til hvilken ny arbejdsplads han er overgået efter sin fratræden.

Arbejdsgivere, som undlader denne anmeldelse, kan idømmes bødestraf.

Arbejdsformidlingen videregiver meddelelsen til forannævnte register og til rigspolitichefen.

For at kortlægge, hvilke fremmedarbejdere, der for tiden er beskæftiget i Danmark, pålægges det arbejdsgivere til brug ved etablering af det ovennævnte register at indberette hvilke fremmedarbejdere, der er beskæftiget hos ham.

3. Fornyelser af arbejdstilladelser skal gives af justitsministeren eller rigspolitichefen. Ved fornyelsen af arbejdstilladelsen inden for de første 2 år efter meddelelsen af første arbejdstilladelse skal der forevises samme erklæring fra arbejdsformidlingskontoret om, at kvalificeret dansk arbejdskraft ikke kan anvises, som ved første meddelelse af arbejdstilladelse, og de samme vilkår skal stilles som ved førstegangstilladelsen.

Ved forlængelse af arbejdstilladelse konstateres, om arbejdsgivers pligt til at anmelde til- og afgang måtte være overtrådt.

4. Såfremt en fremmedarbejder, der har haft lovlig arbejdstilladelse og er medlem af en arbejdsløshedskasse, efter at være blevet understøttelsesberettiget, mister sit arbejde, men ikke har mulighed for inden for en rimelig tid at opnå arbejdstilladelse i anden virksomhed eller ikke kan få fornyet sin arbejdstilladelse, har han krav på af arbejdsløshedskassen at modtage midler til hjemsendelse.
5. Til brug for meddelelse af arbejdstilladelse følges retningslinier fastsat af arbejdsministeren efter indstilling fra arbejdsmarkedsrådets formandskab eller andet dertil oprettet or-

gan. hvori arbejdsmarkedets hovedorganisationer og arbejdsmarkedsmyndighederne er repræsenteret.

Arbejdsdirektoratet videregiver disse retningslinier til arbejdsformidlingskontorerne.

Det forudsættes, at justitsministeriet er repræsenteret ved behandling af disse sager.

6. Der bør gives udlændinge adgang til inden indrejsen at få oplysning om de generelle muligheder for at opnå arbejde i Danmark.
7. Arbejdstilladelse til et større samlet kontingent af fremmedarbejdere hos samme arbejdsgiver gives kun på vilkår, at arbejdsgiveren har fremskaffet egnet indkvartering til de pågældende.

Der var i udvalget enighed om de i punkterne 1-7 skitserede forslag.

Arbejdsgiverforeningens og LO's repræsentanter foreslog som punkt 8:

Indtil den i punkterne 1-7 nævnte ordning er klar til at træde i kraft, det vil sige, når de nødvendige lovændringer er gennemført og registreringen af den fremmede arbejdskraft er sket. fortsætter den i maj d.å. etablerede praksis ved grænseovergangene.

Når det i punkt 5 oprettede organ finder, at ovenstående er gennemført, underretter det justitsministeriet om, at den nye ordning skal træde i kraft.

Justitsministeriets repræsentanter foreslog som punkt 8:

Det bestemmes indtil videre, at en udlænding, der ønsker at tage arbejde, stilling eller beskæftigelse her i landet, skal have sikret sig arbejdstilladelse inden indrejsen gennem dansk diplomatisk eller konsulær repræsentation.

Udvalgets øvrige medlemmer tilsluttede sig justitsministeriets repræsentanters ovenstående forsi ae.

I overensstemmelse med udvalgets indstilling blev som en indtil videre gældende foranstaltning § 22 i justitsministeriets bekendtgørelse af 23. juni 1964 om udlændinges adgang til og ophold i landet med virkning fra den 1. januar 1970 affattet således, at udlændinge, der ønsker

beskæftigelse her i landet, skal have opnået arbejdstilladelse inden indrejsen, idet ansøgning herom indgives gennem dansk diplomatisk eller konsulær repræsentation. Der kan dog meddeles arbejdstilladelse til en udlænding, som opholder sig her i landet, når ansøgeren er danskfødt eller har indgået ægteskab med en dansk statsborger eller har bopæl hos ægtefælle, forældre eller børn, der er lovligt bosat her i landet, samt i øvrigt når særlige grunde taler derfor. Er der meddelt tilladelse til beskæftigelse hos en bestemt arbejdsgiver eller til bestemt arbejde, må arbejde andetsteds eller af anden art ikke påbegyndes uden ny arbejdstilladelse.

Ansøgninger om arbejdstilladelse for udlændinge, der opholder sig her i landet, bliver efter denne ændring i almindelighed ikke imødekommet, selv om der ikke kan anvises dansk arbejdskraft til den stilling, som en udlænding søger.

Lov nr. 203 af 27. maj 1970 om ændring af lov om udlændinges adgang til landet m.v. har herefter i overensstemmelse med udvalgets indstilling fastsat regler om, at der til arbejdstilladelse kan knyttes betingelse om, at den pågældende skal indmelde sig i sygeforsikring og arbejdsløhedskasse, hvilke krav nu normalt stilles i forbindelse med meddelelse af arbejdstilladelse. Endvidere kan justitsministeren efter loven fastsætte regler, hvorefter de, der beskæftiger udlændinge, skal underrette arbejdsformidlingskontorerne herom.

Arbejdsdirektoratet har med I/S Datacentralen af 1959 etableret samarbejde med henblik på oprettelse af et fremmedarbejdsregister, der skal indeholde en række oplysninger om fremmedarbejderne.

I § 52 i lov nr. 114 af 24. marts 1970 om arbejdsformidling og arbejdsløhedsforsikring er der fastsat en bestemmelse om, at et medlem, som i henhold til fremmedlovgivningen har pligt til at være nydende medlem af arbejdsløhedskasse, og som er blevet ledig og berettiget til al: få dagpenge fra kassen, når han efter et skøn over beskæftigelsesforholdene ikke vil kunne få anvist arbejde inden for en rimelig tid, har ret til af kassen at få udbetalt udgiften ved rejse til sit hjemland. Nærmere regler, herunder om hjemrejseudgiftens beregning fastsættes efter bestemmelse af arbejdsdirektøren.

Under arbejdsministeriet er der nedsat et arbejdsmarkedspolitisk udvalg, hvori arbejdsmarkedets hovedorganisationer og arbejdsmarkedsmyndighederne er repræsenteret.

I juni 1970 anmodede arbejdsministeren efter forhandling med repræsentanter fra Landsorganisationen i Danmark og Dansk Arbejdsgiverforening udvalget om at tage reglerne om meddelelse af arbejdstilladelse op til fornyet behandling.

Den skærpede bestemmelse om, at arbejdstilladelse skal være opnået inden fremmedarbejderens indrejse i landet, har i den siden 1. januar 1970 forløbne tid vist sig at medføre visse ulemper.

Opholds- og arbejdstilladelse meddeles således fortsat til enhver udenlandsk ansøger, som ikke er ufordelagtigt kendt, når der foreligger et tilbud om beskæftigelse og en erklæring fra arbejdsformidlingen om, at der på det tidspunkt, hvor erklæringen udstedes, ikke kan anvises dansk arbejdskraft. Der tages ikke ved ansøgningens behandling hensyn til den sandsynlige udvikling på arbejdsmarkedet.

Forventningerne om, at fremmedarbejderne sikrer sig opholds- og arbejdstilladelse fra det land, hvor de bor, er ikke blevet indfriet. I almindelighed rejser udlændinge til Danmark som »turister« for at skaffe sig et tilbud om arbejde, hvorefter de rejser til et nærliggende land og søger opholds- og arbejdstilladelse gennem en dansk repræsentation. Nogle rejser ikke ud af Danmark, men sender blot deres pas og tilbud om beskæftigelse til en agent i udlandet, som indgiver ansøgningen gennem en dansk repræsentation.

Undertiden har fremmedarbejderen arbejdet ulovligt i ventetiden. I øvrigt har man indtryk af, at der sker misbrug med tilbudene om arbejde. Der kendes således eksempler på falske eller forfalskede arbejdstilbud. I en del tilfælde udfærdiger arbejdsgivere tilbud om beskæftigelse, som kort efter fragås, idet arbejdsgiveren erklærer, at tilbud om arbejde er udfærdiget som følge af akut og kortvarig mangel på arbejdskraft, som i mellemtiden er afhjulpet.

Der har ikke for arbejdsformidlingen i tilstrækkeligt omfang været mulighed for at bistå udlændinge, som fra udlandet anmoder om at blive sat i forbindelse med danske arbejdsgive-

re. Dette medfører risiko for, at udlændinge benytter sig af private arbejdsformidlere.

I de nærmestliggende lande er der sket en uønsket stigning i antallet af fremmedarbejdere, der venter på arbejdstilladelse her i landet. For fremmedarbejderne medfører ordningen en uheldig økonomisk belastning, idet de skal tilvejebringe midler dels til rejsen her til landet for at fremskaffe et tilbud om arbejde og tilbage til udlandet, dels til bopæl og underhold under rejsen og i tiden, indtil tilladelsen foreligger.

Fremgangsmåden ved tilvejebringelse af grundlaget for at opnå arbejdstilladelse har også bevirket, at den samlede tid, der går, har været uønsket lang.

Når alle de under pkt. 1-7 i indstillingen af 18. november 1969 omhandlede forslag er gennemført, vil der efter udvalgets opfattelse være tilstrækkelig mulighed for en styring af tilgangen af udenlandsk arbejdskraft.

Såfremt det endvidere bestemmes, at arbejdstilladelse skal være opnået før afrejse fra bopælslandet, vil der opnås en yderligere forbedret mulighed for at regulere arbejdskrafttilgangen fra udlandet. Med bopælsland tænkes ikke alene på det land, hvori fremmedarbejderne er statsborgere, men også på det land, hvori de sidst har haft varigt ophold.

Spørgsmålet om udenlandsk arbejdskraft på det danske arbejdsmarked forudsætter en arbejdsmarkedspolitisk vurdering, ud fra hvilken der må tages stilling til, hvorledes tilgangen af fremmedarbejdere skal ske. Foruden spørgsmål om hvervning af udenlandsk arbejdskraft, indgåelse af arbejdskraftaftaler og konsekvenserne af indgåede arbejdskontrakter bør det også overvejes, om man skal tilstræbe kortvarige ansættelser eller egentlig integration af udenlandske arbejdere.

Efter udvalgets indstilling af 20. oktober 1970, der er optaget som bilag 9, bør alle disse spørgsmål bl.a. behandles af det arbejdsmarkedspolitiske udvalg, før der træffes afgørelse, jfr. punkt 5 i udvalgets indstilling af 18. november 1969.

Hvervning af udenlandsk arbejdskraft

Kravet om, at arbejdstilladelse skal søges og være opnået før indrejse her til landet, har medført et særligt problem om formidling af udbud og efterspørgsel af fremmed arbejdskraft. Krav om, at arbejdstilladelse skal være

opnået i hjemlandet, vil yderligere kunne vanskeliggøre den kontaktmulighed, der nu kan etableres mellem arbejdsgivere og lønmodtagere her i landet med henblik på indgåelse af en aftale om beskæftigelse.

En række ambassader m.v. har modtaget henvendelser fra danske arbejdsgivere om fremskaffelse af arbejdskraft, ligesom store virksomheder har sendt repræsentanter specielt til middelhavslande for at antage fremmedarbejdere.

Udvalget har i indstillingen af 20. oktober 1970 peget på, at behovet for antagelse af udenlandsk arbejdskraft hensigtsmæssigt kunne imødekommes ved, at der under arbejdsministeriet nedsættes et udvalg, der bemyndiges til at formidle ansættelse af udenlandsk arbejdskraft.

Endvidere har udvalget peget på, at der i de lande, hvorfra man især bør koncentrere hvervning af arbejdskraft, til bistand for nævnte udvalg i tilknytning til de danske repræsentationer kunne oprettes kontorer med personale, som har praktisk kendskab til danske erhvervs- og arbejdsforhold.

En sådan hvervning af udenlandsk arbejdskraft vil imidlertid efter udvalgets opfattelse uvægerligt medføre krav om indgåelse af arbejdskraftaftaler mellem Danmark og de lande, hvorfra fremmedarbejderne rekrutteres, ligesom en hvervning af udenlandsk arbejdskraft i hjemlandene formentlig må medføre visse forpligtelser over for fremmedarbejderne.

Det må påregnes, at arbejdsgivere, der ønsker at beskæftige udenlandsk arbejdskraft, ved indgåelse af arbejdskontrakter skal garantere fremmedarbejderne ansættelse i en vis periode, og arbejdsgiverne må antagelig også forpligte sig til at betale for fremmedarbejdernes rejse her til landet samt til at medvirke ved fremskaffelse af bolig.

I øvrigt må man være opmærksom på, at en arbejdskraftaftale ikke må medføre begrænsning i de gældende regler i udlændingslovgivningen om udvisning m.v.

Anvisning af udenlandsk arbejdskraft, der er her i landet

Efter de gældende retningslinier skal ansøgninger om arbejdstilladelse ledsages af et skriftligt arbejdstilbud fra arbejdsgiveren samt en erklæring fra arbejdsformidlingen om, at der ik-

ke til det ansøgte arbejde kan anvises kvalificeret dansk arbejdskraft.

Erklæring om, hvorvidt kvalificeret dansk arbejdskraft kan anvises, skal afgives af arbejdsformidlingen snarest muligt og senest 1 uge efter, at arbejdsgiveren har fremsat anmodning herom med tydelig angivelse af de kvalifikationer, den ønskede arbejdskraft skal have.

Udlændinge, der har haft arbejde her i landet, men er blevet ledige og fortsat opholder sig her i landet, må imidlertid efter udvalgets opfattelse betragtes som hørende til det danske arbejdsmarked., således at der ikke gives arbejdstilladelse til en udlænding, der endnu ikke er indrejst i landet, såfremt der til det ledige arbejde kan anvises udlændinge, som efter at have opnået arbejdstilladelse her, er blevet arbejdsløse.

Udvalget skal indstille, at det pålægges arbejdsformidlingen at anvisе arbejdsløse udlændinge, som har gyldig arbejds- og opholdstilladelse, arbejde, betinget af, at arbejdstilladelsen gøres gyldig for det anviste arbejdssted.

2. Fremmedarbejdernes boligforhold

I sin indstilling af 18. november 1969, punkt 7, foreslog udvalget, at opholdstilladelse til et større kontingent af fremmedarbejdere hos samme arbejdsgiver kun gives på vilkår, at arbejdsgiveren har fremskaffet egnet indkvartering til disse. Udvalget fandt det derimod ikke hensigtsmæssigt at foreslå en almindelig regel om, at arbejdsgivere, der vil beskæftige fremmedarbejdere, skal skaffe boliger til de ansatte.

Udvalget har herefter yderligere overvejet boligproblemet for fremmedarbejderne og søgt at danne sig et indtryk af boligbehovet og er overbevist om, at den stigende indvandring i de senere år har skabt et øjeblikkeligt behov for boliger til fremmedarbejdere, og at dette behov navnlig vedrører enkeltværelser eller andre boliger til enlige i hovedstadsområdet, hvor boligmanglen i forvejen er udtalt.

I sin indstilling af 9. marts 1970, der er optaget som bilag 3, har udvalget herefter fremsat forslag til løsning af fremmedarbejdernes boligproblemer.

a. Familieboliger

Udvalget har peget på, at en del fremmedarbejdere har familie med her til landet, hvorved husstanden bliver boligsøgende til en egentlig familiebolig.

Selv om boliglovgivningen giver samme retigheder for udenlandske og danske boligsøgende, har fremmedarbejdere vanskeligere end andre ved at komme i betragtning ved tildeling af ledige lejligheder, specielt som følge af, at de ligesom udenbys boende danske boligsøgende i det nyere byggen støder på den vanskelighed, at kommunen har klausuleret udlejningen således, at der kun må udlejes til husstande, der i forvejen har boet 2 år i kommunen.

Efter § 63, stk. 1, i lov om boligbyggeri kan boligministeren som vilkår for at yde støtte til almennyttigt og privat byggeri betinge, at en del af lejlighederne i det enkelte byggeforetagende anvises til husstande, som bliver husvilde ved nedlæggelse af lejligheder som følge af sanerings- eller kondemneringsvirksomhed eller gennemførelse af gade- og vejanlæg og andre offentlige anlæg.

Til denne bestemmelse har udvalget i indstillingen foreslået en tilføjelse om, at boligministeren endvidere kan betinge, at en del af lejlighederne anvises til fremmedarbejdere, der søger bolig efter at have opnået beskæftigelse i vedkommende byområde.

I overensstemmelse med udvalgets indstilling har boligministeren den 5. november 1970 fremsat forslag om, at fremmedarbejdere m.fl. får fortrinsret til visse lejligheder. Forslaget går ud på, at boligministeren som vilkår for at yde støtte til almennyttigt og privat boligbyggeri kan betinge, at en vis andel af lejlighederne anvises til tilflyttede arbejdere eller andre, der er boligsøgende som følge af, at de søger eller har opnået beskæftigelse i et fremmed byområde.

Bestemmelsen svarer til den gældende regel om, at det i tilsagn om støtte kan betinges, at en del af lejlighederne anvises til husstande, som bliver husvilde ved nedlæggelse af lejligheder som følge af sanering, kondemnering eller offentlige anlægsarbejder.

Forslaget forudsætter, at der i det praktiske arbejde med overdragelsen af lejlighederne ydes bistand fra arbejdsformidlingskontorerne, der er i kontakt med de arbejds- og boligsøgende, medens selve anvisningen formentlig mest hensigtsmæssigt kan foregå gennem de organer, der i de enkelte kommuner og byområder anviser de lejligheder, der er forbeholdt til genhusning.

b. Beboelser for enlige

Det store behov blandt fremmedarbejderne påregnes at være beboelser for enlige.

Enkeltværelser

Boligministeriet har i cirkulære af 2. oktober 1969 udtalt, at der i almindelighed i større byer er et stigende behov for enkeltværelser og henstillet til de almennyttige boligselskaber, at der ved opførelse af selskabernes byggeri indrettes enkeltværelser til selvstændig udlejning i højere grad end hidtil. Hvis denne henstilling følges, vil der hvert år kunne blive tilvejebragt ca. 4000 nye værelser af denne art.

Udvalget har i indstillingen af 9. marts 1970 foreslået, at der udsendes et supplerende cirkulære, hvori det henstilles, at en del af disse værelser udlejes til fremmedarbejdere.

Arbejderkollegier

Udvalget har peget på, at fremmedarbejderne i deres hjemland er vant til at bo under ringere forhold end i Danmark, men er af den opfattelse, at man bør stille mod en standard, der står mål med, hvorledes danske arbejdere ønsker at bo.

Den relativt høje standard, som udvalget finder bør tilstræbes, medfører dog en forholdsvis høj boligafgift eller husleje, specielt da der efter den gældende lovgivning ikke findes støtte-mulighed til opførelse af arbejderkollegier, der ikke er selvstændige lejligheder.

Udvalget er af den opfattelse, at der fra det offentliges side bør ydes en særlig støtte til nedbringelse af fremmedarbejdernes boligudgifter og finder, at en sådan støtte specielt vil være naturlig, da fremmedarbejderen på lige fod med danske arbejdere betaler skat til staten, selv om han hverken i sin barndom eller i sin alderdom medfører udgifter for det danske samfund. Den kommune, hvor et betydeligt antal fremmedarbejdere er beskæftiget, vil endvidere få indkomstskat i det væsentlige uden at få øgede udgifter.

På baggrund heraf har udvalget i indstillingen af 9. marts 1970 fremsat forslag om, at der tilvejebringes fornøden lovhjemmel til at yde stats- og kommunestøtte til opførelse af kollegier til fremmedarbejdere. Udvalget har foreslået, at staten giver et tilskud på 15 pct. af anlægsudgifterne, når en kreds af arbejdsgivere, fagforeninger, boligselskaber eller andre interesserede har påvist, at der lokalt eksisterer et behov for sådant byggeri, og har taget initiativet til opførelsen, samt tilvejebragt en egenkapital på 15 pct. af de forventede anlægsudgifter. Opførelsen og driften af sådanne kollegier måtte

alt efter de lokale forhold kunne forstås af arbejdsgeber- og lønmodtagerorganisationerne eller af almenyttige boligselskaber.

I overensstemmelse med udvalgets indstilling har boligministeren den 5. november 1970 i folketinget fremsat forslag til lov om ændring af lov om boligbyggeri, hvorefter der tilvejebringes hjemmel til at yde statslig finansieringsstøtte til arbejderkollegier på indtil 15 pct. af anskaffelsessummen, dog således, at det med mønster i andre støtteordninger er foretrukket at yde støtten som rente- og afdragsfrie lån i stedet for tilskud. Udvalgets forslag om, at beliggenhedskommunen skal være pligtig at yde tilskud, hvis der tilvejebringes den fornødne andel fra privat og statslig side, er dog udgået, idet man finder, at vedkommende kommune selv må træffe afgørelse af, hvorvidt den vil yde tilskud. I stedet forudsætter lovforslaget, at kommunalt tilskud er en betingelse for, at staten yder støtte. I stedet for tilskud kan kommuner eller andre yde lån på de vilkår, der gælder for statslånene.

I øvrigt indebærer forslaget, at adgang til at opnå bolig i sådanne bebyggelser vil stå åben for alle enlige boligsøgende, der på grund af beskæftigelse søger til kommunen. Opførelse af sådanne bebyggelser kan også bidrage til at lette den indenlandske arbejdskrafts mobilitet.

Bestemmelsens placering i lov om boligbyggeri medfører, at staten — som forudsat i udvalgets indstilling - skal bedømme projektet, byggeriets kvalitet, pris og finansiering samt vedkommende byggeselskabs organisation, ligesom der bliver samme kontrol med driften af ejendommen som med andet boligbyggeri med statsstøtte.

Pavillonbyggeri

Under hensyn til, at tilvejebringelse af arbejderboliger efter sagens natur tager en vis tid og således ikke løser det akutte boligbehov for fremmedarbejdere, der eksisterer i hovedstadsområdet, har udvalget overvejet opførelse af en midlertidig pavillonby for fremmedarbejdere.

Industrikvarteret Avedøre Holme har sendt udvalget et forslag til placering af en midlertidig kollegieby for fremmedarbejdere. Industrikvarteret, der omfatter et 450 ha stort område og er inddæmmede ud for Hvidovre og Avedøre kystområder, er fuldt udbygget med veje, kloaker m.v. og solgt til større københavnske virksomheder. Området har hurtigbusforbindelser

til Toftegårds Plads, hvorfra der er talrige forbindelser med S-bane og en række buslinier.

I indstillingen af 9. marts 1970 foreslog udvalget, at bevillingsmyndighedernes tilslutning blev søgt til opnåelse af den fornødne statsgaranti, idet der herved kunne tilvejebringes et byggeri, der på rimelig måde løser de akutte problemer og således vil kunne tjene til bolig for fremmedarbejdere, indtil mere langsigtede projekter kan realiseres.

Pavillonbyen burde efter udvalgets opfattelse ejes af en selvejende institution, hvis bestyrelse blev valgt af arbejdsministeriet og organisationerne på arbejdsmarkedet og således, at aktiverne ved lejemålets ophør tilfaldt staten. LO's repræsentanter i udvalget bemærkede til indstillingen, at Landsorganisationen i Danmark - som en landsorganisation — dog ikke kunne indtræde i bestyrelser med lokalt tilsnit og som følge deraf heller ikke i den nævnte bestyrelse.

Udgifterne til opførelse af pavillonbyen, der omfattede enkeltværelser til 1000 fremmedarbejdere, fællesfaciliteter m.v., var anslået til ca. 12,8 mill. kr. Lejen for et enkeltværelse på 7½ m² blev anslået til 383,50 kr. pr. fremmedarbejder pr. måned incl. inventar, rengøring, opvarmning og linned.

Udvalgets forslag om kollegiebyen Avedøre Holme affødte kritik i dagspressen.

Som følge heraf nedsatte arbejdsministeren efter forhandlinger med repræsentanter for de tyrkiske og jugoslaviske fremmedarbejderes organisationer en arbejdsgruppe, som på grundlag af udvalgets indstilling undersøgte alternative muligheder for hurtig etablering af en kollegieby med introduktionscenter på Avedøre Holme.

Arbejdsgruppen fandt, at den eneste reelle mulighed for at nedbringe lejen væsentligt var ydelse af tilskud. Om projektets størrelse fandt arbejdsgruppen, at projektet ikke burde være mindre end 735 beboelseseenheder - et antal, der er bestemt af den ønskede kvalitet og kvantitet af fællesfaciliteterne, såsom lokaler for socialrådgivning, arbejdsformidling og boligformidling, undervisningslokaler, nationalitetsrum med TV samt portnerskranke, ligesom et sådant projekt giver mulighed for rentabel drift af cafeteria, hvor der kan serveres den kost, som fremmedarbejderne er vant til. De nævnte kollektive faciliteter ville ikke kunne medtages i tilfredsstillende omfang, hvis der blev tale om mindre kollegieenheder. For at sikre at flest mulige fremmedarbejdere får den service, som

her kan ydes, blev det yderligere foreslået, at ophold på introduktionscentret ikke bør udstrækkes ud over 6 måneder.

Herefter har Folketingets finansudvalg tiltrådt, at staten yder et tilskud på 1,5 mill. kr., ligesom Københavns og Frederiksberg kommuner samt Københavns amt har bevilget et tilskud på i alt 1,5 mill. kr. Dansk Arbejdsgiverforening har til opførelse af fællesfaciliteterne bevilget 1,5 mill. kr. Efter det således amdrede finansieringsgrundlag påregnes lejen pr. værelse pr. måned at udgøre 210 kr.

Kollegiebyen Avedøre Holme er herefter etableret som en selvejende institution under arbejdsministeriet med repræsentation for stat, kommuner, arbejdsgivere og arbejdere, herunder fremmedarbejderne. Vedtægterne er udformet som for almennyttige boligselskaber.

Kollegiebyen, hvortil udgifterne er anslået til ca. 10 mill. kr., påregnes at kunne tages i brug i foråret 1971.

Udvalget forudser, at der på baggrund af de praktiske erfaringer, der vil blive indvundet i forbindelse med driften af Avedøre-Centret, må tages skridt til projektering og gennemførelse af mere permanente introduktionscentre.

3. Sociale og sundhedsmæssige forhold

A. Børnetilskud

Retten til at modtage børnetilskud er bl.a. betinget af, at barnet eller en af forældrene, der har forældremyndigheden over barnet, har dansk indfødsret. Undtagelse fra denne betingelse kan dog gøres ved indgåelse af overenskomst med fremmede stater, og endvidere kan socialministeriet ligestille en fremmed statsborger med danske statsborgere i henseende til udbetaling af børnetilskud.

Danmark har dels indgået overenskomst med de øvrige nordiske lande og England, således at statsborgere fra disse lande umiddelbart har ret til børnetilskud her i landet, når de øvrige betingelser efter børnetilskudsloven er opfyldt, dels tiltrådt de europæiske overenskomster om social tryghed, således at statsborgere fra Belgien, Frankrig, Grækenland, Holland, Irland, Italien, Luxembourg, Forbundsrepublikken Tyskland og Tyrkiet har ret til børnetilskud, når de har opholdt sig her i landet i 6 måneder og har fast bopæl.

Socialministeriet har efter hidtidig praksis ligestillet statsborgere fra de øvrige fremmede lande med danske statsborgere, når udlændin-

gen har haft mindst 3 års ophold her i landet.

Udvalget skal pege på, at mange udlændinge, der har opholdt sig her i landet forud for 1. januar 1970, har følt det som en forringelse af deres stilling, at det børnetilskud til børn her i landet, der tidligere blev ydet gennem et fradrag i deres skat, i en periode ikke længere kunne udbetales, og nyankomne udlændinge har fundet det utilfredsstillende straks ved ankomsten til Danmark at blive beskattet af indtægter her i landet, medens ydelse af børnetilskud måtte afvente mindst 3 års ophold. Dette har særlig været mærkbart for fremmedarbejdere, som har børnene her i landet, og som ofte ikke lever på et særligt højt niveau.

Udvalget er principielt af den opfattelse, at fremmedarbejdere, der har børnene her i landet, bør modtage børnetilskud på tilsvarende måde som danske statsborgere, men på den anden side bør udlændinge, der ikke er omfattet af indgåede overenskomster om social tryghed, næppe stilles bedre i henseende til at modtage børnetilskud end udlændinge, der er omfattet af sådanne overenskomster.

Udvalget skal herefter indstille, at udlændinge, der ikke i forvejen er berettiget til børnetilskud i henhold til en overenskomst, opnår ret til almindeligt børnetilskud, herunder det forhøjede børnetilskud til enlige forsørgere, og til ekstra børnetilskud, der er kompensation for forhøjet beskatning af enlige forsørgere, når de pågældende har haft fast bopæl her i landet i 6 måneder.

B. Helbredsundersøgelser af fremmedarbejdere

Sundhedsstyrelsen har henledt udvalgets opmærksomhed på, at de udlændinge, der i stigende grad søger arbejde i Danmark, for hovedpartens vedkommende kommer fra lande, hvor der er betydelig større tuberkulosesygelighed end i Danmark.

Sundhedsstyrelsen har således fra et antal tuberkulosestationer her i landet modtaget oplysninger, som godtgør, at der blandt de udenlandske arbejdere forekommer langt flere tilfælde af smittefarlig tuberkulose end i den tilsvarende aldersklasse i den danske befolkning. Tabel 4 viser forekomsten af lungetuberkulose hos udlændinge i årene 1968 og 1969.

Udvalget har overvejet spørgsmålet om helbredsundersøgelser af fremmedarbejdere og er af den opfattelse, at der generelt bør etableres sådanne helbredsundersøgelser, uanset fra hvil-

ket land en udlænding kommer, og at sådanne helbredsundersøgelser i øvrigt bør ske hurtigst muligt efter, at fremmedarbejderen har fået meddelt arbejdstilladelse og er kommet her til landet. Udvalget har understreget, at man må have for øje, at helbredsundersøgelser gennemføres således, at de ikke af fremmedarbejderen føles som en diskrimination.

Udvalget har i sin indstilling af 2. juni 1970, der er optaget som bilag 6, henstillet, at arbejdsministeriet retter henvendelse til indenrigsministeriet med henblik på etablering af helbredsundersøgelser af fremmedarbejdere.

Dansk Arbejdsgiverforenings repræsentanter i udvalget har i forbindelse med indstillingen understreget det uheldige i, at arbejdstilladelse gives, før helbredsattest foreligger.

Indenrigsministeriet har herefter erklæret sig enig i de synspunkter, der er fremført af udvalget, hvorefter der generelt bør etableres helbredsundersøgelse (tuberkuloseundersøgelse) af fremmedarbejdere, uanset fra hvilket land de måtte komme, og at helbredsundersøgelse i øvrigt bør ske hurtigst muligt, efter at fremmedarbejderen har fået arbejdstilladelse og er ankommet her til landet.

Indenrigsministeriet agter i et cirkulære at foreslå, at fremmedarbejderne bliver behandlet på lige fod med danske statsborgere med hensyn til betaling for tuberkuloseundersøgelse, d.v.s. at tuberkuloseundersøgelserne sker vederlagsfrit for den undersøgte. Kommunerne modtager almindeligt sygehustilskud til nedsættelse af udgifterne.

Udvalget har senere i sin indstilling af 20.

oktober 1970 som en af fordelene ved hvervning i bopælslandet fremhævet, at man derved får mulighed for en forudgående sundhedskontrol.

C. Sikkerhedsbestemmelser på arbejdspladsen

Udvalget har drøftet spørgsmålet om den særlige risiko, fremmedarbejderne udsættes for, såfremt de på grund af sprogvanskeligheder ikke er i stand til at sætte sig ind i de sikkerhedsregler, der gælder for arbejdet i den virksomhed, de er beskæftiget i, og som følge heraf må anses for at være udsat for ulykkes- og sundhedsfare under arbejdet.

Udvalget har i sin indstilling af 7. juli 1970, der er optaget som bilag 8, fremsat forslag om, at arbejdsministeriet foranlediger, at der drages omsorg for oversættelse af de inden for arbejdstilsynets område gældende bestemmelser, opslag og advarselsskilte på virksomheder, der beskæftiger udenlandsk arbejdskraft.

Direktoratet for arbejdstilsynet har tilsluttet sig udvalget indstilling og overvejer, af hvem, på hvilken måde og i hvilken form de af udvalget foreslåede oversættelser bør foretages.

Direktoratet har peget på muligheden for at udarbejde en brochure om, hvorledes ulykkestilfælde skal undgås, oversættelse af nogle af de mere elementære af arbejdstilsynets publikationer eller dele af disse samt af nogle af de artikler eller dele af sådanne, der er udgivet af Arbejdernes Oplysningsforbund i samarbejde med arbejdstilsynet og arbejderbeskyttelsesfondet.

Tabel 4. Respiratorisk tuberkulose hos udlændinge 1968-69*)

	Mænd					Kvinder				
	0-14 år	15-44 år	45-64 år	65 + år	Ialt	0-14 år	15-44 år	45-64 år	65 + år	Ialt
1 Skandinavien	-	2	2	2	6	-	2	4	2	8
2 Polen, Jugoslavien, Algier, Bulgarien, Tyrkiet, Spanien, Portugal, Ungarn, Marokko, Ukraine	1	6	4	-	11	1	8	1	6	16
3 Fælledsmarkedslandene	-	3	3	3	9	-	2	2	1	5
4 Kina, Argentina, Japan	-	1	-	-	1	-	1	1	-	2
5 Andre (England, Schweiz)	-	1	-	-	1	-	1	-	-	1
Ialt	1	13	9	5	28	1	14	8	9	32

*) For 1969 er optællingen sluttet pr. 1. december; dette er formentlig uden væsentlig talmæssig betydning.

D. Fremmedarbejderes kostproblemer

Fra bedriftslægen for en større virksomhed har udvalget modtaget en rapport om visse ernæringsproblemer for tyrkiske fremmedarbejdere, der var ansat i virksomheden, idet nogle af arbejderne var blevet afkræftede på grund af ufuldstændig kost.

På baggrund af henvendelsen har udvalget overvejet spørgsmålet om en løsning af kostproblemer.

Med henblik på at yde fremmedarbejderne hjælp til indkøb og tilberedning af egen mad, således at udlændinge under deres ophold her i landet får en varieret og proteinrig kost og ikke på grund af kostproblemer hæmmes i deres daglige arbejde, har udvalget i sin indstilling af 7. juli 1970, der er optaget som bilag 8, foreslået, at der i samarbejde med Statens Husholdningsråd udarbejdes mindre pjecer om indkøbsmuligheder, eventuelt tilberedning af enkle retter. De i boligafsnittet foreslåede arbejderkollegier og kollegiebyen Avedøre Holme vil give mulighed for at løse kostproblemer for de udenlandske arbejdere, der kommer til at bo i sådanne kollegier.

Handelsministeriet overvejer i overensstemmelse med udvalgets indstilling, om der af Statens Husholdningsråd bør udarbejdes sådanne pjecer.

4. Undervisning i dansk, anden uddannelse og fritidsforanstaltninger

A. Undervisning af fremmedarbejdere i dansk

I bestræbelserne for at tilpasse de udenlandske arbejdere til danske forhold indtager undervisning i dansk en helt central placering.

Undervisning i dansk for udlændinge kan gennemføres under aftenskolen efter reglerne i lov om fritidsundervisning m.v.

Initiativet til igangsættelse af aftenskoleundervisning er efter lov af 9. februar 1970 om styrelsen af kommunernes skolevæsen og af virksomhed efter lov om fritidsundervisning m.v. henlagt til det kommunale voksenundervisningsnævn, der skal støtte og fremkalde private bestræbelser for at tilrettelægge og gennemføre fritidsundervisning for voksne samt sørge for, at denne virksomhed samordnes på den mest hensigtsmæssige måde. Såfremt der ikke ad privat vej kan tilbydes sådan virksomhed i tilstrækkeligt omfang, skal nævnet indstille til kommunalbestyrelsen, at der fremsættes kommunale tilbud i fornødent omfang.

Efter loven kan undervisningsministeren i særlige tilfælde som en midlertidig ordning fravige lovens bestemmelser — f.eks. med hensyn til gennemsnitlige deltagerantal — i det omfang, det anses for påkrævet for at fremme forsøgsvirksomhed inden for lovens område, og der kan til sådan undervisning ydes statstilskud til delvis dækning af udgifterne til anskaffelse af særligt undervisningsmateriel.

Der er etableret undervisning for fremmedarbejdere i dansk ved kursus på kommunernes aftenskoler, folkeuniversiteter, private organisationer, bl.a. Arbejdernes Oplysnings Forbund og Folkeligt Oplysnings Forbund, ligesom enkelte private virksomheder har etableret sådan undervisning.

Udvalget er af den opfattelse, at der inden for rammerne af lovgivningen om fritidsundervisning vil kunne etableres fyldestgørende danskundervisning for den udenlandske arbejdskraft, og at initiativ til igangsættelse af sådan undervisning bør tages lokalt af oplysningsforbundene og de kommunale myndigheder.

Udvalget har i øvrigt overvejet spørgsmålet om etablering af sprogundervisning af fremmedarbejdere i dansk i radio og TV, men har ment, at kun en forholdsvis ringe del af fremmedarbejderne vil kunne have udbytte af en sådan undervisning, fordi undervisningen ikke vil kunne få den intensive karakter, der må anses for påkrævet. Udvalget har derfor ikke ment, at man bør gå ind for etablering af sådan undervisning.

Udvalget har i sin indstilling af 2. juni 1970, der er optaget som bilag 5, foreslået, at der efter reglerne i lovgivningen om fritidsundervisning ydes ekstraordinært statstilskud til udarbejdelse af særligt undervisningsmateriel, specielt til anvendelse af et audiovisuelt system til danskundervisning af udenlandske arbejdere, samt foreslået, at der gives adgang til at henhøre denne undervisning til forsøgsundervisning.

Direktoratet for ungdomsundervisningen overvejer i overensstemmelse med udvalgets indstilling spørgsmålet om undervisning af fremmedarbejdere, specielt i dansk og samfundsfag.

B. Undervisning af fremmedarbejderes børn

Det er udvalgets indtryk, at der kun er forholdsvis få fremmedarbejdere, der får deres familie bosat her i landet, og at målet for fami-

lien i så fald må være integration i den danske befolkning, og at skolegang sammen med jævnaldrende danske i høj grad vil kunne lette børnenes tilpasning til danske forhold. Børn fra sådanne familier har først og fremmest behov for hurtigt at få så godt kendskab til dansk, at de kan følge den almindelige danske skole.

I sin indstilling af 7. juli 1970, der er optaget som bilag 8, har udvalget foreslået, at undervisningsministeriet overvejer, på hvilken måde der mest hensigtsmæssigt kan gives nødvendig grundlæggende danskundervisning til børn af fremmedarbejdere, samt at mulighederne herfor herefter gøres bekendt for de lokale skolemyndigheder. Endvidere har udvalget foreslået, at spørgsmålet om eventuel etablering af fremmedsproget skoleundervisning for fremmedarbejdernes børn overdrages undervisningsministeriet til videre overvejelse.

I overensstemmelse med udvalgets indstilling påregner direktoratet for folkeskolen og seminarierne snarest at udsende en vejledning til kommunerne om undervisning af fremmedarbejdernes børn.

En kreds af personer med dansk/spansk tilknytning har rettet henvendelse til udvalget om etablering af en undervisning sigtende mod en spansk mellemskole/realeksamen.

Udvalget er af den opfattelse, at forslag om retningslinier for undervisning af de forholdsvis få børn af fremmedarbejdere, der kommer her til landet for kortere tid, burde overdrages undervisningsministeriet til nærmere overvejelse.

C. Fremmedarbejdernes adgang til deltagelse i kurser under uddannelsesloven for ikke-faglærte arbejdere og i kurser efter efteruddannelsesordningen for faglærte

På foranledning af arbejdsministeriet har udvalget overvejet spørgsmålet om de udenlandske arbejders adgang til at deltage i kurser under uddannelsesloven for ikke-faglærte arbejdere og i kurser efter efteruddannelsesordningen for faglærte.

Udvalget er principielt af den opfattelse, at der bør være samme adgang for fremmedarbejdere til deltagelse i de omhandlede kurser som for danske arbejdere, men er på den anden side opmærksom på, at der kan være særlige problemer i forbindelse hermed.

I sin indstilling af 7. juli 1970, der er optaget som bilag 8, har udvalget med henblik på at

afbøde disse vanskeligheder fundet det rimeligt« at den arbejdsgiver, hos hvem fremmedarbejderen er beskæftiget, eller hvor han kan forvente ansættelse efter afsluttet kursus, og som ønsker hans deltagelse, tilkendegiver dette over for vedkommende arbejdsløshedskasse, således at arbejdsgiveren herved giver udtryk for sin vurdering af, at fremmedarbejderen med udbytte kan deltage i kursus.

Med henblik på ydelse af godtgørelse for tab af indtægt eller arbejdsmuligheder har udvalget i indstillingen forudsat, at arbejdsløshedskassen anbefaler ydelse heraf under deltagelsen i uddannelsen og har henvist til, at der til arbejdstilladelsen kan knyttes betingelse om optagelse i en arbejdsløshedskasse.

Udvalget kunne i øvrigt i indstillingen tiltræde, at der i tilfælde, hvor fremmedarbejderne på grund af sprogvanskeligheder eller indkvarteringsforhold ikke kan deltage i undervisningen på almindelige hold, kan blive tale om at samle deltagerne og placere dem på en skole - eventuelt en af statens specialarbejderskoler - med henblik på gennemførelse af den ønskede undervisning med fornøden bistand af tolk og med udnyttelse af skolens indkvarteringsfaciliteter.

Arbejdsministeriet overvejer fastsættelse af retningslinier for fremmedarbejdernes deltagelse i kurser under uddannelsesloven for ikke-faglærte arbejdere og i kurser efter efteruddannelsesordningen for faglærte.

D. Fremmedarbejdernes fritidsproblemer

Spørgsmålet om fritidsbeskæftigelse er især et væsentligt problem for den del af den udenlandske arbejdskraft, der kommer fra lande, hvis livsmønster afviger væsentligt fra det danske, og hvis sprog vanskeliggør kontakt med den danske befolkning.

De fremmedarbejdere, der kommer her til landet med ønske om varigt at bosætte sig, kan selv have interesse for at tilpasse sig dansk livsmønster. Det primære behov - udover en vis støtte umiddelbart efter ankomsten her til landet - vil for denne gruppe være undervisning i dansk og oplysning om danske samfundsforhold taget i vid betydning.

For den gruppe af fremmedarbejdere, der regner med kortere ophold her i landet, koncentrerer ønskerne sig om at have et sted, hvor fritiden kan tilbringes i selskab med landsmænd

og så vidt muligt med aktiviteter i lighed med hjemlandets, således at kontakten med dette bevares. De faciliteter, der skal være til rådighed, må i nogen grad afhænge af fremmedarbejdernes nationalitet.

Udvalget peger på, at behovet for fritidslokaler forstærkes kraftigt af dårlige boligforhold, og at bedre fritidslokaler kan gøre forholdsvis snævre boligforhold mere akceptable.

Der er dannet foreninger for tyrkiske, jugoslaviske og spanske arbejdere, ligesom flere danske organisationer har gjort en indsats på dette område, bl.a. KFUM, Arbejdernes Oplysningsforbund og Frelsens Hær.

Efter udvalgets opfattelse bør offentlige myndigheder i almindelighed ikke forestå etablering af egentlige fritidsaktiviteter, men overlade dette til fremmedarbejdernes nationale sammenslutninger eller til danske foreninger, der udøver lignende aktiviteter for andre.

Udvalget har i sin indstilling af 8. maj 1970, der er optaget som bilag 4, anbefalet, at kommunerne yder praktisk og finansiell støtte til etablering og drift af fritidsaktiviteter for fremmedarbejdere. Samtidig indstillede udvalget, at der søges tilvejebragt hjemmel til at yde kommunerne statsrefusion på 50 pct. af de udgifter, kommunerne - enten ved egen virksomhed eller ved tilskud til foreninger - afholder til etablering og drift af sådanne fritidsfaciliteter.

5. Rådgivning og oplysning

Den øgede tilgang af udenlandsk arbejdskraft fra middelhavslændene gav sig straks udtryk i et udtalt behov for fremmedarbejdere for rådgivning og støtte på en række områder.

Ukendskab til det danske sprog og danske regler skabte vanskeligheder for fremmedarbejderne f.eks. med hensyn til beskatning, især fradrag for dobbelt husførelse, og deres ret til sociale ydelser, ligesom usikkerhed gjorde sig gældende, hvor fremmedarbejderne i øvrigt kom i berøring med danske myndigheder, f.eks. det danske retsvæsen og politiet. Hertil kom ikke mindst problemer i praktisk henseende med hensyn til fremskaffelse af bolig, muligheder for undervisning i dansk m.v.

I sin indstilling af 9. marts 1970, der er optaget som bilag 2, foreslog udvalget, at der blev ansat en medarbejder, som på eget ansvar kan rådgive fremmedarbejderne og henvise dem til eller indhente udtalelser fra de myndigheder, under hvis ressort deres spørgsmål hører.

Socialministeriet har i overensstemmelse med indstillingen fra 1. september 1970 ansat en konsulent, der med fornøden sekretariats- og tolkehjælp skal yde bistand for arbejdsgivere, organisationer og kommuner i spørgsmål om rådgivning af fremmedarbejderne, fritidsforanstaltninger og generel informationsvirksomhed.

Udvalget har drøftet spørgsmålet om tilvejebringelse af oplysningsmateriale, der generelt giver orientering om det danske samfund og specielt oplyser om de praktiske forhold, fremmedarbejderne står over for umiddelbart efter deres ankomst her til landet. Endvidere har udvalget overvejet behovet for yderligere at informere den danske befolkning om fremmedarbejderne, hvilket ikke alene skulle ses som en forudsætning for at lette udlændinges trivsel og tilpasning, men tillige være et middel til at mindske eventuel usikkerhed hos befolkningen over for virkningerne af øget tilgang af udenlandsk arbejdskraft.

Som nævnt i kapitel V er der udarbejdet en række brochurer såvel af danske myndigheder, arbejdsgiver- og lønmodtagerorganisationer som af private organisationer.

Udvalget har sammenlignet det her i landet udarbejdede oplysningsmateriale for udlændinge med den meget omfattende virksomhed, der finder sted i Sverige. Udvalget har dog peget på, at antallet af indvandrere i Sverige er væsentligt større end antallet af fremmedarbejdere i Danmark, således at der i Sverige både er et større behov og et større befolkningsmæssigt grundlag for informationsaktivitet, end der er i Danmark.

Det hidtil udarbejdede danske materiale tager i første række sigte på de praktiske problemer, fremmedarbejderne står overfor efter deres ankomst her til landet, og behovet for oplysninger om hovedtrækkene inden for disse områder synes at kunne tilgodeses med det foreliggende materiale.

Udvalget har peget på, at der ikke findes materiale, der specielt giver den indvandrende arbejdskraft mere almene og kulturelle oplysninger om Danmark og den danske befolkning, ligesom der heller ikke her i landet gives mulighed for aktuel orientering af fremmedarbejderne gennem aviser eller ugeblade på deres eget sprog.

Udvalget er af den opfattelse, at udarbejdelse

af oplysningsmateriale til og om fremmedarbejderne bør varetages af de myndigheder eller organisationer, der normalt beskæftiger sig med de enkelte sagsområder, men at det vil være hensigtsmæssigt at samle vurderingen af behovet og initiativet til igangsættelse af nyt materiale hos en central statslig myndighed, der samtidig skulle behandle eventuel finansiel støtte til de enkelte projekter.

I sin indstilling af 7. juli 1970, der er opta-

get som bilag 7, har udvalget foreslået, at den nævnte opgave henlægges til socialministeriets rådgivningskonsulent. De i afsnit 2 omtalte introduktionscentre vil i øvrigt være velegnede til at give fremmedarbejderne de ønskede informationer.

I indstillingen har udvalget endelig givet udtryk for, at der må lægges stor vægt på en saglig information til den danske befolkning om den indvandrede arbejdskraft.

KAPITEL VII

Økonomiske fordele og ulemper ved beskæftigelse af udenlandsk arbejdskraft

Den 8. maj 1970 skrev arbejdsministeren således til udvalgets formand:

»I udvalgets indstilling af 18. november 1969 om ændrede regler for udenlandske, ikke-nordiske arbejderes adgang til at opnå arbejdstilladelse her i landet foreslås blandt andet, at der ved meddelelser af arbejdstilladelse følges retningslinier fastsat af arbejdsministeren efter indstilling fra arbejdsmarkedsrådets formandskab eller andet dertil oprettet organ, hvori arbejdsmarkedets hovedorganisationer og arbejdsmarkedsmyndighederne er repræsenteret.

Som led i fremmedarbejderudvalgets eget videre arbejde og som grundlag for videre overvejelser i det nu nedsatte arbejdsmarkedspolitiske udvalg og dermed for fastsættelse af de omhandlede retningslinier skal jeg anmode udvalget om under hensyntagen til den forventede udvikling i de kommende år at fremkomme med en vurdering af behovet for udenlandsk arbejdskraft på det danske arbejdsmarked samt at afveje fordele og ulemper ved beskæftigelsen af udenlandske arbejdere, herunder de med anvendelsen af fremmedarbejdere forbundne omkostninger for samfundet og den værdiforøgelse, fremmedarbejderne tilfører den danske økonomi«.

Udvalget har som nævnt i kapitel I anmodet en arbejdsgruppe om at overveje disse spørgsmål og denne arbejdsgruppe har udarbejdet følgende redegørelse og indstilling.

Arbejdsgruppen har overvejet de praktiske muligheder for fremskaffelse af det nødvendige statistiske grundmateriale for en analyse efter de skitserede retningslinier.

Som udgangspunkt for en sådan analyse ville det bl.a. være nødvendigt at have detaljerede oplysninger om de udenlandske arbejdere, der allerede er beskæftiget her i landet. F.eks. måtte der foreligge oplysning om fremmedar-

bejdernes fordeling efter arbejdsstedernes geografiske placering, virksomhedernes art, angivelse af den beskæftigelse, fremmedarbejderne udfører på virksomhederne samt fremmedarbejdernes alder og faglige kvalifikationer. I øvrigt oplysning om fremmedarbejdernes forbrugssammensætning, f.eks. forbrug af bolig og sociale goder, hvilket er afhængigt af, om fremmedarbejderne har deres familie med sig eller kommer alene. Endvidere må der fremskaffes oplysning om deres opsparing, og hvor meget heraf de sender til hjemlandet.

For tiden foreligger samlet registrering af fremmedarbejderne alene i politiets registrering af afgivne arbejdstilladelser. Dette register er imidlertid ikke opbygget med henblik på at kunne afgive detaljerede beskæftigelsesmæssige og familiemæssige oplysninger, og det er ikke muligt ud fra dette register at samle det nødvendige statistiske grundlag.

Man har endvidere forespurgt det centrale personregister, om der derfra kunne gives statistiske oversigter over de udenlandske arbejdere her i landet. Der er imidlertid for tiden ikke sådanne muligheder.

Man har herefter måttet konkludere, at grundlaget for de ønskede analyser først vil kunne fremskaffes, når det vedtagne fremmedarbejderregister, jfr. lov nr. 203 af 27. maj 1970, er etableret og fuldt udbygget. Arbejdsgruppen har følgelig ikke fundet, at der var praktiske muligheder for inden for en forholdsvis kort tidsfrist at fremskaffe tilstrækkeligt grundlag til at foretage en behovsanalyse og en egentlig analyse af de økonomiske fordele og ulemper ved beskæftigelse af udenlandske arbejdere.

Arbejdsgruppen har i stedet valgt - på grundlag af den problemstilling, der har været fremme i udvalget og den offentlige debat, samt efter gennemgang af foreliggende udenlandsk lit-

teratur - at fremdrage en række af de elementer, der indgår i problemstillingen, og som derfor må analyseres nærmere. Fra udlandet er problemstillingen endnu kun forholdsvis sparsomt belyst, men der er også i andre lande interesse for igangsættelse af undersøgelser.

Baggrund for problemstillingen

Spørgsmålet om beskæftigelse af udenlandsk arbejdskraft i større omfang er her i landet først blevet aktuelt i det sidste år.

Baggrunden for interessen for udenlandsk arbejdskraft er, at den normale tilgang til den erhvervsarbejdende befolkning i de kommende år ventes at blive væsentligt lavere end den tilgang, der har været i de foregående år, specielt i første halvdel af 1960'erne hvortil kommer en relativ stigning i den inaktive befolkningsgruppe, herunder ældre og unge under uddannelse.

Hovedårsagen til den lavere tilgang skal søges i de mindre årgange, der rykker op i de erhvervsaktive aldersklasser, samtidig med at flere unge søger længere uddannelse. Den længere uddannelsestid medfører således, at erhvervshyppigheden som helhed ventes at falde. Der må dog for kvinderne under ét regnes med yderligere tilgang af gifte kvinder til arbejdsmarkedet. Stigningstakten i tilgangen af kvindelig arbejdskraft ventes imidlertid at blive mindre end i de nærmest foregående år. Ligeledes har det betydning, at tilvæksten til byernes arbejdsstyrke ved overflytning fra landbruget må ventes at blive af væsentlig mindre omfang i de kommende år.

Udbuddet af arbejdskraft i de kommende år er undersøgt i Landsplansudvalgets sekretariats redegørelse fra 1968 »Regional fordeling af arbejdskraft og arbejdspladser 1975 og 1985« og i det økonomiske sekretariats årsoversigt 1969, der behandler udviklingen frem til 1972.

Af den økonomiske årsoversigt fremgår det, at tilgangen til arbejdsstyrken fra 1960 til 1965 er beregnet til 155.000, hvilket som gennemsnit for dette femår svarer til en årlig nytilgang på 31.000. For perioden 1962 til 1967 er tilgangen beregnet til 130.000, svarende til et årsgennemsnit på 26.000. I fortsættelse af udviklingen skønnedes på dette tidspunkt, at den indenlandske arbejdsstyrke fra 1967 til 1972 ville øges med ca. 70.000, svarende til en årlig tilgang på gennemsnitlig 14.000, når femåret betragtes under ét. Den årlige tilgang, der efter

de befolkningsmæssige forhold kunne ventes i de nærmest kommende år, er således omkring 12.000 lavere end den gennemsnitlige tilgang i den forudgående femårsperiode.

I årsoversigten for 1970 fastslås det, at arbejdsmarkedet har været så stærkt påvirket af »det skattefri« år i 1969, at nettotilgangen til arbejdsstyrken faktisk blev omkring dobbelt så stor som normalt i 1969. Erfaringerne herfra viser, at ekstraordinære foranstaltninger kan fremkalde større arbejdskraftudbud.

I Landsplansudvalgets undersøgelse regnes der for perioden fra 1975 til 1985 med en samlet tilgang af indenlandsk arbejdskraft på 188.000, hvilket som gennemsnit for hele denne tiårsperiode således svarer til en årlig tilgang på knap 19.000. Tilgangen ventes ikke jævnt fordelt over landet. Undersøgelsen beregner f.eks., at indenlandsk nettovandring efter samme mønster som i perioden 1950-1960 ville give Nordøstsjælland ca. 55 pct. af tilgangen, medens området, såfremt der ikke fandt indenlandsk vandring sted, kun ville få omkring 22 pct. af tilgangen.

Ved siden af den faldende tilgang til arbejdsstyrken må også tages i betragtning, at det årlige antal arbejdstimer pr. beskæftiget — set over en længere årrække — sandsynligvis vil være nedadgående på grund af ferieforlængelse, forkortelse af den ugentlige arbejdstid eller større udbredelse af deltidarbejde.

Yderligere kan det, bl.a. på basis af perspektivplanerne, forudses, at statens og kommunernes behov for personale i de nærmest kommende år vil øges så stærkt, at en ganske betydelig del af tilgangen til byerhvervene vil gå til den offentlige sektor.

Interessen for udenlandsk arbejdskraft er selvsagt blevet aktualiseret af det pres, der har været på beskæftigelsen det sidste år, hvor visse brancher og visse egne har haft vanskeligheder ved at skaffe tilstrækkeligt personale. Erfaringer fra udlandet og fra danske virksomheder, der beskæftiger udenlandske arbejdere, har bidraget til den øgede interesse.

Interessen for tilførsel af udenlandsk arbejdskraft rejser spørgsmål om, hvilken arbejdskraftmangel der kan dækkes af udenlandsk arbejdskraft, og hvilken arbejdskraft der faktisk vil blive tilført.

I de europæiske lande, der nu beskæftiger et betydeligt antal udenlandske arbejdere, er tilførsel af udenlandsk arbejdskraft i større omfang begyndt i perioder med mangel på arbejds-

kraft, idet denne mangel især er søgt afhjulpet ved tilgang af arbejdskraft til laverelønnede og mindre attraktive brancher.

Hovedinteressen i denne forbindelse må være knyttet til spørgsmålet, om tilførsel af udenlandsk arbejdskraft indebærer, at der bliver balance mellem arbejdskrafterspørgsel og -udbud, eller om udvidelsen af arbejdsstyrken sætter en ekspansion i gang gennem virkninger på efterspørgsels- og produktionssiden, således at den nye situation i sig selv fører til yderligere arbejdskrafterspørgsel, speciel eller generel.

Den foran skitserede problemstilling indebærer dermed spørgsmålet, om tilførsel af en større udenlandsk arbejdsstyrke i sig selv fører til, at beskæftigelsen af udenlandske arbejdere ikke bliver en midlertidig foranstaltning, men noget permanent.

Spørgsmålet om permanent beskæftigelse af udenlandsk arbejdskraft indeholder yderligere problemet om, hvorvidt der er tale om egentlige indvandrere eller om »gæste«-arbejdere.

Selv om situationen vil blive den, at der gennem en længere årrække er behov for et vist antal udlændinge, følger heraf ikke nødvendigvis, at der vil blive tale om egentlig indvandring, forstået på den måde, at den udenlandske arbejdskraft vil tilflytte med familie, bosætte sig som en dansk familie og sigte på fuldstændig assimilation i befolkningen. Det kunne tænkes, at behovet for udenlandsk arbejdskraft til enhver tid kunne dækkes gennem en skiftende bestand af udlændinge, der ville komme til landet med sigte på at tjene til et bestemt formål i hjemlandet.

For den udenlandske arbejdskraft indebærer »gæstearbejde« her i landet - både gennem oplæring under industrialiserede forhold og ved opsparring af en del af lønnen herfra - mulighed for bedre fremtidig erhvervsmæssig placering i hjemlandet. Det kan i denne forbindelse anføres, at spørgsmålet har været rejst, om man ved anvendelse af fremmed arbejdskraft udover afhjælpning af arbejdskraftmanglen kan yde udviklingshjælp ved oplæring af udlændingene.

For det danske samfund vil både de økonomiske og de befolkningsmæssige-kulturelle virkninger, der følger med de to kategorier af udenlandsk arbejdskraft, være forskellige. Samfundsøkonomisk vil virkningerne fra de to grupper ikke være ens på grund af forskel i alder, i boligbehov, i forbrug og opsparring samt i behovet for offentlige ydelser.

I udgangspositionen, som den er kendt fra andre lande, indeholdes yderligere spørgsmålet om, i hvilket omfang der er tale om helt ufaglært arbejdskraft.

Gennem de sidste mange år har der konstant været beskæftiget et antal udlændinge her i landet. Pr. 1. januar 1970 havde godt 24.000 ikke-nordiske udlændinge arbejdstilladelse. Heraf var f.eks. 22 pct. tyske og 11 pct. engelske statsborgere. Da der her er tale om statsborgere fra højt industrialiserede lande, der gennem en årrække ikke har haft arbejdsløshed af større omfang, er der umiddelbart meget, der taler for at antage, at disse udlændinge er kommet til landet for at udføre et bestemt, specialiseret arbejde, der ikke har kunnet dækkes af dansk arbejdskraft. Det samme gælder statsborgere fra andre industrilande med høj beskæftigelse.

For de kommende år vil eventuel tilslutning til fællesmarkedet kunne få særlig virkning på størrelsen og sammensætningen af en udenlandsk arbejdsstyrke, da der er frit arbejdsmarked mellem fællesmarkedslandene.

Tilførsel af udenlandsk arbejdskraft virker ind på mange sider af den samfundsmæssige balance. Problemstillingen omkring fordele og ulemper herved er i det følgende belyst særskilt ud fra forskellige samfundsøkonomiske hovedfelter, selv om der i praksis er tale om et sammenhængende hele.

Økonomisk vækst

Hovedspørgsmålet er, om det er muligt at nå den økonomiske vækst og den kortere arbejdstid, der tilsigtes for fremtiden, når tilvæksten i den indenlandske arbejdsstyrke er faldende, og tilgangen specielt til den private sektor ventes at blive ret beskeden, eller om de ønskede mål kan nås ved tilførsel af udenlandsk arbejdskraft. Teoretisk kan problemstillingen vendes, således at spørgsmålet er, om den danske befolkning - når øvrige økonomiske forhold er uændrede - vil akceptere den økonomiske vækst, der er mulig alene med den givne tilvækst i den indenlandske arbejdsstyrke, eller om befolkningen foretrækker større vækst, der er frembragt delvis ved udenlandsk arbejdskraft. Spørgsmålet kan stilles såvel for den enkelte virksomhed som for samfundet som helhed.

Til fuld belysning af spørgsmålet kræves således et udtryk for den udvikling i den reale levestandard pr. indbygger, der kan opnås for

den indenlandske befolkning henholdsvis uden og med anvendelse af udenlandsk arbejdskraft.

Den enkelte virksomhed

Spørgsmålet er mest overskueligt for den enkelte virksomhed, idet svaret her afhænger af den nettofortjeneste, der kan opnås på kort og langt sigt. Virksomhederne vil således være interesserede i at øge deres produktion, så længe omsætningsforøgelsen er større end omkostningsstigningen ved en højere produktion.

På kort sigt vil spørgsmålet om ansættelse af udenlandsk arbejdskraft almindeligvis opstå, når virksomheden har uudnyttet produktionskapacitet, eller visse nøglepositioner inden for virksomheden mangler arbejdskraft. Hvis dansk arbejdskraft ikke kan fremskaffes, er spørgsmålet, om der er større gevinst ved at forøge produktionen med udenlandsk arbejdskraft med de mulige særomkostninger herved, eller om gevinsten bliver størst ved at fortsætte med uudnyttet kapacitet og uden eventuelle særomkostninger for udenlandsk arbejdskraft. Bestemmende faktorer er her udenlandsk arbejdskrafts eventuelle indvirkninger på virksomhedens arbejds effektivitet, eventuelle omkostninger ved særlige behov for ledelse og kontrol, bl.a. forårsaget af sprogproblemer, samt eventuelle særlige ydelser til udlændinge, f.eks. rejsegodtgørelse, bidrag til bolig, rådgivning m.v.

På langt sigt går overvejelserne i retning af, hvilken produktionsteknik og produktionskapacitet der skal sættes på. Hvis der er lukket for tilgang af arbejdskraft fra udlandet, må virksomheden ved planlægning af såvel teknik som kapacitet indrette sig efter den givne størrelse af den indenlandske arbejdskraft, der vil kunne fremskaffes det pågældende sted. Udenlandsk arbejdskraft kan derimod åbne mulighed for at vælge både anden teknik og anden kapacitet. Teknik kan virksomheden indrette sin produktion på en mere arbejdsintensiv og måske mindre kapitalintensiv teknik, end det indenlandske arbejdskraftudbud alene ville muliggøre. Virksomheden kan endvidere overveje generel forøgelse af produktionskapaciteten baseret på det øgede arbejdskraftudbud. For virksomheden kan gevinsten ved de forskellige produktionsmuligheder dog ikke være eneføgende, men der må tillige tages hensyn til de faktiske muligheder for at fremskaffe den nødvendige kapital fra indland eller udland.

Muligheden for at få enten arbejdskraft eller

kapital eller eventuelt både arbejdskraft og kapital fra udlandet, kan således give den enkelte virksomhed basis for en helt anden produktion og gevinst, end når produktionen alene skal baseres på indlandets udbud.

Udover de omkostningsbetragtninger, der er forbundet med anvendelse af udenlandsk arbejdskraft på kort sigt, må virksomheden — som et afgørende forhold — tage hensyn til, i hvilken grad der er sikkerhed for at beholde udenlandsk arbejdskraft. Såfremt virksomhedens produktion er tilrettelagt sådan, at den kræver en større arbejdsstyrke, end det er muligt at fremskaffe fra indlandet, kan bortvandring af den udenlandske arbejdskraft skabe store vanskeligheder. Dette kunne tænkes f.eks., hvis andre forhold i de udenlandske arbejders hjemland forbedrer beskæftigelsesforholdene dér væsentligt, eller hvis andre lande, der konkurrerer om den udenlandske arbejdskraft, kan tilbyde bedre arbejdsbetingelser end danske virksomheder.

I praksis vil en virksomhed næppe vælge højere teknik, hvis dette er mindre lønsomt end lavere teknik og større beskæftigelse. Den vil i stedet søge at skaffe sig den fornødne forøgelse af arbejdsstyrken.

Man kan ikke skelne skarpt mellem virksomhedernes kortsigtede og langsigtede overvejelser. Dels er de snævert integrerede, dels sker kapacitetsudvidelserne i den enkelte virksomhed normalt løbende; det er kun i de færreste tilfælde, at der sker radikale ændringer i produktionsteknikken ved at flytte produktionen over på helt nye anlæg.

Samfundets økonomiske vækst

Når tilførsel af udenlandsk arbejdskraft som middel til økonomisk vækst betragtes ud fra samfundet som helhed, er der tale om et særdeles kompliceret billede, idet tilgang af udenlandsk arbejdskraft i større målestok virker ind på både produktions- og efterspørgselssiden og desuden kan påvirke omkostnings- og prisudvikling.

Udgangspositionen er som omtalt, at der i de kommende år vil være faldende tilgang til arbejdsstyrken samtidig med, at den offentlige sektors behov vil være stærkt stigende. Derfor kan rejses det spørgsmål, om tilgang af udenlandsk arbejdskraft i et større antal giver mulighed for større stigning i levestandarden pr. indbygger, end det ellers ville være tilfældet.

Økonomisk vækst kan opnås dels ved højere produktivitet, dels ved større indsats af produktionsfaktorer, såvel arbejdskraft som materielle produktionsmidler.

Sammenhængen kan illustreres således som det bl.a. er gjort af EEC-administrationen¹⁾:

	Nettonationalprodukt i faste priser
Arbejdsproduktivitet	Antal beskæftigede

Når der herefter opstilles visse forudsætninger om den tilsigtede vækst i nationalproduktet samt den forventede udvikling i produktiviteten, kan herudfra beregnes, hvor stor en samlet arbejdsstyrke der kræves for at opfylde de stillede forudsætninger med hensyn til nationalprodukt og produktivitet. Når dette sammenholdes med en prognose over udviklingen i den indenlandske arbejdsstyrke, kan forskellen tages som udtryk for, om der under de opstillede forudsætninger er behov for udenlandsk arbejdskraft.

Betragtninger af denne art kan anvendes som en vejledning med hensyn til skøn over behovet for udenlandsk arbejdskraft under forskellige forudsætninger om stigning i produktivitet og nationalprodukt. Hertil kommer overvejelser, om der ved tilgang af udenlandsk arbejdskraft skabes en værditilvækst i nationalproduktet, der er større end de totale omkostninger ved at beskæftige udenlandsk arbejdskraft.

Besvarelsen af dette kræver således et udtryk for realværdien af det nationalprodukt, der er til rådighed for den danske befolkning, henholdsvis uden og med beskæftigelse af udenlandsk arbejdskraft. Nationalproduktets sammensætning, d.v.s. de enkelte erhvervs bidrag til nationalproduktet, kan også have betydning ved en vurdering af de totale realøkonomiske forhold, og vurderingen må foretages både på kort sigt og langt sigt.

Den samfundsmæssige gevinst ved tilførsel af udenlandsk arbejdskraft fremkommer gennem den merproduktion, denne selv frembringer og eventuelle afledede virkninger af denne produktion.

På kort sigt må der ved vurderingen af den direkte produktionsgevinst f.eks. tages hensyn til, i hvilken udstrækning den udenlandske ar-

bejdskraft indsættes på områder med ledig produktionskapacitet, således at dens merproduktion kan ske uden medfølgende nyinvesteringer.

Den udenlandske arbejdskrafts produktion kan også få særlig værdi på branchemæssige eller geografiske flaskehalsområder, hvis produktion er nødvendig som hjælpemiddel eller delmateriel til anden produktion.

Afledet kan der fremkomme produktionsmæssige virkninger gennem påvirkning af omkostnings-, pris- og efterspørgselsforholdene.

Udnyttelse af ledig produktionskapacitet kunne således f.eks. virke mod lavere gennemsnitsomkostninger og priser, ligesom udvidelse af arbejdskraftudbuddet kunne virke dæmpende på eventuel løn- og avanceglidning. Modsat kunne tænkes en tendens mod prisstigning foranlediget af den efterspørgselsstigning, der kan fremkomme dels fra de udenlandske arbejderes køb, dels fra øgede fortjenester i de virksomheder, der beskæftiger dem. Den efterspørgsel, der fremkommer henholdsvis fra udlændingene og fra virksomhederne, rettes mod forskellige varer, og det har derfor betydning at undersøge, hvorledes værdien af fremmedarbejdernes produktion fordeles mellem den udenlandske arbejdskraft og virksomhederne.

Når omkostninger ved beskæftigelse af udenlandsk arbejdskraft skal ses ud fra samfundsmæssige synspunkter, er det nødvendigt at undersøge de udenlandske arbejderes private forbrug, deres opsparing og specielt størrelsen af de beløb, der overføres til hjemlandet, forbruget af offentlige ydelser og den betaling, der sker herfor over skatter, sociale sikringsbidrag og afgifter.

Ved vurderingen af disse størrelser er det en afgørende faktor, hvilke aldersklasser udlændingene tilhører, hvor stor en del af disse, der har deres familie boende her i landet, og i hvilken udstrækning fremmedarbejderne forbliver her permanent.

For boligforbruget vil disse forhold have stærk indflydelse på, hvilken type bolig der efterspørges, og dermed også for muligheden for at dække dette med den bestående boligmasse. Også forbruget af andre varer og eventuel opsparing vil påvirkes af, om den udenlandske arbejder skal forsørge familie i hjemlandet ved at sende en del af sin indtjente løn dertil.

Blandt de områder, hvor særlige ydelser vil blive krævet af den offentlige sektor - navnlig fordi indpasning af udenlandske arbejdere kræver personale til dækning af yderligere behov

¹⁾ Statistisches Amt der Europäischen Gemeinschaften: Methoden zur Vorausschätzung der Wirtschaftsentwicklung auf lange Sicht. Statistische Information, Heft 6/1960.

end ved tilsvarende foranstaltninger for danske - kan eksempelvis nævnes: udenrigstjeneste, politi- og retsvæsen, arbejdsmarkedsadministration, inkl. den offentlige arbejdsanvisning, den sociale sektor, undervisnings- og sundhedsvæsen. Medens de omkostninger, der er forbundet med indplaceringen på arbejdsstedet, vil være nogenlunde ens uanset alder og familieforhold, vil behovet for ydelser fra f.eks. den sociale sektor være stærkt påvirket heraf. En yngre udenlandsk arbejder, der kommer alene hertil og forlader landet før pensionsalderen, vil således ikke have behov for offentlige ydelser i samme omfang som den udenlandske familie med børn og de fremmedarbejdere, der bliver her.

Overfor de omkostninger, den offentlige sektor får, skal stilles øgede indtægter for stat og kommune gennem skatter, afgifter og sociale sikringsbidrag fra de udenlandske arbejdere selv og stigning i skattebetalinger fra de virksomheder, der øger deres indtjening enten direkte ved beskæftigelse af den udenlandske arbejdskraft eller ved afledet produktions- eller salgsstigning.

På langt sigt må hovedspørgsmålet set ud fra samfundsmæssige synspunkter være, hvilken virkning det har for nationalproduktet, at arbejdskraftbasis udvides udover det indenlandske arbejdskraftudbud. Muligheden for permanent at beskæftige en større arbejdsstyrke kan tænkes at medføre en anden opbygning af produktionsapparatet, end tilfældet ville være uden denne mulighed. Teoretisk kan der derfor opstilles det spørgsmål, om de ændrede produktionsforudsætninger i det lange løb giver et større og mere hensigtsmæssigt sammensat nationalprodukt, end det nationalprodukt, der kunne fremkomme, hvis produktionsapparatets udvikling måtte tilpasses alene efter den indenlandske arbejdsstyrke.

Det har f.eks. været fremført, at tilførsel af udenlandsk arbejdskraft i betydende antal nok i første fase kan medvirke til at udfylde flaskehalse og dæmpe presbestemte løn- og avanceglidninger, men at udvidelsen af arbejdskraftbasis i sig selv kan have også negative virkninger for produktionsapparatets opbygning og medføre en efterspørgselsstigning, der resulterer i generel arbejdskraftmangel.

Problemstillingen omkring produktivitetsudviklingen kan konkretiseres for **det** første i spørgsmålet om udvidelse af arbejdsstyrken i det lange løb fører til en mere arbejdsintensiv

produktionsmetode end nødvendig under hensyn til den kapital, der kunne fremskaffes.

Dernæst kan rejses spørgsmålet, hvilken virkning tilførsel af udenlandsk arbejdskraft har for den udvælgelse mellem strukturelt set gode og dårlige virksomheder, der sker ved, at arbejdskraft og kapital går fra lidet produktive til højt produktive virksomheder eller brancher.

I vurderingen må indgå, i hvilket omfang udenlandsk arbejdskraft medvirker til opretholdelse af virksomheder med statssubsidier. Aktuelt kan dette gælde skibsværfter, hvortil der ydes rentesubsidier, oprindeligt for at imødegå en hurtig nedgang i beskæftigelsen. Selv om produktion med udenlandsk arbejdskraft kan være fordelagtig set fra virksomhedens synspunkt, kan resultatet være modsat set fra samfundets synspunkt.

Det er anført, at en større arbejdsstyrke giver mulighed for at opbygge produktionsapparatet med større enheder, hvilket kan give en mere hensigtsmæssig struktur.

Ved overvejelser om langsigtede indvirkninger på produktionsapparatets opbygning er erhvervenes mulighed for tilførsel af kapital en væsentlig faktor. Dette er afgørende for, hvilke opbygninger af produktionsapparatet, der faktisk kan være alternativer, og størrelsen af den investerede kapitalmængde pr. beskæftiget har betydning for produktivitetsudviklingen.

Overvejelserne må derfor inddrage mulighederne for og konsekvenserne af at arbejde med såvel udenlandsk arbejdskraft som udenlandsk kapital til supplement af det indenlandske udbud.

En anden faktor, der har betydning ved langsigtede overvejelser, er den danske arbejdsstyrkes uddannelsesstatus i forhold til arbejdskraftbehovet og den fagmæssige og geografiske mobilitet. Udvikling mod højere uddannelse kan således på længere sigt give en sådan sammensætning af den danske arbejdsstyrke, at visse arbejdskraftbehov vil blive dækket i mindre omfang. Her kan det have produktionsmæssig betydning, at udenlandsk arbejdskraft kan sættes ind, hvortil kommer, at den udenlandske arbejdskraft geografisk er væsentlig mere mobil end den danske arbejdsstyrke.

Betalingsbalancen

Hensynet til betalingsbalancen indtager en væsentlig stilling i problematikken omkring fordele og ulemper ved tilgang af udenlandsk ar-

bejdskraft. Spørgsmålet er, hvor stor virkningen vil være i gunstig og ugunstig retning som følge af udvidelse af arbejdsstyrken.

Virkning på betalingsbalancen kan komme som direkte følge af den produktion, den udenlandske arbejdskraft fremstiller, og i kraft af udlændingenes forbrug og opsparing, og der kan mere indirekte komme virkning gennem de påvirkninger, den øgede arbejdsstyrke har på totalproduktion, produktivitet, omkostninger, priser samt efterspørgsel efter konsum- og investeringsvarer. Virkningen på betalingsbalancen kan være forskellig, set på kort sigt og set på langt sigt.

På kort sigt er en af de betydende faktorer, i hvilket omfang de udenlandske arbejdere selv er placeret i - eller frigør dansk arbejdskraft til — valutaskabende erhverv eller erhverv, hvis produktion for hjemmemarkedet konkurrerer med tilsvarende produkter fra udlandet. Der kan tænkes tilfælde, hvor et eksportmarked kun kan holdes ved en produktion af en vis størrelse, og hvis denne produktion kun kan nås ved tilgang af arbejdskraft udefra, kan tilførsel af udenlandsk arbejdskraft til marginalproduktionen inden for et sådant område have større valutariske virkninger end den direkte værdi af den udenlandske arbejdskrafts produktion. Tilsvarende forhold kunne tænkes at gælde for f.eks. hotel, restaurations- og andre service-erhverv, der er nødvendige for at bevare valutaindtægter fra udenlandske turister.

I det omfang udenlandsk arbejdskraft kan udfylde flaskehalse og dæmpe pres på løn- og avanceglidning eller ved udnyttelse af ledig produktionskapacitet medvirke til en forbedring af produktiviteten, kan der fremkomme en virkning gennem forbedring af konkurrenceevnen over for udlandet. Heroverfor står eventuelle prisændringer som følge af stigning i efterspørgsel efter konsum- og investeringsvarer.

Over for eksportvirkningerne må stilles virkningerne i den totale import, forårsaget af udlændingenes forbrug af konsumvarer her i landet samt stigende forbrugsvareimport som følge af øget indtjening hos den danske befolkning gennem afledede produktionsvirkninger.

Hvis den indenlandske opsparing ikke øges tilstrækkeligt til at finansiere de med den øgede aktivitet nødvendiggjorte investeringer, kan en øget kapitalimport blive nødvendig.

En yderligere faktor i denne forbindelse er omfanget af den opsparing, de udenlandske arbejdere overfører til deres hjemland, og den

tidsfrist, der kan gå mellem indtjeningen heraf og overførslen.

For de valutariske virkninger som helhed gælder, at både størrelsen og retningen i vidt omfang ikke alene afhænger af antallet af udenlandske arbejdere, men tillige af den erhvervsmæssige placering af udlændingene og af, i hvilket omfang udlændingene har deres familie med sig, idet dette virker ind på deres forbrug og opsparing.

Hovedinteressen på langt sigt må være knyttet til spørgsmålet om eventuelle påvirkninger af konkurrenceevnen over for udlandet gennem de virkninger, tilførsel af udenlandsk arbejdskraft kan have på produktiviteten ved mulig ændring af produktionsapparatets struktur.

Virkninger på arbejdsmarkedet

Som nævnt i indledningsafsnittet har det været karakteristisk for de lande, der beskæftiger et betydende antal fremmedarbejdere, at beskæftigelse af udlændinge er påbegyndt i visse laverelønnede og mindre attraktive brancher som f.eks. hotel og restauration, transport samt tekstil og beklædningsindustri.

Ud fra disse erfaringer er fremsat det synspunkt, at når visse områder således typisk mangler arbejdskraft, skal dette forhold ikke henføres til »flaskehalssituationer« eller ekstraordinær højkonjunktur, men årsagen er først og fremmest, at de relative lønninger er ude af takt med de faktiske forhold på udbudssiden på det indenlandske arbejdsmarked. Tilførsel af udenlandsk arbejdskraft vil efter dette synspunkt føre til en større spredning i lønrelationerne, end det ellers ville have været tilfældet.

Danske bestemmelser om samme løn og arbejdsbetingelser for udenlandske som for danske arbejdere samt fagbevægelsens solidariske lønpolitik vil tendere mod at modvirke en sådan udvikling.

For den danske arbejdskraft må et af hovedspørgsmålene være, i hvilken udstrækning tilførsel af udenlandsk arbejdskraft på kort og langt sigt betyder overflytning til brancher, der arbejder med højere faglige uddannelseskraav og aflønning. I denne forbindelse får det betydning, om den udenlandske arbejdskraft er sikret permanent, eller der kan opstå en situation med stærk bortvandring af udlændinge. Dette ville stille særlige krav til den danske arbejdsstyrkes branchemæssige og geografiske mobili-

tet. I denne forbindelse må det erindres, at udbuddet af udenlandsk arbejdskraft er særlig konjunkturfølsomt.

Videre er det af væsentlig interesse, hvorledes tilgang af udenlandsk arbejdskraft påvirker beskæftigelsesniveauet. Heri indgår såvel spørgsmålet, om en ekspansion delvis baseret på tilgangen udefra generelt giver større efterspørgsel efter arbejdskraft, som spørgsmål om, i hvilket omfang eventuel overflytning af dansk arbejdskraft til andre arbejdsområder giver disse grupper mindre risiko for ledighed.

Spørgsmålet om virkningen for beskæftigelsesmulighederne kan rejses både generelt og for specielle grupper, herunder f.eks. arbejdsmarkedets marginalgrupper bestående af bl.a. ældre og invaliderede personer eller gifte kvinder, der for længere tid har været uden for arbejdsmarkedet.

Befolkningsmæssige-kulturelle virkninger

Tilgang af et antal udenlandske arbejdere vil have virkninger på et lands befolkning ud over de rent økonomiske. Vægten af disse virkninger afhænger selvsagt i høj grad af antallet, men det kan tillige have betydning, hvilken karakter tilgangen har.

En af de betydende faktorer er, om der er tale om egentlig indvandring, således at udlændingene bosætter sig her i landet med deres familie, eller der er tale om »gæste«-arbejdere, der kommer alene til landet for at arbejde så længe, at et bestemt formål i hjemlandet kan imødekommes. For begge kategorier - men navnlig når der er tale om egentlig indvandring - kan det have betydning, i hvilken grad de pågældende selv ønsker assimilation i den danske befolkning. Selv om udlændingene arbejder og bor blandt danske, kan der være forskel på, i hvilket omfang de pågældende ønsker at bevare deres kulturelle indstilling og livsvaner fra hjemlandet.

Virkningerne af tilgangen udefra kan endvidere afhænge af den erhvervsmæssige placering, udlændingene har. Heri indgår f.eks. spørgsmål om, i hvilket omfang der er tale om, placering i ledende stillinger, i undervisningssektoren, i presse, radio og TV, i videnskab og kunst eller placering som lønmodtager i underordnet stilling.

Det kan fastslås, at der i Danmark ikke er tradition for udenlandsk arbejdskraft fra lande, der afviger væsentligt fra Danmark med hensyn til kultur, sprog og livsvaner. På den ene side kan dette give anledning til befolkningsmæssige spændinger og på den anden side tilføres befolkningen nye impulser.

Arbejdsgruppens stillingtagen

I redegørelsen foran er nævnt en række af de faktorer, der indgår i problemstillingen omkring fordele og ulemper ved beskæftigelse af udenlandsk arbejdskraft. Da der er tale om et yderst kompliceret sammenspil af alle elementer i den samfundsøkonomiske balance, kan redegørelsen ikke opfattes som udtømmende.

Arbejdsgruppen har ikke søgt hverken at kvantificere de enkelte elementer eller at give disse vægt i forhold til hinanden. Der kan således af redegørelsen ikke udtrækkes en konklusion med hensyn til, hvilken vægt økonomiske fordele og ulemper har i forhold til hinanden.

Når denne fremgangsmåde er fundet nødvendig, er baggrunden som nævnt i indledningen, at en egentlig analyse af disse problemer er særdeles tidkrævende og bl.a. forudsætter statistiske oplysninger om den udenlandske arbejdskraft, der først kan fremskaffes, når fremmedarbejderregistret er i gang og fuldt udbygget. Det er arbejdsgruppens opfattelse, at det videre arbejde med problemstillingen og en egentlig analyse heraf mest hensigtsmæssigt kan foretages af en særlig arbejdsgruppe bestående af økonomisk og arbejdsmarkedspolitisk sagkyndige.

København, den 10. november 1970.

J. Brigsted

N. Elkær-Hansen

Fanny Hartmann

(Formand)

E. Krog-Meyer

Bent Jensen

Per Kurstein

Niels Larsen

Arne Lund

Haubert Nielsen

Inga Olsen

Ole Stevns

Erik Wingsøe

Birgit Christopher sen Ketty Pedersen

H. Torkild-Hansen

18. november 1969

Om ændring af reglerne for meddelelse af arbejdstilladelser

Under 17.6.1969 har arbejdsministeren fastsat følgende kommissorium for udvalget:

»I den seneste tid er antallet af udenlandske arbejdere i Danmark blevet stærkt forøget. De fleste udlændinge arbejder på arbejdspladser, som ikke har kunnet besættes med dansk arbejdskraft, og deres indsats må således betragtes som hensigtsmæssig.

De udenlandske ikke-nordiske arbejderes indrejse til og ophold i Danmark har på den anden side medført en række problemer. Mange har efter det foreliggende taget arbejde her i landet uden at iagttage de herom gældende regler; udenlandske arbejdere er i mange tilfælde blevet udnyttet på arbejdsmarkedet og på boligmarkedet. Ukendskab til dansk sprog og danske forhold og de deraf følgende kontaktvanskeligheder kan medføre, at udlændingene føler sig sat uden for det danske samfund.

Regeringen har derfor besluttet at nedsætte et udvalg til at behandle spørgsmålet om de udenlandske arbejderes forhold i Danmark. Udvalget får til opgave at udarbejde forslag til ændrede bestemmelser om ikke-nordiske udlændinges adgang til at opnå arbejdstilladelse her i landet. I denne forbindelse skal udvalget vurdere, om det med henblik på at muliggøre en styring af tilgangen af udenlandsk arbejdskraft vil være hensigtsmæssigt at indføre regler i lighed med dem, der praktiseres i Sverige.

Udvalget skal endvidere belyse problemerne omkring udlændinges sociale og trivselsmæssige vilkår her i landet og udarbejde forslag til foranstaltninger, der tager sigte på at afhjælpe eksisterende mangler. Udvalget skal i denne forbindelse også behandle spørgsmål vedrørende udenlandske arbejderes behov for orientering, bistand til indkvartering og boliganskaffelse m.v. og muligheden for arbejdsgiveres og faglige organisationers medvirken hertil.

Udvalget kan afgive delindstillinger og bør særligt fremskynde arbejdet med forslag til nye regler vedrørende udstedelse af arbejdstilladel-

ser. Udvalget vil kunne nedsætte underudvalg og optage kontakt med personer og institutioner, der er særligt sagkyndige og interesserede i de opgaver, kommissoriet omfatter.«

I skrivelse af 15. oktober 1969 har arbejdsministeren anmodet udvalget om at fremskynde sit arbejde med henblik på afgivelse af indstilling om nye regler vedrørende udstedelse af arbejdstilladelser samt kortlægning af den fremmede arbejdskrafts bevægelser på det danske arbejdsmarked.

De nugældende regler om arbejdstilladelse til udlændinge i Danmark findes i udlændingsloven (bekendtgørelse af 7. februar 1961 af lov om udlændinges adgang til landet m.v.). Denne lovs § 9 lyder således:

»En udlænding må ikke uden særlig tilladelse tage arbejde, stilling eller beskæftigelse her i landet, hvad enten det sker mod eller uden vederlag. Ej heller må han uden særlig tilladelse drive selvstændig erhvervsvirksomhed her i landet eller herfra virke som repræsentant (handelsrejsende) i udlandet. Afgørelse træffes af justitsministeren eller af den politimyndighed, han dertil bemyndiges.«

I tilslutning til denne lovbestemmelse fastsætter udlændingsbekendtgørelsen (bek. nr. 220 af 23.6.1964 om udlændinges adgang til og ophold i landet) i § 22:

»Udlændinge, der ønsker at tage arbejde, stilling eller beskæftigelse, og som ikke forud for indrejsen har opnået arbejdstilladelse, skal søge om arbejdstilladelse.

Stk. 2. Udlændinge, der søger om arbejdstilladelse, må godtgøre, at der er sikret dem arbejde. Arbejdet må ikke påbegyndes, inden tilladelse foreligger.

Stk. 3. Såfremt der er meddelt tilladelse til arbejde, stilling eller beskæftigelse hos en bestemt arbejdsgiver, eller til bestemt arbejde, må arbejde andetsteds eller af anden art ikke påbegyndes uden ny arbejdstilladelse«.

Den praktiske fremgangsmåde med hensyn til ansøgninger om arbejdstilladelse er reguleret i udlændingsbekendtgørelsens §§ 24–26, der el sålydende:

»§ 24. Opholds- og arbejdstilladelse samt forlængelse af visum meddeles af rigspolitichefen. Uden for København og Frederiksberg indgives ansøgningen til vedkommende politimester. Passet skal så vidt muligt medfølge ansøgningen.

§ 25. En udlænding, der ønsker forlænget opholds- eller arbejdstilladelse, skal inden tilladelsens udløb ansøge om forlængelse af opholds- og arbejdstilladelsen.

§ 26. Tilladelserne omfatter ikke Grønland, medmindre dette udtrykkeligt er anført«.

I udlændingslovens § 10 bestemmes:

»Ved aftale med fremmede regeringer kan der træffes bestemmelser om gensidige lempelser i reglerne om opholdstilladelse og arbejdstilladelse«.

Fremdeles bestemmes det i lovens § 21:

»Justitsministeren bemyndiges til efter forhandling med den eller de ministre, hvis område spørgsmålet måtte vedrøre, at fastsætte almindelige lempelser i bestemmelserne om opholdstilladelse og arbejdstilladelse for udlændinge«.

I medfør af disse bestemmelser fastsætter udlændingsbekendtgørelsens § 23:

»Følgende udlændinge er fritaget for pligten til at have arbejdstilladelse:

- a) Finske, islandske, norske og svenske statsborgere.
- b) Udlændinge, som i henhold til § 20 er fritaget for at have opholdstilladelse.
- c) Udenlandske montører og tekniske instruktører, som indenfor et tidsrum af 14 dage skal udføre arbejde her i landet i forbindelse med opsætning eller reparation af maskiner eller lignende«.

De i § 23 b omhandlede udlændinge, som er fritaget for at have opholdstilladelse, er udenlandske kvinder, der har indgået ægteskab med danske statsborgere, og danskfødte udlændinge, når de med opholdstilladelse i 5 år har haft og stadig har fast bopæl her i landet.

Overtrædelse af forskrifterne om arbejdstilladelse, herunder tilsidesættelse af de vilkår, på hvilke en arbejdstilladelse er givet, er sanktioneret dels - såvel for udlændingen som for arbejdsgiveren - med straf, dels - for udlændingen - med udvisning.

Lovens § 17 bestemmer:

»En udlænding, der overtræder de i §§ 3 og 9 givne bestemmelser om opholdstilladelse og arbejdstilladelse eller ikke overholder de dertil knyttede betingelser, straffes med bøde, hæfte eller under skærpede omstændigheder med fængsel indtil 6 måneder.

Stk. 2. Med samme straf anses den arbejdsgiver, der beskæftiger en udlænding uden arbejdstilladelse eller i strid med de for en givet tilladelse stillede vilkår, såfremt forholdet kan tilregnes ham som forsætligt eller groft uagtsomt. Har indrejsen og den ulovlige virksomhed fundet sted i forståelse med arbejdsgiveren, er denne pligtig at erstatte de udgifter, som i anledning af overtrædelsen måtte påføres det offentlige ved vedkommende udlændings ophold og hjemsendelse.

Stk. 3. Strafansvar pådrages ikke ved fortsat ophold eller ved arbejde i den tid, der forløber, indtil afgørelse foreligger med hensyn til et rettidigt indgivet andragende herom«.

Lovens § 5, stk. 1, nr. 4, bestemmer:

»En udlænding kan af justitsministeren udvises i følgende tilfælde:

- 4) når han overtræder forskrifterne om opholdstilladelse, arbejdstilladelse eller visering eller ikke overholder dertil knyttede betingelser eller har opnået sådanne tilladelser ved bevidst urigtige anbringender eller svigagtige fortællelser«.

I lovens § 2, stk. 1, nr. 3, bestemmes:

»Politiet bør afvise en udlænding, der vil indrejse til landet:

- 3) når det må antages, at han agter at tage arbejde, fast ophold eller ophold af længere, ubestemt varighed her i landet uden i forvejen at have indhentet den dertil fornødne tilladelse«.

Bestemmelsen i udlændingslovens § 2, stk. 1, nr. 3, har indtil i år ikke været anset som hindring for, at udlændinge efter indrejse i Danmark indgiver ansøgning om arbejdstilladelse i overensstemmelse med reglerne i bekendtgørelsens §§ 22 og 24 og får sådanne ansøgninger realitetsbehandler Arbejdssøgende udlændinge er i almindelighed kun blevet afvist af paskontrollen, når de tillige savnede midler til deres underhold og hjemrejse og således burde afvises som subsistensløse i medfør af lovens § 2, stk. 1, nr. 2.

Under hensyn til det store pres af arbejdssøgende udlændinge hos politimyndighederne

ved grænsen og i Danmark indførtes fra maj måned i år følgende ordning:

Udlændinge, som klart må antages at være arbejdssøgende, afvises, også selv om de er forsynet med Udlændinge. Ansøgninger fra disse Erklærer sådanne udlændinge, at de rejser i besøgsojemed uden hensigt til at søge arbejde, anfører paskontrollen i forbindelse med indrejsestemple: »Turist« og indsender notits til Tilsynet med returbilletter og penge til underhold. udlændinge om arbejdstilladelse afslås uden hensyn til beskæftigelsessituationen.

At denne ordning ikke har været ganske uden virkning, kan ses deraf, at antallet af ansøgninger om arbejdstilladelse, indgivet gennem danske repræsentationer i udlandet i de seneste måneder er steget betydeligt. Imidlertid må det erkendes, at ordningen lider af øjensynlige svagheder og i ikke få tilfælde kan virke på en måde, som af udlændingene kan opfattes som uretfærdig. Paskontrollen i Danmark kontrollerer årligt ca. 20 millioner indrejser, og der udfoldes fra mange sider - nationalt og internationalt, offentligt og privat - energiske bestræbelser for at lette rejselivet og lempe grænseformaliteterne. Under disse omstændigheder må paskontrollen - uden at den derfor bliver værdiløs - i nogen grad blive overfladisk. Det kan derfor let forekomme, at to udlændinge, hvis forhold er nøjagtig de samme, behandles forskelligt ved indreisen, idet den ene får sit pas påtegnet: »Turist«, medens den anden uantastet får lov at indrejse. Søger de to udlændinge samtidig tilladelse til at tage arbejde i den samme virksomhed, er det ikke let at forklare dem, hvorfor den ene får afslag, medens den anden får tilladelse.

Indrejsekontrollen ved grænserne er utvivlsomt af betydelig værdi, og dens eksistens har både special- og generalpræventiv virkning. I betragtning af trafiktætheden og nødvendigheden af en hurtig afvikling af grænseformaliteterne kan en regulering af tilvandringen af udenlandsk arbejdskraft dog ikke bygge på paskontrollen alene.

Ansøgninger om arbejdstilladelse skal ledsages af et skriftligt arbejdstilbud fra arbejdsgiveren samt en erklæring fra arbejdsformidlingen om, at der ikke til det ansøgte arbejde kan anvises kvalificeret dansk arbejdskraft. Erklæring om, hvorvidt kvalificeret dansk arbejdskraft kan anvises, skal afgives af arbejdsformidlingen snarest muligt og senest en uge efter, at arbejdsgiveren har fremsat anmodning herom med

tydelig angivelse af de kvalifikationer, den ønskede arbejdskraft skal have. De af arbejdsformidlingen afgivne erklæringer er kun gyldige i en måned fra udstedelsesdagen.

Arbejds- og opholdstilladelse meddeles første gang for 6 måneder og alene gældende for et bestemt arbejde hos en bestemt arbejdsgiver. Tilladelsen indstemples i udlændingens pas, og i forbindelse med stemplet anføres, at tilladelsen er meddelt på vilkår, at udlændingen aflønnes overenskomstmæssigt, evt. - hvor ingen overenskomst findes - sædvanemæssigt. Arbejdsformidlingen underrettes om den givne tilladelse. Ønsker udlændingen inden tilladelsens udløb at skifte arbejdsplads, må ny tilladelse søges, jfr. udlændingsbekendtgørelsens § 22, stk 3. En ansøgning herom behandles på samme måde som udlændingens første ansøgning.

Ønsker udlændingen efter udløbet af 6 måneders perioden fortsat at arbejde her i landet, må arbejds- og opholdstilladelsen søges forlænget. En ansøgning om forlængelse behandles på samme måde som en ansøgning om førstegangstilladelse, og er beskæftigelsessituationen ændret således, at der nu kan anvises kvalificeret dansk arbejdskraft til det ansøgte arbejde, nægtes forlængelse. Gives tilladelsen, er den betinget og begrænset på samme måde som førstegangstilladelsen, blot gives tilladelsen nu for 12 måneder.

Ønskes arbejds- og opholdstilladelsen herefter fortsat forlænget, gås der frem på samme måde, og der er således efter 18 måneders forløb mulighed for at nægte yderligere forlængelse af opholds- og arbejdstilladelsen uden hensyn til beskæftigelsessituationen. En eventuelt forlænget tilladelse er stadig begrænset og betinget som førstegangstilladelsen og er gældende for 12 måneder.

Når udlændingen således med fornøden tilladelse i 2½ år har haft ophold og arbejde her i landet, meddeles yderligere opholds- og arbejdstilladelser uden erklæring fra arbejdsformidlingen - og altså uden hensyn til beskæftigelsessituationen - først for 2 år, så for 3 år og derefter for 5 år ad gangen. Tilladelserne meddeles uden betingelser og begrænsninger.

Ved behandlingen af ansøgninger om opholds- og arbejdstilladelse har der hidtil - foruden til ønskeligheden af at friholde landet for kriminelle eller på anden måde uønskede udlændinge — alene været taget hensyn til beskæftigelsessituationen på det sted, hvor arbejdspladsen er beliggende. Derimod har der ikke

været taget hensyn til boligsituationen eller udlændinges mulighed i øvrigt for at føre en akceptabel tilværelse i det danske samfund. Der har heller ikke fra danske myndigheders side eller fra organisationernes side været ført nogen egentlig indvandringspolitik, der ud fra en opgørelse over arbejdsmarkedets behov har fastsat retningslinier for antallet og arten af udenlandske arbejdere, som burde kunne få arbejdstilladelse i Danmark. Arbejdstilladelse er meddelt udlændinge mere eller mindre tilfældigt, når blot de har kunnet skaffe sig tilbud om et arbejde, hvortil arbejdskraft på tidspunktet for ansøgningen ikke har kunnet skaffes.

Når spørgsmålet nu er blevet aktuelt, skyldes det den stærke stigning, der har været i indrejser af visse kategorier af udenlandsk arbejdskraft. Pr. 1.1.1969 opholdt der sig i Danmark 19.387 udlændinge med arbejdstilladelse. Af disse var 5.379 tyske statsborgere, 2.396 var britiske og 1.116 var statsborgere i U.S.A. Antallet af jugoslaver var 1.157 og af tyrkiske statsborgere 626.

I den siden da forløbne tid er antallet navnlig af jugoslaviske og tyrkiske arbejdstagere procentuelt steget meget stærkt, nemlig til 2.113 jugoslaver og 1.158 tyrkiske statsborgere. Stigningen har langt fra været så betydelig for de øvrige foran nævnte udlændinge.

Denne stigning i antal fremmedarbejdere, der har søgt til Danmark, må formentlig ses i forbindelse med de restriktioner for arbejdstilladelser til fremmedarbejdere, som vore nabolande har indført. Danmark var blevet et af de lande, hvor fremmedarbejderne lettest kunne indrejse med henblik på at opnå arbejdstilladelse.

Det er udvalgets opfattelse, at en styring af arbejdsmarkedspolitikken, for så vidt angår udenlandsk, ikke-nordisk arbejdskraft, ikke vil kunne foregå, medmindre administrationen af arbejdstilladelser ændres således, at der af arbejdsministeren efter indstilling fra et centralt organ fastsættes retningslinier, som følges ved udstedelse af arbejdstilladelser. Et sådant organ må til brug for sine overvejelser have adgang til oplysninger om udviklingen på arbejdsmarkedet. Det vil derfor være nødvendigt centralt at registrere fremmedarbejderne og deres bevægelser på det danske arbejdsmarked.

Udvalget finder, at det vil være nødvendigt at sikre fremmedarbejderne, der savner kendskab til danske samfundsforhold, under sygdom og arbejdsløshed, og indstiller derfor, at det skal kunne gøres til vilkår for arbejdstilladelse,

at fremmedarbejderne indmelder sig i dansk sygeforsikring og i en arbejdsløshedskasse, der omfatter deres fag, uagtet der ikke er pligt for danske arbejdstagere til at være nydende medlem af sygeforsikring og arbejdsløshedskasse.

Udvalget foreslår, at der skal skaffes hjemmel til at tilbyde den understøttelsesberettigede arbejdsløse fremmedarbejder godtgørelse for hjemrejseudgifter, når der ikke er udsigt til, at han inden for en rimelig tid vil kunne opnå arbejde og arbejdstilladelse. Den omstændighed, at han ikke kan opnå arbejdstilladelse, bevirker, at han ikke længere har nogen tilknytning til det danske arbejdsmarked og derfor ikke kan forblive medlem af en arbejdsløshedskasse. Der kræves formentlig lovhjemmel til gennemførelse af disse regler om medlemskab af sygeforsikring og arbejdsløshedskasse og om godtgørelse fra arbejdsløshedskasse af hjemrejseudgifter.

Udvalget har drøftet fremmedarbejdernes indkvarteringsproblemer. Spørgsmålet vil senere blive taget op. Udvalget indskrænker sig til at foreslå, at det pålægges arbejdsgivere, der opnår tilladelse til at indføre større kontingenter af udenlandske arbejdere, at sikre dem passende indkvartering.

Det er udvalgets håb, at en ordning som den nedenfor skitserede med central styring af fremmedarbejderproblemet - med dertil hørende pligt for arbejdsgiveren til at til- og afmelde udenlandske arbejdere — vil vise sig at være tilstrækkelig til at regulere tilgangen af udenlandsk arbejdskraft. Ordningen indebærer, at der kan føres arbejdsmarkedspolitik vedrørende den udenlandske, ikke-nordiske arbejdskraft.

I udvalget har man drøftet, om den i maj indførte praksis, hvorefter arbejdstilladelse ikke meddeles udlændinge, som ved indreisen har erklæret, at deres rejseformål er turisme, bør opretholdes. Repræsentanterne for arbejdsmarksorganisationerne, der kan akceptere, at den nævnte praksis opretholdes som en overgangsordning, indtil den nedenfor skitserede nyordning er trådt i kraft, mener, at en yderligere indskrænkning af mulighederne for udenlandske arbejdssøgendes indrejse ikke er påkrævet.

Justitsministeriets repræsentanter i udvalget er af den opfattelse, at der i hvert fald indtil videre bør ske en regulering af tilvandrungen af udenlandske arbejdssøgende derved, at der bortset fra visse undtagelsesgrupper, navnlig udlændinge med særlig tilknytning til Danmark og flygtninge, stilles krav om, at udlændinge, der agter at tage arbejde i Danmark, skal have op-

nået arbejdstilladelse forinden indrejsen. De nedenfor under 1-7 nævnte foranstaltninger er efter deres opfattelse ikke tilstrækkelige til at sikre, at tilvandringer af udenlandske arbejdsøgende ikke overstiger udbudet af arbejdstilbud, som ikke kan dækkes af indenlandsk arbejdskraft. Kun et krav om forud for indrejsen indhentet arbejdstilladelse vil kunne forhindre, at arbejdsøgende udlændinge i det tidsrum, der nødvendigvis vil gå, indtil de har skaffet sig et arbejdstilbud og har opnået arbejdstilladelse, må opholde sig her i landet på utilfredsstillende vilkår. De udlændinge, som ikke opnår arbejdstilladelse, må enten selv bekoste hjemrejsen eller hjemsendes for den danske stats regning. Justitsministeriets repræsentanter må advare imod at fortsætte den i maj i år etablerede praksis ved grænseovergangene. Det er foran side 47 påpeget, at ordningen virker tilfældigt over for de enkelte udlændinge og derfor ikke bør gælde længere end højst nødvendig. Hertil kommer imidlertid, at ordningens virkninger også er tilfældige i henseende til, hvor mange arbejdsøgende udlændinge der får lov at slippe ind i Danmark. Dette vil nemlig ganske afhænge af paskontrolens muligheder for at udsørge den enkelte indrejsende, hvilket beror på mængden af rejssende.

De af justitsministeriets repræsentanter fremsatte synspunkter kan tiltrædes af udenrigsministeriets repræsentant.

Arbejdsgiver- og arbejderrepræsentanterne i udvalget ønsker at understrege, at deres tilslutning til det under punkterne 1-7 foreslåede system for en styring af fremmedarbejderproblemet hviler på den forudsætning, at systemet skulle kunne danne alternativ til en ordning, der er baseret på, at fremmedarbejderne skal have arbejds- og opholdstilladelse før indrejsen til Danmark.

Den i systemet indeholdte til- og afmeldingspligt, som pålægges arbejdsgiverne, og forslaget om, at det af myndighederne skal kunne gøres til vilkår for meddelelse af arbejdstilladelse, at vedkommende fremmedarbejder indmelder sig i arbejdsløshedsforsikringen, repræsenterer efter arbejdsgiverrepræsentanternes opfattelse så afgørende afvigelser fra her i landet hævdundne principper vedrørende antagelse og beskæftigelse af arbejdskraft, at indførelsen af nævnte foranstaltninger kun kan forsvares med, at mulighederne for spontan indvandring og meddelelse af arbejdstilladelse efter indrejsen bevares.

Udvalget har drøftet oprettelse af overens-

komst med fremmedarbejdernes hjemlande - således som indgået mellem en række af disse lande og f.eks. Sverige og Vesttyskland.

Sådanne overenskomster skulle tjene til at sikre fremmedarbejderne socialt under deres ophold i Danmark. Imidlertid har fremmedarbejderne efter dansk lovgivning stort set samme rettigheder som danske statsborgere. Man skal dog nævne problemerne vedrørende børnetilskud og tab af anciennitet i hjemlige pensionsordninger under ophold i Danmark. Disse problemer mener udvalget må kunne løses ved særlige overenskomster.

Udvalget har i øvrigt ikke fundet på indeværende tidspunkt at kunne tage stilling til spørgsmålet om indgåelse af egentlige arbejdskraftaftaler. Man skal dog allerede nu henlede opmærksomheden på, at indgåelse af sådanne aftaler muligvis vil kunne virke uheldigt derved, at der ved udvælgelsen af den arbejdskraft, der skal beskæftiges her, ikke i tilstrækkelig grad vil blive taget hensyn til danske interesser.

Der rejser sig i forbindelse med fremmedarbejderspørgsmålet en række andre problemer - sociale, boligmæssige, fritidsmæssige samt vedrørende undervisning i dansk og meget andet - som udvalget senere vil tage op til overvejelse.

Udvalgets forslag til ændrede regler vedrørende meddelelse af arbejdstilladelse kan herefter sammenfattes således:

1. Arbejdstilladelsen gives - som nu - af justitsministeriet eller af rigspolitietschefen på samme vilkår som hidtil, herunder om overenskomstmæssige løn- og arbejdsvilkår. Ved meddelelse af arbejdstilladelse følges retningslinier fastsat af arbejdsministeren, jfr. pkt. 5.

Ved ansøgning skal vedlægges arbejdstilbud fra arbejdsgiver. Der må fremlægges erklæring om, at der forud er forsøgt fremskaffet kvalificeret dansk arbejdskraft gennem den lokale arbejdsformidling, uden at dette har været muligt.

Endvidere kan som vilkår stilles, at den pågældende fremmedarbejder indmelder sig i dansk sygeforsikring og i en arbejdsløshedskasse, der omfatter hans fag.

Samtidig med, at arbejdstilladelsen gives, indføres fremmedarbejderne i et register. Arbejdsministeren træffer foranstaltning til, at der snarest etableres et sådant register.

2. Det pålægges arbejdsgiverne, som beskæftiger

fremmedarbejdere, at meddele den lokale arbejdsformidling til- og afgang af beskæftigede fremmedarbejdere. Indberetningen må indeholde oplysninger om pågældendes fulde navn, fødselstid, bopæl, statsborgerforhold samt hvilken anden virksomhed, fremmedarbejderen kommer fra, og - hvis dette er arbejdsgiveren bekendt - til hvilken ny arbejdsplads han er overgået efter sin fra-træden.

Arbejdsgivere, som undlader denne anmeldelse, kan idømmes bødestraf.

Arbejdsformidlingen videregiver meddelelsen til forannævnte register og til rigspolitichefen.

For at kortlægge, hvilke fremmedarbejdere der for tiden er beskæftiget i Danmark, pålægges det arbejdsgivere til brug ved etablering af det ovennævnte register at indberette, hvilke fremmedarbejdere der er beskæftiget hos ham.

3. Fornyelser af arbejdstilladelse skal gives af justitsministeren eller rigspolitichefen. Ved fornyelsen af arbejdstilladelsen inden for de første 2 år efter meddelelsen af første arbejdstilladelse skal der forevises samme erklæring fra arbejdsformidlingskontoret om, at kvalificeret dansk arbejdskraft ikke kan anvises, som ved første meddelelse af arbejdstilladelse, og de samme vilkår skal stilles som ved førstegangstilladelsen.

Ved forlængelse af arbejdstilladelse konstateres, om arbejdsgivers pligt til at anmelde til- og afgang måtte være overtrådt.

4. Såfremt en fremmedarbejder, der har haft lovlig arbejdstilladelse og er medlem af en arbejdsløshedskasse, efter at være blevet understøttelsesberettiget mister sit arbejde, men ikke har mulighed for inden for en rimelig tid at opnå arbejdstilladelse i anden virksomhed eller ikke kan få fornyet sin arbejdstilladelse, har han krav på af arbejdsløsheds-kassen at modtage midler til hjemsendelse.
5. Til brug for meddelelse af arbejdstilladelse følges retningslinier fastsat af arbejdsministeren efter indstilling fra arbejdsmarkedsrådets formandskab eller andet dertil oprettet organ, hvori arbejdsmarkedets hovedorganisationer og arbejdsmarkedsmyndighederne er repræsenteret.

Arbejdsdirektoratet videregiver disse ret-

ningslinier til arbejdsformidlingskontorene.

Det forudsættes, at justitsministeriet er repræsenteret ved behandling af disse sager.

6. Der bør gives udlændinge adgang til inden indrejsen at få oplysning om de generelle muligheder for at opnå arbejde i Danmark.
7. Arbejdstilladelse til et større samlet kontingent af fremmedarbejdere hos samme arbejdsgiver gives kun på vilkår, at arbejdsgiveren har fremskaffet egnet indkvartering til de pågældende.

Der er i udvalget enighed om de i punkterne 1-7 skitserede forslag.

Arbejdsgiverforeningens og L.O.'s repræsentanter foreslår som punkt 8:

Indtil den i punkterne 1-7 nævnte ordning er klar til at træde i kraft, det vil sige, når de nødvendige lovændringer er gennemført og registreringen af den fremmede arbejdskraft er sket, fortsætter den i maj d.å. etablerede praksis ved grænseovergangene.

Når det i punkt 5 oprettede organ finder, at ovenstående er gennemført, underretter det justitsministeriet om, at den nye ordning skal træde i kraft.

Justitsministeriets repræsentanter foreslår som punkt 8:

Det bestemmes indtil videre, at en udlænding, der ønsker at tage arbejde, stilling eller beskæftigelse her i landet, skal have sikret sig arbejdstilladelse inden indrejsen gennem dansk diplomatisk eller konsulær repræsentation.

Udvalgets øvrige medlemmer tilslutter sig justitsministeriets repræsentanternes ovenstående forslag.

En gennemførelse af udvalgets indstilling vil kræve følgende ændringer i gældende love:

I lov om udlændinges adgang til landet (justitsministeriets bekendtgørelse af loven af 7. februar 1961) indføjes:

»§ 13 a.

Der kan af justitsministeren udfærdiges nærmere bestemmelse om, at den, der her i landet beskæftiger en udlænding, hvad enten det sker

mod eller uden vederlag, skal give arbejdsformidlingskontorerne meddelelse.«

Når de tekniske forudsætninger for indførelse af det ovenfor foreslåede register er tilvejebragt, skal der i bekendtgørelse fastsættes nærmere bestemmelser om arbejdsgivernes anmeldelsespligt.

I samme lov indsættes i § 9 efter første punktum følgende:

»Til en sådan tilladelse kan knyttes vilkår, herunder om udlændingens pligt til at indmelde sig i sygeforsikring og arbejdsløshedskasse.«

I lov om arbejdsanvisning og arbejdsløsheds-

forsikring m.v. indsættes som ny paragraf efter § 12:

**§ 12 a.*

Et medlem,

- 1) som i henhold til fremmedlovgivningen har pligt til at være nydende medlem af arbejdsløshedskasse,
- 2) som er ledig og berettiget til dagpenge fra kassen, og
- 3) som efter et skøn over beskæftigelsesforholdene ikke vil kunne få anvist arbejde inden for en rimelig tid, har ret til af kassen at få betalt udgifterne ved rejse til sit hjemland.

Stk. 2. Nærmere regler, herunder om hjemrejseudgiftens beregning, fastsættes af arbejdsministeren/arbejdsdirektøren.

Om rådgivning

De henvendelser, som repræsentanter for de herværende jugoslaviske og tyrkiske arbejdere har rettet til arbejdsministeren om en række sociale problemer, viser, at der er et behov for rådgivning og støtte. Dette indtryk understreges f.eks. af henvendelser fra sundhedsstyrelsen om de pågældende arbejderes helbredsforhold - først og fremmest tuberkulosehyppigheden blandt fremmedarbejderne - og fra fabrikslægen ved firmaet Rockwool om fremmedarbejdernes kostforhold.

Et særligt problem er opstået ved overgangen til kildeskat, hvor de pågældende arbejdere i vidt omfang er kommet i vanskeligheder, fordi de på grund af ukendskab til det danske sprog og danske regler ikke har kunnet foretage en korrekt forskudsangivelse, ligesom de ikke helt forstår den særlige stilling, de er kommet i med hensyn til dobbelt huseførelse og børnetilskud til børn, der opholder sig i deres hjemland. Dette forhold er imidlertid allerede blevet klarlagt gennem arbejdsministerens redegørelse til Dansk-Tyrkisk Forening og meddelelse gennem Ritzaus Bureau af 6. februar 1970.

Det er endvidere overfor udvalget påpeget, at det er et betydeligt savn, at fremmedarbejderne ikke har lokaler til fritidsarrangementer, og at deres organisationer mangler kontorlokaler.

Endelig er det fremhævet, at fremmedarbejderne, når de kommer i berøring med det danske retsvæsen og politi, f.eks. ved ulykkestilfælde, føler sig hjælpeløse atter på grund af ukendskab til sprog og lovgivning.

Disse spørgsmål vil sammen med en række andre, herunder spørgsmålet om fremskaffelse af boliger for fremmedarbejdere og undervisning i dansk, blive taget op og gennemarbejdet af udvalget. Det vil imidlertid ikke være muligt for udvalget omgående at fremkomme med forslag og indstillinger på alle disse områder. Det kan dog nævnes, at problemet om fremmedarbejdernes sociale stilling, herunder sikring af, at

anciennitet erhvervet ved arbejde her i landet kan overføres til hjemlige pensionsordninger m.v., er taget op af udenrigsministeriet og socialministeriet. Der overvejes indgåelse af sociale overenskomster med fremmedarbejdernes hjemlande.

På længere sigt finder udvalget, at der bør tilvejebringes fritidslokaler og kontorer for de udenlandske arbejderes organisationer og lignende. Disse spørgsmål kan muligvis løses i forbindelse med udvalgets overvejelser vedrørende fremskaffelse af indkvartering til fremmedarbejderne. Der er imidlertid efter udvalgets opfattelse allerede nu behov for at etablere en social rådgivningsordning og muligvis en retshjælp for fremmedarbejderne.

De henvendelser, der hidtil er fremkommet, er kommet fra jugoslaviske og tyrkiske fremmedarbejdere. Det er disse grupper, der har det største kontingent af indvandrere i 1969. Det har derfor været overvejet, om den sociale rådgivning burde overlades til disse arbejderes organisationer eventuelt med støtte af rådgivere fra den danske administration. Imidlertid er der andre betydningsfulde grupper fremmedarbejdere, og det vil derfor næppe være rigtigt udelukkende at begrænse en social vejledning til disse to nationers medlemmer. Endvidere vil mangelen på lokaler indtil videre besværliggøre, at vejledningen henlægges til organisationerne selv.

Udvalget har demæst overvejet, om en social rådgivning kunne etableres hurtigt ved at overlade denne opgave til en bestående institution, og i denne forbindelse kommer Flygtningehjælpen naturligvis først på tale. Man finder, at det på længere sigt bør overvejes, om der bør etableres en fælles socialrådgivning for udenlandske statsborgere, der enten som flygtninge eller fremmedarbejdere får opholdstilladelse her i landet. Herved ville de erfaringer, der er indvundet gennem Flygtningehjælpens betydningsfulde arbejde, også komme rådgivningen af

fremmedarbejderne til gode. Udvalget mener imidlertid ikke, at det på indeværende tidspunkt er muligt at henlægge den sociale rådgivning af fremmedarbejderne til Flygtningehjælpen, fordi denne institution er bebyrdet med særligt meget arbejde for tiden, og fordi det næppe vil være heldigt nu at lade flygtninge og fremmedarbejdere, der ønsker at vende tilbage til deres hjemland, rådgive af samme institution. Hertil kommer de overvejelser, der må gøres i forbindelse med Flygtningehjælpens særlige organisation som en sammenslutning af en række foreninger m.v.

Udvalget skal derfor foreslå, at der under arbejdsministeriet ansættes en medarbejder som på eget ansvar kan rådgive fremmedarbejderne og henvise dem til eller indhente udtalelser fra

de myndigheder, under hvis ressort arbejdernes spørgsmål henhører. Den pågældende skal være godt orienteret om danske sociale forhold og må have adgang til inden for nærmere fastsatte grænser mod honorar at engagere medhjælp til dels at virke som tolk og dels at informere om de sociale forhold i fremmedarbejdernes hjemlande.

Udover at drive denne rådgivningsvirksomhed på eget ansvar vil den pågældende kunne fungere som medarbejder for fremmedarbejderudvalget og herigennem kunne tilføre udvalget erfaringer vedrørende fremmedarbejdernes specielle sociale problemer.

Denne indstilling er tiltrådt af udvalgets medlemmer i mødet den 5. marts 1970.

Om boligforhold

I sin indstilling om betingelserne for at opnå arbejds- og opholdstilladelse fandt udvalget det nødvendigt at stille forslag om, at der pålægges arbejdsgivere, der ansatte større kontingenter af fremmedarbejdere, at skaffe boliger til disse. Udvalget fandt det derimod ikke hensigtsmæssigt at foreslå en almindelig regel om, at arbejdsgivere, der vil beskæftige fremmedarbejdere, skal skaffe boliger til deres ansatte.

I nærværende indstilling vil udvalget fremsætte nogle synspunkter om løsningen af fremmedarbejdernes boligforhold.

I. Forholdene i udlandet

I praktisk talt alle de europæiske lande, der modtager et større antal fremmedarbejdere, f.eks. Østrig, Schweiz, Vesttyskland, Holland og Sverige, er det gjort til en pligt for arbejdsgiveren at fremskaffe bolig til de udenlandske arbejdere, han ønsker at beskæftige. Frankrig har ikke nogle bestemmelser af denne art. Så vidt det har kunnet konstateres, er fremmedarbejdere i Frankrig henvist til det frie boligmarked. Til gengæld bor mange fremmedarbejdere i Frankrig, specielt algeriere, under ubeskriveligt dårlige forhold.

Om forholdene i Sverige kan nærmere oplyses, at det er fastsat som vilkår for meddelelse af arbejdstilladelse til udenlandske arbejdere, at der er fremskaffet forsvarlig bolig. Det står ikke udtrykkeligt noget sted, at det er arbejdsgiveren, der skal fremskaffe den. Hvis det drejer sig om en fremmedarbejder, der selv kan skaffe sig, eller andet steds fra kan få en passende bolig, behøver arbejdsgiveren ikke at tage noget initiativ, men arbejdsgiverne ved, at de som hovedregel ikke kan regne med at måtte beskæftige udenlandsk arbejdskraft, med mindre de selv kan fremskaffe den nødvendige bolig.

For så vidt angår svenske arbejdere, der får anvist et arbejde et eller andet sted i Sverige langt fra deres bopæl, er der ikke fastsat særlige regler for, at der skal fremskaffes bolig til dem,

men det er blevet oplyst, at arbejdsformidlingen ofte stiller som et vilkår for at anvise arbejdskraft til en arbejdsgiver, at han kan dokumentere, at der er fremskaffet passende bolig. Små og store foretagender er helt ens stillet i denne sammenhæng. De store foretagender har ofte selvstændige huse, hvori deres arbejdere, både udlændinge og svenskere, kan indkvarteres, mindre foretagender arrangerer sig ved at leje klublejligheder, pensionsværelser og lignende til deres arbejdere.

II. Dansk boliglovgivning og fremmedarbejdere

Udlændinge, der ikke i de sidste 5 år har haft fast bopæl i Danmark, kan ikke erhverve fast ejendom uden justitsministeriets tilladelse, og denne regel bevirker, at udlændinge i almindelighed er henvist til ved lejemål at løse deres boligproblem.

Lovgivningen om lejeforhold giver samme rettigheder for udenlandske som for danske lejere.

Lovgivningen omfatter især:

- 1) lejeloven, der regulerer forholdet mellem ejer og lejer,
- 2) lov om midlertidig regulering af boligforholdene, der især vedrører huslejekontrol og boliganvisning,
- 3) boligsikringsloven, der giver mulighed for tilskud til lejere af selvstændige lejligheder, og
- 4) lov om boligbyggeri, der bl.a. fastsætter regler for adgang til at opnå bolig i almennyttigt byggeri og offentlig støtte til betaling af indskud i sådant byggeri.

Hermed er der en legal ligestilling for lejere, men udlændinge, der søger boliger, vil dog ofte have vanskeligere ved at skaffe sig boliger end lokale boligsøgende.

Dette hænger bl.a. sammen med, at vi i Danmark ikke har nogen central boliganvisning i de enkelte kommuner eller byområder. Udlejere har indstillingsret, når ledige lejligheder skal be-

sættes, og de kommunale boliganvisningsudvalg, der findes i de største byer og byområder, fører i realiteten kun en kontrollerende virksomhed, idet de påser, om den husstand, som udlejerens ønsker at få ind i en lejlighed, opfylder de betingelser, der normalt kræves for at kunne leje en bolig som den omhandlede (spørgsmål om husstandsstørrelse i forhold til lejlighedsstørrelse og - i almenlystigt byggeri - indtægts størrelse).

På grund af udlejerens indstillingsret og boligmangelen må boligsøgende lade sig opnotere en række forskellige steder og håbe på, at et af disse giver resultat. En udlænding er ligesom en tilflytter fra en anden by handicappet i forhold til den lokale boligsøgende derved, at han for det første kun vanskeligt kan skaffe sig tilstrækkelige oplysninger om, hvor han skal henvende sig for at få bolig, og dernæst, at mange udlejere, når lejligheder bliver ledige, går frem efter ekspektancelister, således at den boligsøgende, der har stået længst på listen, får den ledige lejlighed tilbudt først. Dette er således direkte foreskrevet i andelsboligforeninger, hvor det ofte sker, at børn indmeldes som medlemmer, således at de har en gunstig placering på medlemslisten, når de senere søger lejlighed.

Udlændinge vil ofte være enlige, og de enlige udlændinge vil herved komme til at konkurrere om ledige små lejligheder med lokale enlige. Boligsituationen i de største byer er fortsat præget af, at enlige siden 1943 er blevet holdt tilbage af boliganvisningsreglerne. Der opføres forholdsvis få boliger for enlige, og de, der opføres, er ofte forbeholdt pensionister og studerende. Den enlige boligsøgende, der i forvejen bor i vedkommende by, har meget svært ved at skaffe sig selvstændig bolig, fordi der findes så få lejligheder af den type, til hvilken den enlige kan godkendes (under 30 år: 1 værelse, ældre: 1 værelse + kammer). Mere velhavende enlige har nu fået mulighed for at få større boliger ved ejerlejlighedsloven, men udlændinge kan ikke uden justitsministeriets tilladelse erhverve en ejerlejlighed.

Det bør også nævnes, at udenlandske arbejdere, der søger bolig, ofte ligesom udenbys boende danske boligsøgende, i det nyere byggeri vil støde på den vanskelighed, at vedkommende kommune har klausuleret udlejningen således, at udlejere kun må udleje til husstande, der i forvejen har boet 2 år i vedkommende kommune.

Disse forhold bevirker, at udlændinge i al-

mindelighed vil have svært ved at skaffe sig selvstændige lejligheder, og de vil - ligesom tilflyttet dansk arbejdskraft - være henvist til enten det dyreste byggeri, hvor det er vanskeligt at finde lejere, eller enkeltværelser, eller dårlige boliger. (Fra dagspressen kan nævnes havehusproblemerne på Amager, hvor beboerne som regel er tilflyttere, og Vognmandsmarken).

Boligmangelen er i dag i Danmark et storbyproblem, og i en lang række af landets kommuner er der ikke boligmangel. I provinsen vil en virksomhed, der ekspanderer så kraftigt, at den ikke inden for sit naturlige opland kan skaffe den fornødne arbejdskraft, ofte være henvist til at gøre en særlig indsats på boligområdet for at løse sit arbejdskraftsproblem, hvad enten virksomheden søger dansk eller udenlandsk arbejdskraft. Som eksempler herpå kan nævnes Lindøværftet og Danfoss. Begge disse virksomheder har måttet tage initiativ til opførelse af boliger, der bebos af arbejdere og funktionærer, for at kunne tilvejebringe den fornødne arbejdskraft.

Man kan således konkludere derhen, at boliglovgivningen ligestiller fremmedarbejdere med danske, men at udenlandske arbejdere i de større områder - ligesom tilflyttere fra andre byer - har betydelige vanskeligheder ved at løse deres boligproblem på en rimelig måde. Disse vanskeligheder er ikke af lovgivningsmæssig, men af praktisk art.

I mindre bysamfund, hvor der enten ikke er boligmangel, eller hvor boligsituationen er præget af tilstedeværelsen af en enkelt større virksomhed, vil problemerne for den tilflyttende arbejdskraft være mindre.

III. Boligbehovet

Udvalget har søgt at danne sig et indtryk af boligbehovet, bl.a. ved henvendelse herom til et antal kommuner, ved møder med borgmestrene i det storkøbenhavnske område, med arbejdsgiver- og arbejderrepræsentanter for fremmedarbejderne.

Ud fra de oplysninger, der herved er tilgået udvalget, er udvalget overbevist om, at den stigende indvandring igennem de senere år har skabt et øjeblikkeligt behov for boliger til fremmedarbejdere, og at dette behov navnlig vedrører enkeltværelser eller andre boliger til enlige i hovedstadsområdet.

Som baggrund for udvalgets overvejelser om bolig- og trivselsspørgsmål er der i det følgende

søgt foretaget en rent foreløbig vurdering af, hvor stort et antal fremmedarbejdere der kan ventes at opholde sig her i landet i de nærmest kommende år. Udvalget har ikke afsluttet sine undersøgelser og overvejelser om denne udvikling og vil senere vende tilbage til spørgsmålet.

Efter de regler, der er foreslået gennemført som den endelige løsning, skal meddelelse af arbejdstilladelse fortsat afpasses efter behovet for udenlandsk arbejdskraft, således at arbejdstilladelse kun gives, når der ikke kan fremskaffes kvalificeret dansk arbejdskraft. Antallet af arbejdstilladelser må således blive bestemt på den ene side af forholdet mellem efterspørgsel efter arbejdskraft og det indenlandske udbud og på den anden side af mulighederne for at fremskaffe udenlandsk arbejdskraft med de kvalifikationer og i det omfang, der er brug for.

Erfaringerne fra andre landes indvandring af fremmedarbejdere synes at vise, at udbuddet af udenlandsk arbejdskraft talmæssigt er så stort, at der næppe herigennem vil være større begrænsning for antallet af beskæftigede fremmedarbejdere. I praksis kan det dog meget vel tænkes, at den udenlandske arbejdskraft ikke kan gå direkte ind på de områder, hvor der er mangel på arbejdskraft, og at fuld udnyttelse af mulighederne for beskæftigelse af fremmedarbejdere derfor vil forudsætte en sådan fagmæssig og geografisk mobilitet af den indenlandske arbejdskraft, at de ledige pladser bliver dér, hvor udlændinge kan beskæftiges. Inddragning af denne faktor ville dog kræve så dybtgående undersøgelser, at det er nødvendigt at bortse fra den her.

Det følgende koncentrerer sig derfor om den forventede udvikling, når henholdsvis arbejds-kraftudbud og efterspørgsel ses som en helhed. Af disse to størrelser er udviklingen i det indenlandske arbejds-kraftudbud sikrest belyst, fordi dette i nogen grad kan bygge på demografiske forhold, der er kendte. Den fremtidige efterspørgsel efter arbejdskraft bestemmes derimod i betydeligt omfang af meget usikre faktorer, hvoraf f.eks. kan nævnes de internationale konjunkturer, den produktionstekniske udvikling, opsparring og investeringsmuligheder m.v.

Udbuddet af arbejdskraft er bl.a. undersøgt i Landsplansudvalgets redegørelse fra 1968 »Regional fordeling af arbejdskraft og arbejdspladser 1975 og 1985« og i det økonomiske sekretariats årsoversigt 1969, der behandler udviklingen frem til 1972.

Det fremgår heraf, at tilgangen til befolkning

i de aktive aldersklasser vil blive væsentligt mindre i de kommende år end den tilgang, der har fundet sted i første del af 1960'erne. Der forventes samtidig en nedgang i erhvervshyppigheden for mænd, fordi der må ventes fortsat tendens til, at flere unge søger længere uddannelse. For kvinder regnes der derimod med nogen større erhvervshyppighed som følge af fortsat tilgang af gifte kvinder, men det forventes dog, at stigningstakten vil blive mindre end i de nærmest foregående år.

Af den økonomiske årsoversigt fremgår det, at tilgangen til arbejdsstyrken fra 1960 til 1965 er beregnet til 155.000, hvilket som gennemsnit svarer til en årlig nytilgang på 31.000. For perioden 1962 til 1967 er tilgangen beregnet til 130.000 i alt, svarende til gennemsnitlig 26.000 pr. år. For årene fra 1967 til 1972 ventes der derimod kun en tilgang af indenlandsk arbejdskraft på ca. 70.000, hvilket for perioden som helhed svarer til en årlig tilgang på 14.000. Den årlige tilgang er således i disse år omkring 12.000 lavere end den gennemsnitlige tilgang i den forudgående femårsperiode. I Landsplansudvalgets undersøgelse regnes der for perioden 1975-1985 med en samlet tilgang af indenlandsk arbejdskraft på 188.000, svarende til et årsgennemsnit på knap 19.000.

For de kommende år forventes det, at den samlede produktion, bruttofaktorindkomsten, vil blive forøget med gennemsnitlig omkring 4 pct. årligt. Herved forudsættes en lidt mindre forøgelse end i første del af 1960'erne. Sammenhæng over til arbejdskraftefterspørgsel vanskeliggøres, fordi der, som anført i den økonomiske årsoversigt, ikke findes nogen enkel sammenhæng mellem udviklingen i antallet af beskæftigede personer og bevægelsen i den samlede produktion. Et af udgangspunkterne for skønnet over den forventede produktionsudvikling har dog været de kommende års ret svage vækst i arbejdsstyrken, i modsætning til den hurtige forøgelse, der var en af de faktorer, der betingede den kraftige økonomiske ekspansion i første halvdel af 1960'erne.

Der foreligger ingen vurdering af, hvilken vækstrate der ville være ønskelig og mulig, men forudsætter man, at de øvrige produktionsfaktorer kan øges udover, hvad der kræves for en 4 pct.s produktionsstigning, og at efterspørgsels- og valutaforhold m.v. i øvrigt betinger det, synes erfaringerne fra 1960'erne at vise, at øget tilgang til arbejdsstyrken gennem indvandring af udenlandsk arbejdskraft kunne medvirke til

en kraftigere produktionsfremgang end den, der faktisk forventes.

Det kan dog ikke herudaf umiddelbart sluttes, at erhvervene i de kommende år har behov for en forøgelse i arbejdsstyrken svarende til den, der har fundet sted gennem 1960'erne. Selv om udviklingen i efterspørgsels- og valutaforhold m.v. skulle betinge et lignende forløb, ville de produktionstekniske forudsætninger under alle omstændigheder være anderledes end ved begyndelsen af det foregående tiår. Alt i alt synes det rimeligt at forudsætte, at samme produktionsforøgelse i 1970'erne ville kræve mindre arbejdskrafttilgang end i 1960'erne.

Det er foran nævnt, at den årlige stigning i arbejdsstyrken i de nærmestkommende år ventes at være omkring 12.000 lavere end stigningen i perioden 1962 til 1967. Som en grovere vejledning kan det herefter anslås, at behovet for tilgang af fremmedarbejdere kan antages at være mindre end 12.000 årligt, men dog større end den indvandring, der har fundet sted i årene 1962-1967.

Det samlede antal udlændinge med arbejdstilladelse har i årene 1964 til 1969 udviklet sig således:

	Antal pr. Vi	Tilgang gennem året
1964	11.875	
1965	13.436	1.561
1966	14.869	1.433
1967	16.891	2.022
1968	18.857	1.966
1969	19.387	530
1970	24.244	4.857

Antager man eksempelvis, at behovet for fremmedarbejdere ville svare til en årlig nytilgang på gennemsnitlig ca. 5.000, ville det samlede antal udlændinge på arbejdsmarkedet blive på omkring 50.000 i 1975. Til sammenligning kan oplyses, at antallet af udlændinge med arbejdstilladelse i Sverige var 170.000 pr. 1. juli 1968. Heraf var dog 104.000 eller ca. 60 pct. fra de øvrige nordiske lande.

IV. Forslag til løsning af fremmedarbejdernes boligproblemer

A. Familieboliger

Selv om det overvejende flertal af fremmedarbejdere er enlige, der enten ikke har familie, eller hvis familie forbliver i hjemlandet, vil en del af fremmedarbejderne dog have familien

med her til landet, hvorved husstanden bliver boligsøgende til en egentlig familiebolig.

Som beskrevet i afsnit II har fremmedarbejdere rent faktisk vanskeligere end andre ved at komme i betragtning ved tildeling af ledige lejligheder. Denne vanskelighed kunne på en naturlig måde afbødes ved at lade fremmedarbejdere få fortrinsret til et vist antal boliger, der opføres med statsstøtte.

Efter § 63, stk. 1, i lov om boligbyggeri kan boligministeren som vilkår for at yde støtte til almennyttigt og privat byggeri betinge, at en del af lejlighederne i det enkelte byggeforetagende anvises til husstande, som bliver husvilde ved nedlæggelse af lejligheder som følge af sanerings- eller kondemneringsvirksomhed eller gennemførelse af gade- og vejanlæg og andre offentlige anlæg.

Til denne bestemmelse indstiller udvalget, at der som nyt pkt. føjes:

Boligministeren kan endvidere betinge, at en del af lejlighederne anvises til fremmedarbejdere, der søger bolig efter at have opnået beskæftigelse i vedkommende byområde.

Efter de gældende regler forbeholdes for tiden ca. 3.500 nye lejligheder til udsanerede m.v. Ordningen går nærmere ud på, at bygherren, når udlejning af de pågældende lejligheder skal påbegyndes, anmelder lejlighederne ledige til kommunalbestyrelsen - i hovedstadsområdet til et fælleskommunalt udvalg. Hvis lejlighederne ikke kan anvises til personer, der har fortrinsret, kan bygherren foretage udlejning også af disse lejligheder til andre boligsøgende.

Ordningen vil indebære den fordel, at den boligsøgende fremmedarbejderfamilie herved kan nøjes med at henvende sig ét sted for at få bolig. Husstandens egen evne til at betale indskud og husleje i nybyggeri, som der her er tale om, suppleres med de gældende regler om kommunal støtte til betaling af beboerindskud og boligsikring.

Det kan være vanskeligt på forhånd at fikse, hvor stort et antal familieboliger der vil være behov for i de kommende år, men det vil efter udvalgets opfattelse ikke være betænkeligt at klausulere et større antal lejligheder, end der bliver behov for, fordi en del af lejlighederne i så fald udlejes til lokale boligsøgende.

Det er over for udvalget oplyst, at der i flere tilfælde, hvor lejligheder er udlejet til fremmedarbejderfamilier, er sket overbefolkning af vedkommende lejlighed, fordi lejerer har tilladt op til en snes andre fremmedarbejdere at bebo lej-

ligheden. En sådan overbefolkning af en lejlighed kan vanskeligt undgå at være til gene for de øvrige lejere og for ejendommen, og efter lejelovgivningen kan den da også medføre opsigelse eller ophævelse af lejemålet. De danske regler herom bør ved et oplysningsarbejde gøres bekendt for fremmedarbejderne.

B. Beboelser for enlige

Indtil videre må det påregnes, at det store behov blandt fremmedarbejderne er beboelser for enlige.

1° Enkeltværelser

Vedrørende udlejning af enkeltværelser skal udvalget henlede opmærksomheden på pkt. 4 i boligministeriets cirkulære af 2. oktober 1969. Det udtales heri, at der i almindelighed i større byer er et stigende behov for enkeltværelser, og man henstiller til de almennyttige boligselskaber, at der ved opførelse af selskabernes byggeri indrettes enkeltværelser til selvstændig udlejning i højere grad end hidtil.

Hvis denne henstilling følges, vil der hvert år kunne blive tilvejebragt ca. 4.000 nye værelser af denne art. Udvalget indstiller, at der udsendes et supplerende cirkulære, hvori det henstilles, at en del af disse værelser udlejes til fremmedarbejdere.

Repræsentanter fra fællesorganisationen har over for udvalget givet udtryk for vilje til at samarbejde på lokalt plan med henblik herpå, men har betonet, at henstillingen er så ny, at den først for alvor vil få betydning i de kommende års nybyggeri.

2° Arbejderkollegier

Vedrørende spørgsmålet om opførelse af arbejderkollegier specielt for fremmedarbejdere rejser der sig bl.a. spørgsmålet om, hvilken standard der bør sigtes på.

Man kan her tage sit udgangspunkt i fremmedarbejdernes egen vurdering, man kan vælge den af danske arbejdere krævede standard, eller man kan som en mellemøsning vælge den standard, som vi i Danmark mener at kunne forsvare over for vor egen samvittighed at tilbyde de fremmede arbejdere.

Selv om disse fra deres hjemland er vant til at bo under ringere forhold end i Danmark, mener udvalget, at man bør stile mod en standard, der står mål med, hvad danske arbejdere ønsker at bo. Udvalget har herved også lagt

vægt på, at arbejderkollegier vil være byggeri med en levetid på mindst 50-60 år, og hvis standarden ved opførelsen er for ringe, vil man let risikere at skabe slumbebyggelse.

Den relativt høje standard, som udvalget finder bør tilstræbes, medfører på den anden side en relativt høj boligafgift eller husleje. I de under A og B 1° nævnte beboelser ydes der støtte fra det offentlige til hjælp til nedbringelsen af lejen i de første år efter den enkelte bygnings opførelse, mens der efter gældende lovgivning ikke findes støttemulighed til opførelse af arbejderkollegier, der ikke er selvstændige lejligheder.

Udvalget har her overvejet, om der fra det offentlige side bør ydes en særlig støtte til nedbringelse af fremmedarbejdernes boligudgifter, og finder, at en sådan støtte vil være naturlig. Fremmedarbejderen betaler skat til staten på lige fod med danske arbejdere, selv om han hverken i sin barndom eller i sin alderdom medfører udgifter for det danske samfund. Den kommune, der får et betydeligt antal fremmedarbejdere boende, vil få en tilgang af indkomstskat i det væsentlige uden at få de øgede udgifter. I et bilag til indstillingen er der anført eksempler herpå.

På denne baggrund finder udvalget det naturligt, at staten yder et bidrag til at sikre, at fremmedarbejdernes boligproblem løses med en rimelig boligudgift, og at også den kommune, hvori fremmedarbejderne bor, skal bidrage hertil.

Over for udvalget er der nærmere redegjort for 2 projekter til opførelse af kollegier for fremmedarbejdere. Initiativet hertil er rejst lokalt i Glostrup og Roskilde, jfr. bilag 3, ved samarbejde mellem arbejdsgivere, kommune og almennyttige boligselskaber. Lejen i de to projekter er forholdsvis høj.

For at nedbringe lejen kunne de interesserede arbejdsgiverkredse eventuelt ved lokale arbejdsgiverorganisationers formidling indskyde et konstant tilskud på 15 pct. af anlægsudgifterne. Hvis der dernæst blev ydet et tilsvarende beløb fra staten og fra kommunen, ville 45 pct. af anlægsudgifterne være dækket. Herved ville lejen - alt efter udstyr og indretning - kunne fastsættes efter samme regler som efter kollegieloven, d.v.s. med dagens pris- og renteniveau til mellem 300 og 350 kr. månedlig incl. lys, varme og møblering.

Udvalget indstiller, at der tilvejebringes for nøden lovhjemmel til at yde stats- og kommune-

støtte til opførelse af kollegier til fremmedarbejdere. Udvalget foreslår, at staten giver et tilskud på 15 pct. af anlægsudgifterne, når en kreds af arbejdsgivere, fagforeninger, boligselskaber eller andre interesserede har påvist, at der lokalt eksisterer et behov for sådant byggeri og har taget initiativ til opførelsen samt tilvejebragt en egenkapital på 15 pct. af de forventede anlægsudgifter. En forudsætning for statstilskud må være, at arbejdsministeriet og boligministeriet kan godkende det omhandlede byggeris kvalitet og finansiering samt byggeselskabets organisation. Ministeriet fastsætter nærmere regler vedrørende kollegiets drift, herunder godkendelse af lejens højde. Når der ydes statstilskud, skal beliggenhedskommunen være pligtig at yde tilsvarende tilskud på 15 pct.

Opførelsen og driften af sådanne kollegier må alt efter de lokale forhold kunne forestås af arbejdsgiver- og arbejderorganisationerne eller af almenyttige boligselskaber.

3° Barakbyggeri

Som anført i det forudgående er udvalget principielt af den opfattelse, at fremmedarbejdernes boligproblemer bør løses ved et byggeri af rimelig standard. Tilvejebringelse af sådant byggeri tager imidlertid efter sagens natur en vis tid og løser således ikke det akutte behov for fremmedarbejderboliger, der eksisterer i hovedstadsområdet.

Til løsning heraf har udvalget fra flere sider modtaget tilbud om opførelse af barakker og skurvogne. Disse tilbud har på en enkelt undtagelse nær dog kun omfattet bygningen og har således forudsat, at grunden blev fremskaffet fra anden side.

Derimod har udvalget fra Industrikvarteret Avedøre Holme modtaget et forslag til placering af en midlertidig barakby for fremmedarbejdere.

Industrikvarteret Avedøre Holme, der omfatter et 450 ha stort område, inddæmmet ud for Hvidovre og Avedøre kystområder, er i dag fuldt udbygget med veje, kloakker, el, fjernvarme m.v.

Området er solgt til større københavnske virksomheder.

Der påregnes senere opført tre centre. Det østligste center påregnes udlagt til etablering af en specialarbejderskole for landtransport. Skolen henhører under arbejdsministeriets ressort og uddanner truckførere, dozerførere, lastbilchauffører, buschauffører m.v. Skolen, som for-

uden lagerlokaler og skolelokaler også skal omfatte en kollegiebygning, uddanner bl.a. også gæstearbejdere.

Det centrale center omfatter følgende arealer:

1. Hovedcentret	6,1 ha
2. Afskærmningsbælter (ikke byplanlagt)	6,1 ha
3. Motorvej	ca. 2,5 ha
I alt	ca. 14,7 ha

Disse arealer, der i enhver henseende er klar til bebyggelse, kan straks stilles til rådighed til udlejning, indtil centerfunktionerne kan opbygges. Da kun ca. 10 pct. af det samlede industriområde med ca. 1700 beskæftigede er udbygget, må det anses for tvivlsomt, om centerfunktionerne kan etableres i hvert fald de første 5 år.

Området har i dag hurtigbusforbindelse med 10 minutters drift i morgen- og aften timerne til Toftegårdsplads, hvorfra der er forbindelse med S-bane til Tåstrup, Ballerup, Holte, Hillerød og Klampenborg. Herfra udgår endvidere buslinje til centrum, Nørrebro gennem Falkonerallé m.v. samt buslinier igennem Hvidovre og Vigerslevområderne. På Gl. Køge Landevej er der 20 minutters drift med linie 121 (DSB). Endvidere er der forbindelse med en buslinje til Rødovre og Glostrup stationer gennem Avedøre stationsby, og fra 1972 bliver der busforbindelse med fast køretid hvert 20. minut til Avedøre station på Køge Bugt-banen.

Projektet for fremmedarbejdere omfatter 1.000 enkeltværelser. Det vil kunne gennemføres således:

1. Projektet udføres i et pavillonssystem bestående af 6 sammensatte enheder - 5 enheder med værelser, 1 enhed med vaskerum, toiletrum, køkken og opholdsrum.
2. Værelserne udføres som enkeltværelser.
3. Opstilling af de første 6 pavilloner til 210 mand vil kunne ske inden juni 1970. Derefter successivt levering af de resterende pavilloner indtil 1. januar 1971, hvor samtlige 1.000 mand kan være bragt under tag.
4. Værelserne udstyres med seng, sengetøj, skab, bord, stol, elopvarmning og elektrisk lys.
5. I prisen, der foreløbig er kalkuleret til 383,50 kr. pr. måned, er indeholdt udgifter til rengøring af pavillonerne samt udskiftning af linned, varme og varmt vand.
6. Pavillonerne er afskrevet over en periode på 5 år, hvorefter de efter nærmere aftale kan

flyttes sektionsvis til anden placering. Gen-
salgsværdien er beregnet til ca. 2 mill. kr.

7. I prisen er indeholdt udgifter til administra-
tion, vedligeholdelse, medhjælp og forsikrin-
ger.
8. Der er afsat 2,4 mill. kr. til uforudsete ud-
gifter, herunder eventuel etablering af cafe-
terier, administrationsbygning og lignende.
9. Der foreligger tilkendegivelse fra hovedban-
kerne om finansiering af projektet under
forudsætning af fornøden bankmæssig sik-
kerhed i form af statsgaranti eller anden til-
svarende garanti.

Udvalget indstiller derfor, at bevillingsmyn-
dighedernes tilslutning søges til opnåelse af den

fornødne statsgaranti, idet der herved vil kun-
ne tilvejebringes et byggeri, der på rimelig måde
løser de akutte problemer, og således vil kun-
ne tjene til bolig for fremmedarbejdere, indtil
de mere langsigtede planer, der er nævnt foran,
kan realiseres.

Den omhandlede pavillonby bør efter udval-
gets opfattelse ejes af en selvejende institution,
hvis bestyrelse vælges af arbejdsministeriet og
organisationerne på arbejdsmarkedet. Ved leje-
målets ophør tilfalder aktiverne staten.

Denne indstilling er vedtaget på udvalgets
møde den 5. marts 1970.

LO's repræsentant, fru Inga Olsen, der ikke
deltog i mødet, har knyttet de i vedlagte skri-
velse anførte bemærkninger til forslaget.

Eksempler på skattebetaling og sociale kontingenter fra udenlandske arbejdere

I det følgende er opstillet et par eksempler på størrelse af den skattebetaling, der fra 1. januar 1970 vil indgå til stat og kommunerne fra udenlandske arbejdere. Endvidere er angivet forskellige bidrag til sociale sikringsordninger.

Som eksempler er valgt arbejdere med årsindkomst på 30.000 kr. og 35.000 kr. Dette svarer til en samlet gennemsnitlig timefortjeneste på henholdsvis 14,88 kr. og 17,36 kr. eller ugelønninger på ca. 630 kr. og 735 kr. Til sammenligning kan f.eks. oplyses, at den samlede gennemsnitlige timefortjeneste i hovedstaden i 1. kvartal 1969 er opgjort til følgende:

Ikke-faglærte jern- og metalarbejdere kr. 14,71
Jord- og betonarbejdere kr. 18,52
Samtlige ikke-faglærte mænd kr. 15,54

Ved skatteberegningen er det forudsat, at der er foretaget forskudsangivelse fra de pågældende, således at skatten beregnes efter de faktisk mulige fradrag. I øvrigt er der taget udgangspunkt i de fra 1. januar 1970 gældende regler, og det er forudsat, at der udover det faste lønmodtagerfradrag kan fratrækkes sygekassekontingent med 300 kr. og bidrag til sygedagpengeordningen og ATP med tilsammen 196 kr. Den kommunale indkomstskat er beregnet på grundlag af en beskatningsprocent på 13,5, svarende til beskatningen i Københavns kommune. Det er endvidere forudsat, at de pågældende ikke skal betale kirkeskat.

Skattebeløbene for de to indkomststørrelser kan herefter beregnes til følgende:

	Forsørger		Ikke-forsørger	
	Indkomst 30.000 kr.	Indkomst 35.000 kr.	Indkomst 30.000 kr.	Indkomst 35.000 kr.
<i>Statsskat</i>				
kr. pr. år	3.381	4.806	4.806	6.231
kr. pr. måned	282	400	400	519
<i>Folkepensionsbidrag</i>				
kr. pr. år	540	690	690	840
kr. pr. måned	45	58	58	70
<i>Kommuneskat</i>				
kr. pr. år	2.430	3.105	3.105	3.780
kr. pr. måned	202	259	259	315
<i>Indkomstskat i alt</i>				
kr. pr. år	6.351	8.601	8.601	10.851
kr. pr. måned	529	717	717	904

Som eksempler på størrelsen af bidragene til forskellige sociale sikringsordninger kan angives følgende:

Sygekasse 300 kr. pr. år
Sygedagpenge 110 « « «
ATP 86 « « «
Arbejdsløshedskasse¹⁾ 156 « « «
Fagforening¹⁾ 338 « « «
Tilsammen 990 kr. pr. år
82 « «md.

¹⁾ Arbejdsmænd og specialarbejdere 1968

8. maj 1970

Om fritidsforanstaltninger

Den 18. november 1969 afgav udvalget til arbejdsministeren en betænkning vedrørende udenlandske arbejders adgang til at opnå arbejdstilladelse her i landet m.v. I indstillinger af 9. marts 1970 har udvalget endvidere behandlet spørgsmål vedrørende fremmedarbejdernes boligforhold og vedrørende rådgivning om danske forhold.

Tilbage står en række problemer, først og fremmest fremmedarbejdernes fritidsaktiviteter, sprogundervisning, almindelig orientering om danske forhold, fremmedarbejdernes forbindelse til familie i hjemlandet og undersøgelser og foranstaltninger vedrørende fremmedarbejdernes sundhedstilstand, herunder tuberkulose- og ernæringsundersøgelser.

Efter udvalgets opfattelse er spørgsmålet om de pågældendes fritidsbeskæftigelse for tiden det mest påtrængende problem. En løsning af boligproblemet vil dog i et vist omfang medvirke til at give fremmedarbejderne de nødvendige muligheder for udøvelse af fritidsaktivitet.

Det skal understreges, at de fritidsproblemer, der for en del var baggrund for udvalgets nedsettelse, kun eksisterer for en mindre del af den udenlandske arbejdskraft. Den store del heraf kommer fra lande, hvis livsmønster ikke afviger væsentligt fra det danske. Det samlede antal udlændinge med arbejdstilladelse andrager nu omkring 25.000. Heraf er den største gruppe tyskere, der udgør godt 20 pct., omkring 10 pct. er engelske statsborgere, og et tilsvarende antal kommer fra andre europæiske lande uden for Middelhavsområdet, medens 6-7 pct. kommer fra USA, Canada eller Australien. For samtlige disse gælder det, at der ikke er væsentlige sproglige hindringer for kontakt med danske. Det samme gælder for studerende og eksperter fra andre lande, der normalt behersker et af de fremmede sprog, der er almindelig kendte her i landet.

Egentlige fritidsproblemer er derfor først fremkommet med stigende indvandring af ar-

bejdskraft fra lande, hvis livsmønster afviger væsentligt fra det danske, og hvis sprog umuliggør kontakt med den danske befolkning. Dette gælder f. eks. for hen mod 2.000 tyrkiske arbejdere og 2.000-2.500 jugoslaviske arbejdere. Nogenlunde samme vanskeligheder gør sig gældende for arbejdere fra andre Middelhavslande, men denne gruppe er talmæssigt væsentligt mindre.

Der foreligger ikke statistisk grundlag for at give eksakte, talmæssige oplysninger om behovet for støtte til fritidsaktiviteter for udenlandske arbejdere. Navnlig ud fra en vurdering af de sproglige kontaktmuligheder synes det dog forsvareligt at regne med, at antallet af udenlandske arbejdere, der kan have behov for særlige fritidsfaciliteter, for tiden er af en størrelsesorden på omkring 5.000, heraf antagelig omkring halvdelen i hovedstadsområdet.

I forbindelse med spørgsmålet om støtte til fritidsaktiviteter finder udvalget det nødvendigt at understrege, at der må sondres mellem på den ene side de arbejdere, der ønsker at forblive her i landet eller i hvert fald opholde sig her en længere årrække, og på den anden side de arbejdere, der kun ønsker at arbejde her en kortere periode, f. eks. med henblik på opsparing til et bestemt formål. Ved et møde, udvalget har haft med repræsentanter fra Arbejdernes Fællesorganisation i København og arbejdsgivere, der beskæftiger forholdsvis mange fremmedarbejdere, er det oplyst, at opholdstid på fra nogle måneder til 1½ år forekommer meget hyppigt.

De arbejdere, der ønsker at forblive her, kan selv have interesse i at søge over til dansk livsmønster, og set ud fra almindelige samfundsmæssige synspunkter må dette formentlig også være målet. Ud over en vis støtte i overgangsperioden er det primære behov for denne gruppe arbejdere derfor undervisning i dansk og oplysning om danske samfundsforhold, taget i vid betydnings.

For den gruppe af udenlandske arbejdere, der kun regner med ganske kort ophold her i landet, er det derimod naturligt, at sigtet ikke kan være dyberegående integration i den danske befolkning. For disse koncentrerer ønskerne sig derfor om at have et sted, hvor fritiden kan tilbringes i selskab med landsmænd og så vidt muligt med aktiviteter, der ligner hjemlandets, og bevarer kontakten med dette. Som følge heraf kan de udenlandske arbejderes fritidsproblemer ikke løses under ét, men de faciliteter, der skal være til rådighed, må - i hvert fald i nogen grad - opsplittes efter arbejderens nationalitet. Herudover vil gruppen have behov for noget kendskab til dansk og til de love og regler m.v., der bliver aktuelle for dem også under et kortere ophold.

Udvalget vil senere beskæftige sig med undervisnings- og informationsspørgsmål. Denne indstilling behandler alene behovet for lokaler til egentlige fritidsaktiviteter. Det kan tilføjes, at behovet for fritidslokaler forstærkes kraftigt af de dårlige boligforhold, mange udenlandske arbejdere lever under, og at bedre fritidslokaler på den anden side gør forholdsvis snævre boligforhold mere acceptable.

Det er udvalget bekendt, at der - bl.a. efter initiativ fra ambassaderne — er dannet foreninger for henholdsvis tyrkiske, jugoslaviske og spanske arbejdere. Det er oplyst, at disse foreninger er henvist til at udfolde deres aktiviteter under særdeles primitive forhold, hvor lokalerne dels er for små, dels ikke er til fuld rådighed for foreningerne, men kun anvendelige på visse tidspunkter. Dette sidste betyder bl.a., at lokalerne ikke kan få karakter af en klub, hvor de udenlandske arbejdere kan have et fast tilholdssted, når de har behov herfor. For ringe lokaleforhold umuliggør samtidig etablering af en fast orienterings- og rådgivningshjælp på det sted, hvor dette kunne falde naturligt ind. Vanskelighederne for foreningerne ved at få egnede lokaler har været både af finansiell og rent praktisk art.

Udvalget er endvidere opmærksom på, at flere danske organisationer har ydet støtte til fritidsaktiviteter og vist interesse for videre indsats på dette område. Dette gælder f. eks. K.F.U.M., A.O.F. og Frelsens Hær. Foreningernes arbejde vanskeliggøres dog af de finansielle muligheder.

De projekter, der er omtalt i udvalgets indstilling om boligspørgsmål, omfatter foruden logi tillige lokaler, der kan anvendes i fritiden. Da der vil gå nogen tid, før disse lokaler er til rådighed, og da ikke alle udenlandske arbejdere vil få mulighed for at anvende disse, må behovet også på anden måde søges dækket.

Det er udvalgets opfattelse, at offentlige myndigheder i almindelighed ikke selv skal varetage organiseringen af de egentlige fritidsaktiviteter, men at dette bedst overlades til de nationale foreninger eller til danske foreninger, der udøver lignende aktivitet for andre borgere. Udvalget vil anbefale, at der - med baggrund i den skat, der betales af de udenlandske arbejdere, jfr. i øvrigt det i udvalgets indstilling af 9. marts 1970 om fremmedarbejdernes indkvarteringsforhold herom anførte - gives offentlig støtte til sådan virksomhed både med hensyn til de praktiske spørgsmål om fremskaffelse af lokaler og en vis finansiell støtte til etablering og drift heraf. Bistand bør kunne ydes såvel til fremmedarbejdernes egne foreninger som til danske organisationer, der igangsætter fritidsvirksomhed for udenlandske arbejdere.

Da behovet vil være forskelligt rundt i landet, og løsning af de praktiske problemer forudsætter lokal medvirken, forekommer det mest praktisk, at sådan bistand ydes af kommunerne.

For at opmuntre kommunerne til aktiv medvirken på dette område og under hensyn til, at det i nogen grad kan være tilfældigt, i hvilke kommuner behovet er til stede, forekommer det dog rimeligt, at staten yder en vis refusion af de udgifter, kommunerne afholder til dette formål.

Under hensyn til fordelingen af fremmedarbejdernes skatter vil udvalget finde det rimeligt, om der søges tilvejebragt hjemmel til at yde de kommuner, der efterkommer regeringens eventuelle opfordring til støtte til fremskaffelse af fritidsfaciliteter for gæstearbejderne, en refusion på 50 pct. af deres omkostninger. Statsrefusionen bør omfatte foreningstilskud og udgifter ved eventuel egen kommunal virksomhed og gælde for såvel etablerings- som driftsudgifter.

I vedhæftede bilag er som illustration på et fritidscenter, der er etableret og drives med offentlig støtte, beskrevet Røde Kors's flygtningecenter på Vesterbrogade i København.

Fritidscenter for flygtninge

Centret, der er åbnet 1. april 1970, er beliggende på Vesterbrogade i København. Det er beregnet for polske og tjekkiske flygtninge. Dansk Røde Kors er ansvarlig for centret, men har antaget polsk flygtning som daglig leder, der sammen med en komité af flygtninge driver centret.

Centret er indrettet i lokaler, der tidligere har været anvendt af en skrivemaskineskole. Det består af klublokaler med radio, fjernsyn, aviser

osv. samt køkken, hvorfra der kan købes markettenderivarer. Centret er åbent daglig fra kl. 12 til 24. Det er indrettet til at modtage omkring 100 personer, men der har siden åbningen gennemsnitligt været omkring 150 personer.

Udgifterne ved indretningen har andraget 75.000 kr., der er betalt ved etableringstilskud fra socialministeriet. De løbende driftsudgifter kan endnu ikke fuldt anslås, men der er af socialministeriet bevilget et årligt driftstilskud på indtil 225.000 kr.

2. juni 1970.

Om danskundervisning

I bestræbelserne for at tilpasse de udenlandske arbejdere til danske forhold indtager undervisning i dansk en central placering. Det gælder i særlig grad for den indvandrede arbejdskraft fra Jugoslavien, Tyrkiet og de øvrige Middelhavslande, hvis sprog almindeligvis ikke forstås af den danske befolkning. Antallet af arbejdere fra disse lande skønnes for tiden at være 5.000-6.000.

Gældende regler for danskundervisning

Undervisning i dansk for udlændinge kan gennemføres efter reglerne i lov om fritidsundervisning m.v. Undervisningen henhører naturligt under de emner, der indgår under aftenskolen.

Initiativet til igangsættelse af aftenskoleundervisning er ifølge lov af 9. februar 1970 om styrelsen af kommunernes skolevæsen og af virksomheder efter lov om fritidsundervisning m.v. henlagt til det kommunale voksenundervisningsnævn. Dette nævns medlemmer udpeges bl.a. efter indhentet indstilling fra de organisationer, der hidtil har drevet fritidsundervisning. Dette betyder, at f. eks. oplysningsforbundene har indstillingsret. Efter loven er det pålagt voksenundervisningsnævnet at støtte og fremkalde private bestræbelser for at tilrettelægge og gennemføre fritidsundervisning for voksne samt sørge for, at denne virksomhed samordnes på den mest hensigtsmæssige måde. Såfremt der ikke ad privat vej kan tilbydes sådan virksomhed i tilstrækkeligt omfang, skal nævnet indstille til kommunalbestyrelsen, at der fremsættes kommunale tilbud i fornødent omfang.

Efter de almindelige bestemmelser for aftenskolen skal denne undervisning stå åben for alle over 18 år og må ikke være forbeholdt en bestemt organisation eller forenings medlemmer. I undervisningsministeriets bekendtgørelse, senest bekendtgørelse af 29. maj 1969, § 3, stk. 4, er dog fastsat, at aftenskolehold af amtsungdomsnævnet - nu amtsrådet - hvor særlige forhold gør sig gældende, kan godkendes for en bestemt

afgrænset deltagerkreds, f.eks. på virksomheder o. 1. Efter denne bestemmelse kan der således oprettes danskundervisning f.eks. for en bestemt virksomheds udenlandske arbejdere eller f.eks. samtlige arbejdere fra et bestemt land inden for området.

Der er af undervisningsministeriet fastsat bestemte krav med hensyn til undervisningens tilrettelæggelse, lærernes kvalifikationer, undervisningslokaler m.v. Undervisningen skal være vederlagsfri, men der afkræves et mindre indskrivningsgebyr.

For at opnå tilskud efter lovens regler er det en betingelse, at undervisningen gennemføres med et vist gennemsnitligt deltagerantal som minimum. Medens dette i almindelighed er fastsat til 10, gælder det for undervisning i dansk for udlændinge, at tilskud kan ydes til hold, der er gennemført med et gennemsnit på mindst 6 af de oprindelig tilmeldte.

Kommunen skal stille lokaler med fornødent udstyr, herunder inventar og undervisningsmateriel, til rådighed for aftenskolen. Såfremt aftenskolen afholdes i andre lokaler end offentlige skoler, ydes der tilskud på 75 % af visse, nærmere fastsatte driftsudgifter. Til lærerlønninger yder staten 50 % tilskud, medens kommunen udreder den resterende del.

Efter lov om fritidsundervisning, § 109, kan undervisningsministeren i særlige tilfælde som en midlertidig ordning fravige lovens bestemmelser i det omfang, det anses for påkrævet for at fremme forsøgsvirksomhed inden for lovens område. Til sådan forsøgsundervisning kan der ydes statstilskud.

Efter samme lovs § 104 kan der ydes statstilskud til delvis dækning af udgifterne til anskaffelse af særligt undervisningsmateriel.

Igangsæt undervisning

Udvalget har rettet forespørgsel til oplysningsforbundene og amtskonsulenterne for fritidsundervisning for at få oplyst, i hvilket omfang

der allerede er igangsat undervisning for fremmedarbejderne. I udvalgets henvendelse præciseredes, at der specielt var tale om undervisning af arbejdere fra Sydeuropa og Middelhavslandene.

Det fremgår af de modtagne besvarelser, at Arbejdernes Oplysnings Forbund har påbegyndt sådan undervisning flere steder i landet. Således var der, da besvarelsen blev afgivet i januar 1970, undervisning i hovedstadsområdet, i Århus, Ålborg og Odense samt forskellige steder i Sønderjylland, Midtsjælland og Nordsjælland. Elevantallet var dog forholdsvis beskedent. I Storkøbenhavn undervistes knap 500 fremmedarbejdere, medens antallet uden for hovedstadsområdet næppe androg mere end omkring et par hundrede.

Folkeligt Oplysnings Forbund har igangsat undervisning i Frederiksværk, Esbjerg og Ribe. Antallet af elever androg her tilsammen omkring 100. Endvidere var påbegyndt danskundervisning for jugoslaviske arbejdere på Burmeister & Wain, men denne undervisning måtte på grund af manglende stabilitet i fremmødet overgå fra FOF til finansiering fra B&W.

Fra Københavns kommunes aftenskole er oplyst, at mulighederne for fra næste sæson at foranstalte specielle kurser for fremmedarbejdere vil blive undersøgt og eventuelle tilbud fremsat i forbindelse med udsendelse af Københavns kommunes aftenskolers program i august måned 1970.

Der er flere steder i landet gennemført kurser i dansk for udlændinge. Det har dog ikke kunnet oplyses, i hvilket omfang undervisningen følges specielt af fremmedarbejdere. Sådanne kurser er etableret såvel af oplysningsforbundene som af folkeuniversitetet i København og Århus. Folkeuniversiteterne har over for udvalget oplyst, at de vil kunne påtage sig at tilrettelægge og afholde specialkurser for fremmedarbejdere.

Det fremgår endvidere af de modtagne besvarelser, at der flere steder har vist sig praktiske vanskeligheder.

Således volder det tilsyneladende vanskeligheder at opnå en sådan stabilitet i fremmødet, at holdene kan gennemføres med det gennemsnitlige deltagerantal på 6, der er nødvendigt for at få tilskud efter fritidsloven. Af en besvarelse fremgår f. eks., at det er vanskeligt at forklare nødvendigheden af at møde til undervisning hos samme lærer hver gang. Derfor er der forekommet undervisningstimer, hvor én

lærer pludselig får 20 elever, medens der ingen kommer hos en anden lærer inden for samme område.

I nogle besvarelser nævnes mangel på egnet undervisningsmateriel. Deltagerne møder med meget forskellige forudsætninger. Dels er der i nogle tilfælde tale om deltagere fra forskellige lande, der kun har kendskab til deres eget sprog, dels kan der mellem eleverne - også fra samme land - være store forskelle i de boglige forudsætninger, de møder med. Således nævnes eksempler, hvor deltagerne ikke kan læse og skrive deres eget sprog.

I besvarelsen fra AOF anføres, at det største problem i forbindelse med iværksættelse af sproghold er at fremskaffe egnede lærere, da der er meget få her i landet, der kan undervise på tyrkisk eller jugoslavisk. Det er tvivlsomt, om der kan tilvejebringes de nødvendige lærere, hvis undervisningsaktiviteten øges.

Endelig kan nævnes, at det af nogle besvarelser fremgår, at det er fundet praktisk at henlægge undervisningen til arbejdsstedet, således at undervisningen kan foregå umiddelbart efter arbejdstidens ophør.

Udvalgets overvejelser

Efter gennemgang af reglerne for fritidsundervisning finder udvalget, at denne lovgivning er så rummelig, at det herefter er muligt at opbygge fyldestgørende danskundervisning for den udenlandske arbejdskraft. Udvalget finder det endvidere rigtigt, at initiativet til igangsættelse af sådan undervisning tages lokalt af oplysningsforbundene og de kommunale myndigheder.

Af de besvarelser, der er indkommet fra amtskonsulenterne for fritidsundervisning og oplysningsforbundene, fremgår som nævnt, at det er vanskeligt at finde et tilstrækkeligt antal kvalificerede lærere, der kan undervise i f.eks. tyrkisk og jugoslavisk. Samtidig fremgår det af besvarelsene, at der er mangel på egnet undervisningsmateriale.

Mangelen på lærerkræfter, der behersker udlændingenes sprog, kan måske afbødes ved tilvejebringelse af egnet undervisningsmateriale. Som eksempel på sådant materiale skal nævnes, at udvalget har modtaget henvendelse fra Audio-Visuelt Centrum i København om et dansk kursus, der er under udarbejdelse i dette firma. Kurset opbygges efter et audio-visuelt undervisningssystem med billeder og lydbånd. Systemet skulle kunne anvendes, hvor der ikke

findes lærere, der behersker såvel de pågældende elevers sprog som dansk.

Udvalget har forelagt den modtagne henvendelse for professor Poul Steller, Danmarks Lærerhøjskole. Efter gennemsyn af det materiale, der indtil nu er udarbejdet, finder professor Steller det sandsynligt, at et sådant system vil kunne bruges med god virkning i undervisningen af de udenlandske arbejdere. Professor Steller tilføjer, at frigørelsen fra lærebøger navnlig vil have betydning, når analfabeter eller elever med et andet alfabet end det latinske skal lære dansk.

Udvalget finder herefter, at der bør ydes ekstraordinær statstilskud til fremskaffelse af sådant egnet undervisningsmateriale, hvor der er behov herfor til undervisning af udenlandske arbejdere.

Udvalget har været opmærksom på, at Flygtningehjælpen på sin skole i København har samlet en lærerstab, der dels er trænet i intensiv danskundervisning af udlændinge, dels har udarbejdet særligt undervisningsmateriel hertil. Skolens kapacitet er for tiden fuldt udnyttet til flygtninge, men det ventes, at behovet for denne undervisning vil mindskes stærkt eller helt ophøre i løbet af forholdsvis kort tid. Selv om undervisningen af fremmedarbejdere må tilrettelægges noget anderledes end flygtningeundervisningen - bl. a. fordi fremmedarbejderne har erhvervsarbejde samtidig med undervisningen - er det rimeligt at regne med, at erfaringerne fra flygtningeundervisningen kunne være til nytte for undervisningen af fremmedarbejderne. Udvalget skal derfor pege på muligheden for at overføre lærerkræfter og undervisningsmateriel fra flygtningeundervisningen til undervisningen af fremmedarbejdere.

Besvarelsen på udvalgets forespørgsel viser, at selv den meget lempelige betingelse om et mindste, gennemsnitligt deltagerantal på 6 er vanskelig at overholde. Under hensyn til den betydning, der må tillægges danskundervisning, finder udvalget det hensigtsmæssigt, at der åbnes adgang til at bevare offentlige tilskud også til hold, der gennemføres med lavere gennemsnitligt deltagerantal. Dette kan ske, såfremt undervisningen henføres til forsøgsundervisning efter fritidsundervisningslovens § 109.

Udvalget har overvejet spørgsmålet om etablering af sprogundervisning af fremmedarbejdere i radio og TV.

Under hensyn til det forholdsvis ringe kontingent af udenlandske arbejdere, der vil kunne have udbytte af en sådan undervisning, samt til, at undervisningen ikke vil kunne få den intensive karakter, der må anses for påkrævet, er udvalget af den opfattelse, at man ikke bør gå ind for etablering af sådan undervisning.

Udvalget skal herefter foreslå, at reglen i fritidsundervisningslovens § 104 bringes i anvendelse til at yde ekstraordinært statstilskud til udarbejdelse af særligt undervisningsmateriel som f. eks. det omtalte audio-visuelle system til danskundervisning af udenlandske arbejdere. Udvalget foreslår endvidere, at der i et cirkulære fra undervisningsministeriet gives adgang til at henhøre denne undervisning til forsøgsundervisning efter lovens § 109, samt at det foranlediges, at disse muligheder gøres bekendt for lederne af fritidsundervisningen. Det tilføjes, at udvalget finder det ønskeligt, at regeringen offentligt tilkendegiver, at der lægges megen vægt på igangsættelse af danskundervisning for de udenlandske arbejdere.

2. juni 1970

Om helbredsundersøgelser

Sundhedsstyrelsen har i skrivelse af 13. november 1969 til udvalget henledt opmærksomheden på, at de udlændinge, der i stigende grad søger arbejde i Danmark, for hovedpartens vedkommende kommer fra lande, hvor der er betydelig større tuberkulosesygelighed end i Danmark.

Det anføres i skrivelsen, at sundhedsstyrelsen fra et antal tuberkulosestationer her i landet har modtaget oplysninger, som godtgør, at der blandt de udenlandske arbejdere forekommer langt flere tilfælde af smittefarlig tuberkulose end i den tilsvarende aldersklasse i den danske befolkning.

På baggrund af sundhedsstyrelsens henvendelse har udvalget overvejet spørgsmålet og er af den opfattelse, at der generelt bør etableres helbredsundersøgelse af fremmedarbejdere, uanset fra hvilket land de måtte komme. Sådanne helbredsundersøgelser bør i øvrigt ske hurtigst muligt efter, at fremmedarbejderen har fået meddelt arbejdstilladelse og er ankommet her til landet.

Udvalget skal i denne forbindelse understrege det principielle standpunkt, at fremmedarbejderne skal have samme retsstilling som danske lønmodtagere, og at man må have for øje, at helbredsundersøgelser gennemføres således, at de ikke af fremmedarbejderne føles som en diskrimination.

Det af justitsministeren i folketinget fremsatte forslag til lov om ændring af lov om udlændinges adgang til landet m.v. indeholder som bekendt hjemmel til at indføre anmeldelsespligt for arbejdsgivere, som beskæftiger udlændinge. Efter vedtagelse af lovforslaget forventes oprettet et register, og udvalget skal pege på, at de i registeret indeholdte oplysninger efter udvalgets opfattelse vil give de praktiske muligheder for etablering af helbredsundersøgelser.

Udvalget henstiller herefter, at arbejdsministeriet retter henvendelse til indenrigsministeriet med henblik på etablering af helbredsundersøgelser af fremmedarbejdere.

7. juli 1970

Om generel information

I sin indstilling af 9. marts 1970 foreslog udvalget, at der under arbejdsministeriet ansattes en medarbejder, som med bistand fra forskellige sagkyndige kan rådgive fremmedarbejdere. Sigtet hermed er at yde rådgivning til den enkelte fremmedarbejder, når konkrete tvivlsspørgsmål eller vanskeligheder opstår.

Udvalget har herudover drøftet oplysningsmateriale, der generelt giver orientering om det danske samfund og specielt oplyser om de praktiske forhold, fremmedarbejderne står overfor umiddelbart efter deres ankomst. Videre har udvalget overvejet behovet for yderligere information om den indvandrede arbejdskraft over for den danske befolkning. Dette skulle ikke alene ses som en forudsætning for at lette udlændingenes trivsel og tilpasning, men tillige som et middel til at mindske eventuel usikkerhed hos befolkningen over for virkningerne af øget tilgang af udenlandsk arbejdskraft.

Udvalget har som udgangspunkt for sine overvejelser haft den svenske informationsvirksomhed, der forekommer meget dækkende.

Informationsvirksomheden i Sverige

Efter omlægning af indvandreradministrationen er oprettet »Statens Invandrarverk«, der i alt beskæftiger 200 ansatte. I administrationen indgår et særligt »tilpasningskontor«, der foruden egne rådgivere bl. a. omfatter en permanent oversætterafdeling. Visse opgaver er henlagt direkte til dette kontor, der desuden skal søge at aktivisere andre myndigheder og organisationer til at bidrage til indvandrerne tilpasning i det svenske samfund.

Blandt kontorets opgaver er generel informationsvirksomhed. Aktiviteten for indvandrerne omfatter bl. a.:

1) Håndbog om udlændingenes rettigheder og pligter. Håndbogen findes på svensk, finsk og engelsk, og en fransk udgave er planlagt. Bogen findes i forkortet udgave på ti sprog.

2) Udgivelse af bogen »Immigrant in Sweden«, der giver en beskrivelse af Sverige og svensk livsmønster samt forskellige praktiske forhold, f.eks. pengesystemet, varepriser o.lign.

3) Udgivelse af en indvandreravis, der udkommer ugentligt. I 1970/71 udkommer avisen på syv sprog. Den indeholder bl. a. en spørgekasse, hvis spørgsmål besvares af kontorets rådgivere. Ud over svenske oplysninger giver avisen f. eks. også resuméer af nyheder fra fremmedarbejdernes eget land.

4) Vejledning til selvangivelsen udgives årligt på flere sprog.

I samarbejde med andre myndigheder og organisationer fremstilles en række brochurer for indvandrerne: faglige aftaler, om socialforsikringer, om arbejderbeskyttelse og om boligmarked. Der er planlagt en sexualoplysningsbrochure på 10 sprog.

Som information til svenskerne om indvandrerne og deres problemer udgiver kontoret et faktablad med oplysninger om indvandrer-spørgsmål. Desuden er fremstillet en film med tilhørende studiemateriale, der følger en vandreudstilling »Indvandrer i Sverige«, som turnerer i landet.

Igangsatt oplysningsvirksomhed her i landet

Gennem den senere tid er der også her i landet udarbejdet forskelligt oplysningsmateriale for de udenlandske arbejdere.

Arbejds- og socialministeriets informationsudvalg har udarbejdet brochuren »Fremmedarbejder i Danmark«. Brochuren, der er beregnet som en første vejledning for fremmedarbejdere, indeholder i kortfattet form de væsentligste oplysninger inden for følgende emner:

Indrejse, ophold og arbejde i Danmark.

Udlændinges retsstilling.

Erhvervelse af dansk statsborgerret.

Indgåelse af ægteskab og familieforhold.

Religiøse forhold.

Boligforhold.

Arbejdsmarkedet.
 Arbejdspladsen.
 Undervisning og uddannelse.
 Sociale forhold.
 Arbejdsmarkedets tillægspension.
 Arbejdsløshedskassen.
 Skatteforhold.
 Fritiden.

Erindringsliste for nyankomne udlændinge.

Brochuren foreligger på dansk, engelsk, tysk, fransk, spansk, italiensk, græsk, serbo-kroatisk og tyrkisk. Brochuren er til rådighed hos politiet og arbejdsformidlingen samt på de danske repræsentationer i udlandet. Desuden udleveres den til sociale myndigheder, fagforeninger og andre, der anmoder herom.

De samvirkende centralforeninger af sygekasser i Danmark har udgivet en pjece om sygeforsikring. Denne findes i dansk, engelsk, tysk, serbo-kroatisk og tyrkisk udgave. Pjecen er gennem arbejdsdirektoratet udsendt til arbejdsformidlingskontorerne.

Dansk Arbejdsmands- og Specialarbejder Forbund har udarbejdet en velkomstpjece, som findes på flere sprog. I denne er der oplysninger om sygedagpenge, arbejdsløshedsforsikring, oplysningsarbejdet (undervisning i dansk), ulykkesforsikring, gruppeliv, specialarbejderskoler, Fagbladet samt om forbundets opbygning. Forbundet har - i en ti-punkts henstilling om bistand til fremmedarbejderne - opfordret sine afdelinger til at udlevere denne pjece til fremmedarbejdere inden for afdelingens område.

Dansk Arbejdsgiverforening vil i den nærmeste fremtid udgive en introduktionspjece til brug for fremmedarbejdere ved deres ankomst her til landet. Pjecen affattes som paralleltekst på dansk, spansk, serbo-kroatisk og tyrkisk.

Der er også udarbejdet oplysende pjecer af virksomheder, der beskæftiger udenlandske arbejdere, og pengeinstitutterne har fremstillet vejledninger på fremmedarbejdernes sprog.

Endvidere er der gennem forskellig mødevirksomhed givet orientering til udenlandske arbejdere. Således har A.O.F. i København og omegn i samarbejde med Arbejdernes Fællesorganisation og repræsentanter fra de fagforeninger, der har flest fremmedarbejdere, gennemført en række informationsmøder. Det har ved møderne været tilsigtet at give orientering om løn, arbejdsvilkår og sociale forhold. Arbejdernes Landsbank og sparekasserne har bistået ved andre møder, hvor skatteforhold og overførsel af løn til hjemlandet har været behandlet.

A.O.F. har ligeledes afholdt informationsmøder for fremmedarbejderne i Roskilde.

Laterna Film har i en skrivelse til udvalget gjort opmærksom på muligheden for anvendelse af film som led i oplysningsarbejdet over for fremmedarbejderne. Det oplyses videre, at der kunne blive tale om, at allerede eksisterende film uden større udgifter kunne oversættes til tyrkisk og andre sprog som led i en almen orientering om danske forhold.

Udvalgets overvejelser

Ved en sammenligning af informationsaktiviteten i Sverige og Danmark er det nødvendigt at erindre, at antallet af indvandrede arbejdere i Sverige er væsentligt større end det indvandrede antal i Danmark. Således arbejdede i 1969 omkring 70.000 ikke-nordiske udlændinge i Sverige og omkring 25.000 i Danmark. Antallet af finner var i Sverige 84.000. Dette betyder, at der i Sverige både er større behov og større befolkningsmæssigt grundlag for informationsaktivitet, end der er i Danmark.

Efter udvalgets opfattelse er der ikke her i landet behov for opbygning af en indvanderadministration af den størrelsesorden, som findes i Sverige. Heraf følger, at der ikke er mulighed for at etablere en central, statslig informationstjeneste af omfang som den svenske.

Det hidtil udarbejdede danske materiale synes i første række at tage sigte på de praktiske problemer, fremmedarbejderne står overfor umiddelbart efter deres ankomst. Behovet for oplysninger om hovedtrækkene inden for disse områder synes at kunne tilgodeses med det foreliggende.

Udvalget er derimod af den opfattelse, at der mangler mere dybtgående vejledning på en række specialområder, som f.eks. om arbejderbeskyttelse, boligspørgsmål og beskatning. I øvrigt finder udvalget, at al vejledning bør fremtræde således, at det let kan tilegnes af den udenlandske arbejder, f.eks. ved paralleltekst.

Udvalget skal endvidere pege på, at der ikke findes materiale, der specielt giver den indvandrede arbejdskraft mere almene og kulturelle oplysninger om Danmark og den danske befolkning. Der findes heller ikke her i landet - som i Sverige - mulighed for at udsende aktuel orientering til fremmedarbejderne gennem aviser eller ugeblade på deres eget sprog.

Information til den danske befolkning om den indvandrede arbejdskraft er - bortset fra

orientering i arbejdsmarkedets fagblade til egne medlemmer - kun forekommet i form af nyhedspræget omtale i dagspressen, radio og fjernsyn.

Når der ikke er basis for opbygning af en større central indvandreradministration, vil det være nødvendigt, at udarbejdelse af informationsstof til og om fremmedarbejderne varetages af de myndigheder eller organisationer m.fl., der normalt beskæftiger sig med de enkelte sagsområder. Da udgivelse af sådant materiale ikke kan finansieres ved salg af materialet, må det forudses, at der vil blive behov for særlig bevilling hertil på statens budget.

Efter udvalgets opfattelse vil det være hensigtsmæssigt at samle vurderingen af informationsbehovet og initiativet til igangsættelse af nyt informationsmateriale hos en central, statslig myndighed, der samtidig skulle behandle eventuel finansiel støtte til de enkelte projekter. Udvalget skal herefter indstille til arbejdsministeren at henlægge denne opgave til den rådgiver, der i skrivelse af 9. marts 1970 er foreslået ansat under arbejdsministeriet. Det tilføjes, at udvalget lægger stor vægt på igangsættelse af en saglig information til den danske befolkning om den indvandrede arbejdskraft.

7. juli 1970

Om undervisning af børn, adgang til faglig uddannelse, sikkerhed på arbejdspladsen og kostproblemer

Udvalget har under sit videre arbejde overvejet spørgsmålet om undervisning af fremmedarbejderes børn, fremmedarbejderes adgang til deltagelse i kurser under uddannelsesloven for ikke-faglærte arbejdere og i kurser efter efteruddannelsesordningen for faglærte, sikkerhedsbestemmelser på arbejdspladsen samt særlige kostproblemer for fremmedarbejdere.

Som resultat af disse overvejelser afgiver udvalget følgende indstillinger om disse spørgsmål:

Undervisning af fremmedarbejderes børn

En kreds af personer med spansk tilknytning har i skrivelse af 15. november 1969 rettet henvendelse til arbejdsministeren med tilbud om at organisere en undervisning sigtende mod en spansk mellemskole-realeksamen, som kan anerkendes i Spanien, ligesom det sideløbende hermed var hensigten at afholde kurser i dansk.

Henvendelsen har givet udvalget anledning til generelt at overveje, om der er grundlag for forslag om etablering af særlig skoleundervisning af fremmedarbejdernes børn. Sådant undervisning foregår f.eks. i Sverige og Tyskland.

Der foreligger ikke oplysning om, hvor mange udenlandske arbejdere, der har deres familie bosat her i landet. Det almindelige indtryk, der er fremkommet bl. a. i forbindelse med spørgsmålet om udbetaling af børnetilskud, er, at kun forholdsvis få fremmedarbejdere har børn her i landet.

Det forekommer sandsynligt, at de fremmedarbejdere, der får deres familie bosat her, oftest regner med varigt eller i hvert fald mangeårigt ophold. Målet for familien må da være integration i den danske befolkning, og skolegang sammen med jævnaldrende danske vil i høj grad kunne lette børnenes tilpasning til danske forhold. Behovet for børn af sådanne familier er derfor ikke særskilt undervisning, men hurtigt at få så godt kendskab til dansk, at de kan følge den almindelige danske skole. Udvalgets indstilling om danskundervisning efter fritids-

lovens regler tager i første række sigte på voksne fremmedarbejdere, og det kan ikke udelukkes, at danskundervisningen af børn i sådanne enkelttilfælde kan gives mere hensigtsmæssigt på anden måde f.eks. ved ekstratimer i tilknytning til almindelig skoleundervisning.

For børn af udlændinge, der kommer til landet for kortere tid, f.eks. nogle måneder, er det klart, at deltagelse i almindelig dansk skoleundervisning næppe giver større udbytte. Særlig undervisning, på eget sprog og tilpasset hjemlandets skolesystem, kunne derfor komme på tale i sådanne tilfælde. Da der kun er forholdsvis få børn af fremmedarbejdere i de enkelte sproggrupper - og antallet af børn, der kun er her kortere tid, i hvert fald antages at være yderst beskedent - kunne det tænkes, at undervisningen af disse med fordel kunne tilknyttes allerede eksisterende, fremmedsproget undervisning. Udvalget finder ikke at have grundlag for selv at fremkomme med forslag til retningslinjer herfor.

Udvalget skal herefter foreslå, at undervisningsministeriet overvejer, på hvilken måde der mest hensigtsmæssigt kan gives nødvendig grundlæggende danskundervisning til børn af fremmedarbejdere, samt at mulighederne herfor derefter gøres bekendt for de lokale skolemyndigheder. Endvidere foreslås det, at spørgsmålet om eventuel etablering af fremmedsproget skoleundervisning for fremmedarbejdernes børn overdrages undervisningsministeriet til videre overvejelse.

Fremmedarbejderes adgang til deltagelse i kurser under uddannelsesloven for ikke-faglærte arbejdere og i kurser efter efteruddannelsesordningen for faglærte

Arbejdsministeriet har den 25. maj 1970 til brug under udvalgets overvejelser sendt et notat om de udenlandske arbejderes adgang til at deltage i kurser under uddannelsesloven for ikke-faglærte arbejdere og i kursus efter efteruddan-

nellesordningen for faglærte. I notatet peger arbejdsministeriet på, at udenlandske arbejdere kun bør have adgang til at deltage i kurser inden for arbejdsområder, hvor de allerede har beskæftigelse, eller efter kurset søger beskæftigelse under deres ophold her i landet. Uddannelse bør derimod ikke gives inden for arbejdsområder, hvor de udenlandske arbejdere først agter at søge beskæftigelse efter deres tilbagevenden til hjemlandet.

Det foreslås til overvejelse, at det stilles som betingelse for udenlandske arbejders adgang til deltagelse i de omhandlede kurser, at de har haft beskæftigelse her i landet i 6 måneder, eller at deltagelse i kursus sker på den virksomhed, hvor de er eller umiddelbart efter kurset kan påregne varig beskæftigelse, eller deltagelse i et nærmere angivet kursus sker efter ønske fra den virksomhed, hvor de er eller umiddelbart efter kurset kan påregne varig beskæftigelse, og at dette skriftligt tilkendegives af virksomheden over for de pågældendes arbejdsløshedskasse eller vedkommende arbejdsformidlingskontor. Arbejdsløsheds-kassen eller for ikke-forsikrede arbejdsformidlingskontoret vil i øvrigt tage stilling til, hvorvidt deltagelse i uddannelsen kan anbefales med henblik på ydelse af godtgørelse for tab af indtægt eller arbejdsmuligheder.

Med hensyn til spørgsmålet om, under hvilken form udenlandske arbejders kursusdeltagelse bør finde sted, bemærker arbejdsministeriet, at de pågældende bør deltage på de almindelige kurser, men i tilfælde, hvor de pågældende på grund af sprogvanskeligheder eller indkvarteringsproblemer ikke kan deltage i undervisningen på almindelige hold, må det overvejes at samle deltagerne og placere dem på en skole - eventuelt en af statens specialarbejderskoler - med henblik på at gennemføre den ønskede undervisning med fornøden bistand af tolk og med udnyttelse af skolens indkvarteringsfaciliteter.

Udvalget må principielt være af den opfattelse, at der bør være samme adgang for fremmedarbejdere til deltagelse i de omhandlede kurser som for danske lønmodtagere, men er på den anden side opmærksom på, at der kan være særlige problemer i forbindelse hermed.

Med henblik på at afbøde disse vanskeligheder vil udvalget finde det rimeligt, at den arbejdsgiver, hvor fremmedarbejderen er beskæftiget, eller hvor han kan forvente ansættelse efter afsluttet kursus, ønsker hans deltagelse og tilkendegiver dette over for vedkommende ar-

bejdsløshedskasse, således at arbejdsgiveren herved giver udtryk for sin vurdering af, at fremmedarbejderen med udbytte kan deltage i kursus.

Udvalget henleder opmærksomheden på, at der efter justitsministeriets bekendtgørelse om udlændinges adgang til og ophold i landet meddeles arbejdstilladelse til beskæftigelse hos en bestemt arbejdsgiver eller til bestemt arbejde, således at arbejde andetsteds eller af anden art ikke må påbegyndes uden ny arbejdstilladelse. Det er således også en forudsætning, at en fremmedarbejder under deltagelse i kursus er i besiddelse af arbejdstilladelse.

Med henblik på ydelse af godtgørelse for tab af indtægt eller arbejdsmuligheder forudsætter udvalget, at arbejdsløsheds-kassen anbefaler ydelse heraf under deltagelsen i uddannelsen. Der kan i denne forbindelse henvises til, at der i lov af 27. maj 1970 om ændring af lov om udlændinges adgang til landet m.v. er hjemmel til, at der til arbejdstilladelsen kan knyttes betingelse om optagelse i en arbejdsløshedskasse, og at det må antages, at denne betingelse i almindelighed vil blive obligatorisk ved meddelelse af arbejdstilladelser.

Udvalget er i øvrigt enig med arbejdsministeriet i, at der i tilfælde, hvor fremmedarbejderne på grund af sprogvanskeligheder eller indkvarteringsproblemer ikke kan deltage i undervisningen på almindelige hold, kan blive tale om at samle deltagerne og placere dem på en skole - eventuelt en af statens specialarbejderskoler - med henblik på gennemførelse af den ønskede undervisning med fornøden bistand af tolk og med udnyttelse af skolens indkvarteringsfaciliteter.

Sikkerhedsbestemmelser på arbejdspladsen

Udvalget har drøftet spørgsmålet om den særlige risiko, fremmedarbejderne udsættes for, såfremt de på grund af sprogvanskeligheder ikke er i stand til at sætte sig ind i de sikkerhedsregler, der gælder for arbejdet i den virksomhed, de er beskæftiget i.

Som følge heraf må de anses for i større omfang end danske lønmodtagere at være udsat for ulykkes- og sundhedsfarer under arbejdet.

Udvalget indstiller, at arbejdsministeriet foranlediger, at der drages omsorg for oversættelse af de inden for arbejdstilsynets område gældende bestemmelser, opslag og advarselskilte på virksomheder, der beskæftiger udenlandsk arbejdskraft.

Fremmedarbejderes kostproblemer

A/S Rockwool har med skrivelse af 20. februar 1970 sendt arbejdsministeren en af virksomhedens bedriftslæge udarbejdet rapport om visse kostproblemer for de på virksomheden ansatte 25 tyrkiske fremmedarbejdere.

Udvalget har drøftet spørgsmålet om, hvor-

vidt der bør ydes fremmedarbejderne hjælp til, at de under deres ophold her i landet får en varieret og proteinrig kost, således at de ikke på grund af kostproblemer hæmmes i deres daglige arbejde, og indstiller, at der i samarbejde med statens husholdningsråd udarbejdes mindre pjecer om indkøbsmuligheder, evt. tilberedning af enkle retter.

20. oktober 1970.

Om ændrede regler om arbejdstilladelse

Arbejdsministeren har efter forhandling med repræsentanter for LO og Dansk Arbejdsgiverforening anmodet udvalget om at tage reglerne om meddelelse af arbejdstilladelser til udenlandske arbejdere op til fornyet behandling.

Udvalgets indstilling af 18. november 1969

I sin indstilling af 18. november 1969 foreslog udvalget følgende regler om meddelelse af arbejdstilladelse til ikke-nordiske statsborgere:

1. Arbejdstilladelsen gives - som nu - af justitsministeriet eller af rigspolitichefen på samme vilkår som hidtil, herunder om overenskomstmæssige løn- og arbejdsvilkår. Ved meddelelse af arbejdstilladelse følges retningslinier fastsat af arbejdsministeren, jfr. pkt. 5.

Ved ansøgning skal vedlægges arbejdstilbud fra arbejdsgiver. Der må fremlægges erklæring om, at der forud er forsøgt fremskaffet kvalificeret dansk arbejdskraft gennem den lokale arbejdsformidling, uden at dette har været muligt.

Endvidere kan som vilkår stilles, at den pågældende fremmedarbejder indmelder sig i dansk sygeforsikring og i en arbejdsløshedskasse, der omfatter hans fag.

Samtidig med, at arbejdstilladelsen gives, indføres fremmedarbejderne i et register. Arbejdsministeren træffer foranstaltning til, at der snarest etableres et sådant register.

2. Det pålægges arbejdsgivere, som beskæftiger fremmedarbejdere, at meddele den lokale arbejdsformidling til- og afgang af beskæftigede fremmedarbejdere. Indberetningen må indeholde oplysninger om pågældendes fulde navn, fødselstid, bopæl, statsborgerforhold samt hvilken anden virksomhed, fremmedarbejderen kommer fra, og - hvis dette er arbejdsgiveren bekendt - til hvilken ny arbejdsplads han er overgået efter sin fratræden.

Arbejdsgivere, som undlader denne anmeldelse, kan idømmes bødestraf.

Arbejdsformidlingen videregiver meddelelsen til forannævnte register og til rigspolitichefen.

For at kortlægge, hvilke fremmedarbejdere der for tiden er beskæftiget i Danmark, pålægges det arbejdsgivere til brug ved etablering af det ovennævnte register at indberette, hvilke fremmedarbejdere der er beskæftiget hos ham.

3. Fornyerelser af arbejdstilladelse skal gives af justitsministeren eller rigspolitichefen. Ved fornyelsen af arbejdstilladelsen inden for de første 2 år efter meddelelsen af første arbejdstilladelse skal der forevises samme erklæring fra arbejdsformidlingskontoret om, at kvalificeret dansk arbejdskraft ikke kan anvises, som ved første meddelelse af arbejdstilladelse, og de samme vilkår skal stilles som ved førstegangstilladelsen.

Ved forlængelse af arbejdstilladelse konstateres, om arbejdsgivers pligt til at anmelde til- og afgang måtte være overtrådt.

4. Såfremt en fremmedarbejder, der har haft lovlig arbejdstilladelse og er medlem af en arbejdsløshedskasse, efter at være blevet understøttelsesberettiget mister sit arbejde, men ikke har mulighed for inden for en rimelig tid at opnå arbejdstilladelse i en anden virksomhed eller ikke kan få fornyet sin arbejdstilladelse, har han krav på af arbejdsløshedskassen at modtage midler til hjemsendelse.
5. Til brag for meddelelse af arbejdstilladelse følges retningslinier fastsat af arbejdsministeren efter indstilling fra arbejdsmarkedsrådets formandskab eller andet dertil oprettet organ, hvori arbejdsmarkedets hovedorganisationer og arbejdsmarkedsmyndighederne er repræsenteret.

Arbejdsdirektoratet videregiver disse retningslinier til arbejdsformidlingskontorene.

Det forudsættes, at justitsministeriet er repræsenteret ved behandling af disse sager.

6. Der bør gives udlændinge adgang til inden indrejsen at få oplysning om de generelle

muligheder for at opnå arbejde i Danmark.

7. Arbejdstilladelse til et større samlet kontingent af fremmedarbejdere hos samme arbejdsgiver gives kun på vilkår, at arbejdsgiveren har fremskaffet egnet indkvartering til de pågældende.

Der var i udvalget enighed om de i punkterne 1-7 skitserede forslag.

Arbejdsgiverforeningens og LO's repræsentanter foreslog som punkt 8:

Indtil den i punkterne 1-7 nævnte ordning er klar til at træde i kraft, det vil sige, når de nødvendige lovændringer er gennemført og registreringen af den fremmede arbejdskraft er sket, fortsætter den i maj d. å. etablerede praksis ved grænseovergangene.

Når det i punkt 5 oprettede organ finder, at ovenstående er gennemført, underretter det justitsministeriet om, at den nye ordning skal træde i kraft.

Justitsministeriets repræsentanter foreslog som punkt 8:

Det bestemmes indtil videre, at en udlænding, der ønsker at tage arbejde, stilling eller beskæftigelse her i landet, skal have sikret sig arbejdstilladelse inden indrejsen gennem dansk diplomatisk eller konsulær repræsentation.

Udvalgets øvrige medlemmer tilsluttede sig justitsministeriets repræsentanternes ovenstående forslag.

Overgangsperioden

I overensstemmelse med denne indstilling blev som en indtil videre gældende foranstaltning § 22 i justitsministeriets bekendtgørelse af 23. juni 1964 om udlændinges adgang til og ophold i landet med virkning fra den 1. januar 1970 affattet således, at udlændinge, der ønsker beskæftigelse her i landet, skal have opnået arbejdstilladelse inden indrejsen, idet ansøgning herom indgives gennem dansk diplomatisk eller konsulær repræsentation. Der kan dog meddeles arbejdstilladelse til en udlænding, som opholder sig her i landet, når ansøgeren er danskfødt eller har indgået ægteskab med en dansk statsborger eller har bopæl hos ægtefælle, forældre eller børn, der er lovligt bosat her i landet, samt i øvrigt når særlige grunde taler derfor. Er der meddelt tilladelse

til beskæftigelse hos en bestemt arbejdsgiver eller til bestemt arbejde, må arbejde andetsteds eller af anden art ikke påbegyndes uden ny arbejdstilladelse.

Ansøgninger om arbejdstilladelse, som indgives af udlændinge, der opholder sig her i landet, vil efter denne ændring - i modsætning til tidligere — i almindelighed ikke blive imødekommet, selv om der ikke kan anvises dansk arbejdskraft til den stilling, som en udlænding søger.

Foreløbige resultater af indstillingen af 18. november 1969

Lov nr. 203 af 27. maj 1970 om ændring af lov om udlændinges adgang til landet m.v. har i overensstemmelse med udvalgets indstilling fastsat regler om, at der til arbejdstilladelsen kan knyttes betingelse om, at den pågældende skal indmelde sig i sygeforsikring og arbejdsløshedskasse, hvilke krav nu normalt stilles i forbindelse med meddelelse af arbejdstilladelse. Endvidere kan justitsministeren efter loven fastsætte regler, hvorefter de, der beskæftiger udlændinge, skal underrette arbejdsformidlingskontorerne herom.

Der arbejdes for tiden med oprettelse af et register med oplysninger om fremmedarbejderne.

I lov nr. 114 af 24. marts 1970 om arbejdsformidling og arbejdsløshedsforsikring blev der indført regler om, at udenlandske medlemmer af arbejdsløshedskasser under visse forudsætninger har ret til i tilfælde af ledighed at kunne få betalt udgiften ved rejse til hjemlandet.

Under arbejdsministeriet er der nedsat et arbejdsmarkedspolitisk udvalg, hvori arbejdsmarkedets hovedorganisationer og arbejdsmarkedsmyndighederne er repræsenteret.

En del af de sociale problemer, der opstår for fremmedarbejdere umiddelbart efter deres ankomst her til landet, er allerede søgt afbødet.

I overensstemmelse med udvalgets indstilling af 9. marts 1970 er der fra 1. september 1970 under socialministeriet ansat en konsulent, der sammen med fornøden sekretariats- og tolkehjælp skal yde arbejdsgivere, organisationer og kommuner bistand i spørgsmål om rådgivning af fremmedarbejdere, tilvejebringelse af fritidsforanstaltninger og generel informationsvirksomhed.

Til løsning af det akutte behov for fremmedarbejderboliger, der eksisterer i hovedstadsområdet, er der endvidere i industrikvarteret

Avedøre Holme i overensstemmelse med udvalgets indstilling af 9. marts 1970 påbegyndt opførelse af en midlertidig kollegieby, som skal virke som introduktionscenter for fremmedarbejdere.

Ulemper ved ændringen pr. 1. januar 1970

Den skærpede bestemmelse om, at arbejdstilladelse skal være opnået inden fremmedarbejderens indrejse i landet, har i den siden 1. januar forløbne tid vist sig at medføre visse ulemper.

Opholds- og arbejdstilladelse meddeles fortsat til enhver udenlandsk ansøger, som ikke er ufordelagtig kendt, når der foreligger et tilbud om beskæftigelse og en erklæring fra arbejdsformidlingen om, at der på det tidspunkt, hvor erklæringen udstedes, ikke kan anvises dansk arbejdskraft. Der tages ikke ved ansøgningens behandling hensyn til den sandsynlige udvikling på arbejdsmarkedet.

Forventningerne om, at fremmedarbejderne sikrer sig opholds- og arbejdstilladelse fra del: land, hvor de bor, er ikke blevet indfriet. I almindelighed rejser udlændinge til Danmark som »turister« for at skaffe sig et tilbud om arbejde, hvorefter de rejser til et nærliggende land og søger opholds- og arbejdstilladelse gennem en dansk repræsentation. Nogle rejser ikke ud af Danmark, men sender blot deres pas og tilbud om beskæftigelse til en agent i udlandet, som indgiver ansøgningen gennem en dansk repræsentation.

Undertiden har fremmedarbejderen arbejdet ulovligt i ventetiden. I øvrigt har man indtryk af, at der sker misbrug med tilbudene om arbejde. Der kendes således eksempler på falske eller forfalskede arbejdstilbud. I en del tilfælde udfærdiger arbejdsgivere tilbud om beskæftigelse, som kort efter fragås, idet arbejdsgiveren erklærer, at tilbud om arbejde er udfærdiget som følge af akut og kortvarig mangel på arbejdskraft, som i mellemtiden er afhjulpet.

Der har ikke for arbejdsformidlingen i tilstrækkeligt omfang været mulighed for at bistå udlændinge, som fra udlandet anmoder om at blive sat i forbindelse med danske arbejdsgivere. Dette medfører risiko for, at udlændinge benytter sig af private arbejdsformidlere.

I de nærmestliggende lande er der sket en uønsket stigning i antallet af fremmedarbejdere, der venter på arbejdstilladelse her i landet. For fremmedarbejderne medfører ordningen en uheldig økonomisk belastning, idet de skal til-

vejebringe midler dels til rejsen her til landet for at fremskaffe et tilbud om arbejde og tilbage til udlandet, dels til bopæl og underhold under rejsen og i tiden, indtil tilladelsen foreligger.

Fremgangsmåden ved tilvejebringelse af grundlaget for at opnå arbejdstilladelse har også bevirket, at den samlede tid, der går, ofte vil være uønsket lang.

Afhjælpning af ulemperne

Udvalget finder, at de nævnte ulemper i al væsentligt skyldes, at de under pkt. 1-7 i indstillingen af 18. november 1969 omhandlede forslag endnu ikke fuldtud er gennemført.

Når alle forslagene er gennemført, vil der efter udvalgets opfattelse, således som det også blev lagt til grund i forbindelse med indstillingen af 18. november 1969, være tilstrækkelig mulighed for en styring af tilgangen af udenlandsk arbejdskraft.

Hvervning i udlandet

Såfremt det endvidere bestemmes, at arbejdstilladelse skal være opnået før afrejse fra bopælslandet, vil der opnås en yderligere forbedret mulighed for at regulere arbejdskrafttilgangen fra udlandet.

Kravet om, at arbejdstilladelse skal søges og være opnået før indrejse her til landet, har medført et særligt problem om formidling af udbud og efterspørgsel af fremmed arbejdskraft. Krav om, at arbejdstilladelse skal være opnået i hjemlandet, vil yderligere kunne vanskeliggøre den kontaktmulighed, der nu kan etableres mellem arbejdsgivere og lønmodtagere her i landet med henblik på indgåelse af en aftale om beskæftigelse.

I en række tilfælde har store virksomheder sendt repræsentanter f.eks. til Jugoslavien for at antage arbejdskraft, men mindre virksomheder har selv sagt ikke kunnet etablere en sådan kontakt.

En række ambassader m.v. har endvidere modtaget henvendelser fra danske arbejdsgivere om fremskaffelse af arbejdskraft og har påtaget sig sådanne opgaver. På længere sigt vil de danske repræsentationer imidlertid ikke med den nuværende kapacitet, specielt i henseende til personale og tolkebistand, kunne påtage sig formidling af arbejdskraft.

Behovet for antagelse af udenlandsk arbejdskraft vil hensigtsmæssigt kunne imødekommes ved, at der under arbejdsministeriet nedsættes

et udvalg med repræsentanter fra Dansk Arbejdsgiverforening, LO og arbejdsministeriet (arbejdsdirektoratet), som bemyndiges til at formidle ansættelse af udenlandsk arbejdskraft. Udvalget forudsættes at have fornøden sekretariatsbistand.

Tilgangen af udenlandsk arbejdskraft bør koncentrere sig om få lande. Dette vil indebære, at der her i landet vil være større muligheder for at løse fremmedarbejdernes problemer, f.eks. iværksættelse af sprogkurser, ligesom tilpasningen såvel på arbejdspladsen som i øvrigt til det danske samfund vil kunne lettes.

Til bistand for nævnte udvalg kunne der i de lande, hvorfra man især bør koncentrere hvervning af arbejdskraft, i tilknytning til de danske repræsentationer oprettes kontorer med personale, som har praktisk kendskab til danske erhvervs- og arbejdsforhold.

Ved et samarbejde mellem arbejdsformidlingsmyndighederne og arbejdsgiverorganisationerne kunne der foretages indsamling af ansøgninger fra danske arbejdsgivere om fremmed arbejdskraft. Kontorerne kunne sammenholde arbejdsgivernes tilbud med ansøgninger fra arbejdere i de respektive lande, der ønsker beskæftigelse i Danmark. Den endelige antagelse af den udenlandske arbejdskraft kunne ske ved udvalgets rejse til vedkommende land.

En sådan ordning måtte imidlertid tilrettelægges under hensyntagen til de gældende regler om privat arbejdsanvisning her i landet. Bl.a. under hensyn hertil måtte der ved ordningens nærmere udformning opretholdes en klar sontring mellem på den ene side arbejdsformidlingsfunktionen — indsamlingen af ordrer på udenlandsk arbejdskraft fra danske arbejdsgivere, registrering af udenlandsk arbejdskraft, der ønsker beskæftigelse i Danmark, samt forsøg på at forbinde den enkelte konkrete ordre om arbejdskraft med de enkelte arbejdssøgende - og på den anden side indgåelse af arbejdskontrakter.

Det skulle være muligt at forene disse hensyn med hensynet til at opnå en smidig og let håndterlig ordning.

Etablering af en sådan antagelse af udenlandsk arbejdskraft vil imidlertid uvægerlig medføre krav om indgåelse af arbejdskraftaftaler mellem Danmark og de lande, hvorfra fremmedarbejderne rekrutteres. Det er således oplyst, at hvervning uden om de officielle arbejdsformidlingsinstanser er ulovlig i Tyrkiet, Jugoslavien og Spanien. Indgåelse af sådanne

arbejdskraftaftaler kan indebære, at der ikke i tilstrækkelig grad kan ske udvælgelse af den arbejdskraft, der ønskes beskæftiget her i landet. De vil imidlertid indeholde mulighed for en forudgående sundhedskontrol og eventuelt en frasortering af kriminelle eller i øvrigt uønskede udlændinge.

Betænkkelighederne ved indgåelse af arbejdskraftaftaler kan måske afsvækkes, idet der kan peges på, at størsteparten af indvandringen til Sverige fra Middelhavslandene lovligt sker uden om hjemlandenes arbejdsformidlingsmyndigheder uanset Sveriges indgåelse af arbejdskraftaftaler med disse lande.

En hvervning af udenlandsk arbejdskraft - som den foreslåede - i hjemlandene må formentlig medføre visse forpligtelser over for fremmedarbejderne.

Det må påregnes, at arbejdsgivere, der ønsker at beskæftige udenlandsk arbejdskraft, ved indgåelse af arbejdskontrakter - som det f.eks. er tilfældet i Tyskland - skal garantere fremmedarbejderne ansættelse i en vis periode, f.eks. 1 år, og arbejdsgiverne må antagelig også forpligte sig til at betale for fremmedarbejdernes rejse her til landet samt til at medvirke ved fremskaffelse af bolig.

En arbejdskontrakt indebærer endvidere, at fremmedarbejderne i den periode, arbejdstilladelsen gælder, fortsat vil kunne arbejde her i landet, selv om der opstår overskud af dansk arbejdskraft inden for vedkommende område eller fag.

I øvrigt må man være opmærksom på, at en arbejdskraftaftale ikke må medføre begrænsning i de gældende regler i udlændingslovgivningen om udvisning m.v.

Udvalgets konklusioner om den endelige ordning

Spørgsmålet om udenlandsk arbejdskraft på det danske arbejdsmarked forudsætter en arbejdsmarkedspolitisk vurdering, ud fra hvilken der må tages stilling til, hvorledes tilgangen af fremmedarbejdere skal ske. Foruden spørgsmål om hvervning af udenlandsk arbejdskraft, indgåelse af arbejdskraftaftaler og konsekvenserne af indgåede arbejdskontrakter bør det også overvejes, om man skal tilstræbe kortvarige ansættelser eller egentlig integration af udenlandske arbejdere.

Efter udvalgets opfattelse bør alle disse spørgsmål bl.a. behandles af det arbejdsmarkedspolitiske udvalg, før der træffes afgørelse,

jfr. pkt.5 i udvalgets indstilling af 18. november 1969.

Fremmedarbejderregistret vil også kunne bruges som led i arbejdet med hensyn til generelle oplysninger i forbindelse med meddelelsen af arbejdstilladelser inden for geografiske områder og fag, således at der kan ske regulering i overensstemmelse med de herskende behov for udenlandsk arbejdskraft.

Udvalgets konklusioner om overgangsordningen

Som følge af den nu foreskrevne fremgangsmåde for opnåelse af arbejdstilladelse og som

følge af en stærkt øget tilgang af ansøgninger har ekspeditionstiden i en periode vist sig at blive uheldigt lang. Igennem de sidste måneder er ekspeditionstiden ved rationaliseringer m.v. blevet nedbragt til normalt 4 uger.

Indførelse af en ordning, hvorefter arbejdstilladelsen skal foreligge inden fremmedarbejderens afrejse fra bopælslandet, vil formentlig i en række tilfælde kunne føre til en kortere ekspeditionstid.

Dansk Arbejdsgiverforening vil endvidere medvirke til, at arbejdsgiverne i forbindelse med ansøgninger om udenlandsk arbejdskraft afgiver realistiske tilbud.

Arbejdskraftaftale mellem Sverige og Tyrkiet

AGREEMENT BETWEEN THE GOVERNMENT OF THE KINGDOM OF SWEDEN AND THE GOVERNMENT OF THE REPUBLIC OF TURKEY CONCERNING THE EMPLOYMENT OF TURKISH WORKERS IN SWEDEN

The Government of the Kingdom of Sweden and the Government of the Republic of Turkey,

Considering the friendly relations between the two countries and the mutual benefits of the exchange of labour,

Accepting that the employment of Turkish workers in Sweden shall be beneficial to both countries,

Expressing the desire of reaching an agreement concerning the employment of Turkish workers in Sweden,

Have agreed as follows:

General Provisions

Article 1

1. The Swedish Labour Market Board (hereinafter called the Board) shall continuously supply the Turkish Labour Exchange (hereinafter called Kurum) with information on the need in Sweden of Turkish workers. The information given shall be split up into trades, industries and occupations.

Kurum shall inform the Board to what extent the need can be met.

2. Kurum will also continuously supply the board with information on the numbers, ages and qualifications of the Turkish workers who wish to work in Sweden.

Article 2

The Board shall provide Kurum with necessary information on the general conditions of work and wages in Sweden, the general living conditions as well as the social benefits according to the legislation in force.

Provisions concerning employment of Turkish workers

Article 3

The Board shall forward to Kurum offers of Swedish employers for employment in Sweden

of Turkish workers. These offers will contain particulars on the locality where the work will be performed, the name and the address of the employers, nature and approximate length of the works offered, wages and other employment conditions as well as board and lodging facilities.

Article 4

Kurum shall take the necessary measures for meeting the employment offers of Swedish employers.

Preselection of interested Turkish workers shall be effected by Kurum taking into account the requirements of each particular offer. The preselection shall include a medical examination as well as the issuance of health certificate and the establishing of professional skills and aptitude for the employment offered.

The Board shall not bear any costs for the abovementioned purposes.

Article 5

The Board may establish an employment office in one or more places in Turkey after special agreement with Kurum. The office shall represent the Board in Turkey. It shall inform about the Swedish labour market and existing employment offers in Sweden and shall finally select those who will get employment in Sweden. The Board may also send temporary missions for the said purposes to Turkey.

Kurum shall free of cost provide the said office or offices with furnished office premises including telephone connection as well as put at their disposal necessary premises for medical and other examinations.

Furthermore, Kurum shall assist the office or offices in obtaining access to such services of hospitals, laboratories and x-ray equipment,

as may be required by the said office or offices.

The Turkish workers shall appear before the office or the mission for final selection and they shall, on that occasion, apply for a Swedish residence and labour permit which shall be granted free of charge and in accordance with the existing visa agreement between Sweden and Turkey.

The Board shall not bear any costs for the appearance of the Turkish workers. However, the cost of medical and professional examination that may be required by the office in connection with its final selection shall be borne by the Board.

Article 6

The Turkish worker who has been selected for employment in Sweden and whose application for a residence and labour permit has been granted shall before his departure be given the necessary documentary evidence of such permits as well as a written statement by the Board containing the following information:

- a) particulars as per Article 3,
- b) an undertaking by the Board to advance the expenses covering the worker's travel from an appointed place in Turkey to the place of work in Sweden,
- c) a guarantee by the Board that the worker shall be provided with board and lodging free of charge in Sweden until he commences the work that has been offered. If the wage- and other work-conditions are not the same as those of a Swedish worker the same guarantee shall apply until he has been offered another employment of a corresponding nature.

The worker shall guarantee to accept employment of the kind that has been offered to him in Turkey.

The form of reciprocal guarantees according to this article shall be established by an agreement between the Board and Kurum.

Article 7

Kurum shall, in accordance with the Turkish legislation in force, assist selected workers as well as their family members i.e. husband or wife, children and parents who accompany them or who intend to join them in Sweden, in obtaining without delay passport and other necessary documents.

These family members will be granted residence permits in accordance with the Swedish legislation in force and such permits shall be free of charge.

The travel of the Turkish workers to Sweden shall be arranged by the Swedish employment office concerned or the temporary mission in Turkey in cooperation with Kurum. Kurum shall see to it that workers will appear at the appointed place and hour of departure.

Article 8

The Contracting Parties shall take necessary steps in order to expedite and simplify administrative formalities in connection with the departure for, the travel to and the arrival in Sweden of workers having been selected in accordance with this agreement.

The position of the Turkish workers in Sweden

Article 9

The Turkish workers in Sweden shall be guaranteed the same treatment as Swedish workers as regards precautionary safety measures and conditions of hygiene at the place of work under the legislation in force.

As regards wage- and other work-conditions and employment contracts the Turkish worker shall be treated equally with a Swedish worker under the legislation and the collective agreements in force.

Article 10

The Turkish worker may during his stay in Sweden change employment. He shall also be allowed to transfer his savings to Turkey in accordance with the currency regulations in force in Sweden at the moment of transfer.

Article 11

A Turkish worker in Sweden who has become unemployed shall be given the same assistance by the labour exchange offices in Sweden as a Swedish worker.

If a Turkish worker has not become eligible for unemployment insurance benefit, or in other instances of need, necessary social assistance shall be extended to him in accordance with the legislation in force.

The Turkish workers in Sweden shall have access to vocational training in accordance with the Swedish labour market policy, on the same conditions as those which apply to Swedish

workers and taking into account the places available for such training.

Vocational training and language courses for workers going to Sweden may by agreement between the competent Swedish and Turkish authorities be arranged in Turkey with the assistance of Swedish experts. The expenses for the teachers and the material used in the training as well as for the board and lodging of the trainees during the training shall be borne by the Swedish authorities.

Final clauses

Article 12

A commission composed of an equal number of representatives of the Contracting Par-

For the Government of the
Kingdom of Sweden
Torsten Nilsson

ties shall, at the request of one of them, convene alternatively in Sweden and Turkey.

The purpose of the commission is to examine major difficulties that may arise in the application of this agreement and to submit proposals for their elimination.

Article 13

This Agreement shall enter into force on the date of signature.

Either of the Contracting Parties may terminate this Agreement at any time by giving six months' notice to the other Party through the diplomatic channel.

Done at Stockholm on March 10, 1967, in two original copies in the English language.

For the Government of the
Republic of Turkey
Talât Benler

Att ovanstående är med originalet likalydande betygar i tjänsten:

(Arne Lundquist)
Departementssekreterare

Antal udlændinge pr. 1.januar 1970,
fordelt efter hjemland og erhvervsmæssig placering

	Handels-, kontor- og tekniske funktionærer	Faglærte, industri og håndværk	Ufaglærte, industri og håndværk	Huslig medhjælp, hotel og restauration	Andre erhverv ¹⁾	Generelle tilladelser	Ialt arbejdstilladelser
Afrika	6	20	427	106	62	317	938
Amerika- nord	28	11	52	25	190	902	1.208
Amerika- syd	4	8	28	15	35	235	325
Arabiske republik	3	9	42	9	21	59	143
Australien	—	2	9	9	21	126	167
Balkan	—	1	9	1	7	66	84
Belgien	—	—	—	1	57	88	146
Canada	6	1	10	17	35	314	383
Czekoslovakiet	13	18	3	6	44	262	346
England	80	43	93	109	287	2.000	2.612
Frankrig	6	6	17	23	67	385	504
Grækenland	6	18	165	13	19	190	411
Holland	24	12	18	20	116	578	768
Irland	5	—	3	5	17	35	65
Israel	2	19	155	19	20	285	500
Italien	16	22	84	21	38	476	657
Japan	7	1	87	224	54	108	481
Jugoslavien	7	32	1.574	108	82	382	2.185
Kina	—	—	4	26	3	25	58
Luxemburg	1	—	—	1	2	—	4
New Zealand	4	2	7	5	22	33	73
Polen	11	3	7	10	42	519	592
Portugal	4	2	26	18	12	72	134
Rusland	—	—	—	—	11	24	35
Schweiz	49	31	11	22	92	491	696
Spanien	7	10	139	66	47	333	602
Statsløse	1	1	6	32	4	1.052	1.096
Tyrkiet	2	27	1.521	28	66	111	1.755
Tyskland	141	153	115	104	390	4.493	5.396
Ungarn	1	2	3	1	5	349	361
Østen	28	37	311	138	123	342	979
Østrig	14	25	30	25	30	416	540
Ialt	476	516	4.956	1.207	2.021	15.068	24.244

1) Heri indgår 295 i land- og skovbrug, gartneri og mejeri, 239 i sundhedsvæsen, 16 i selvstændig næring, 93 artister og musikere og 1.378 i andre, uspecificerede erhverv.

Udvalg af litteratur vedrørende beskæftigelse af udenlandsk arbejdskraft

En mere omfattende litteraturliste er udarbejdet af arbejds- og socialministeriernes bibliotek og kan fås ved henvendelse hertil.

Bundesamt für Industrie, Gewerbe und Arbeit: Das Problem der ausländischen Arbeitskräfte. Bern 1964. 217 s. - ill.

Bundesanstalt für Arbeit: Ausländischer Arbeitnehmer. Beschäftigung. Anwerbung. Vermittlung. Erfahrungsbericht 1969. Nürnberg 1970. 133 s. - ill.

Bundesanstalt für Arbeitsvermittlung und Arbeitslosenversicherung, Nürnberg: Ausländischer Arbeitnehmer. Beschäftigung. Anwerbung. Vermittlung. Erfahrungsbericht 1967-68. Nürnberg 1968-69. 2 hft.

Council of Europe: Social services for migrant workers. Report prepared by the group of co-ordinated research fellowshipholders for 1966. Strasbourg 1968. 92 s.

Descloîtres, R.: The foreign worker. Adaptation to industrial work and urban life. Paris 1967. 173 s. (Labour mobility, 4). (OECD publication).

Gnehm, Adrian H.: Ausländische Arbeitskräfte - Vor- und Nachteile für die Volkswirtschaft. Bern 1966. 229 s. (Berner Beiträge zur Nationalökonomi, Bd. 2).

Inrikesdepartementet: Utlänningsutredningen betänkande II: Invandringen. Problematik och handläggning. Sth. 1967. (SOU 1963:11).

Kungl. Maj:ts instruktion för statens invandrarverk, given Stockholms slott den 23. maj 1969. (Svensk författningssamling 1969, I, s. 347-350).

Lutz, Vera: Foreign workers and domestic wage levels. (Banca nazionale del lavoro. Quarterly review, 1963, March, s. 3-68).

Petersen, Eggert (o.a): Gæstearbejder i København. En socialpsykologisk undersøgelse af en gruppe tyrkiske, græske og engelske gæstearbejders immigration, aktuelle leveforhold og trivsel i Danmark. Kbh. 1970. 180 s. (Dupl.) (Mentalhygiejnisk forskningsinstitut, rapport nr. 2). Engelsk resumé.

Redemo, Arne (red.): De nya svenskarna. En debattskrift om den svenska invandrarfrågan under medverkan av Rune Berggren (o.a.). Utg. i samarbete med Institutet för arbetsmarknadsfrågor och Arbetsgruppen för invandrarfrågor. Sth. 1968. 117 s.

Scott, Norman: Towards a framework for analysing the costs and benefits of labour migration. (International Institute for Labour Studies, Bulletin, 1967, 2. s. 48-63).